

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné výchovy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Od košíkářství po výtvarnou výchovu v environmentálních kontextech
From basketry to art education in environmental contexts

Bc. Daniela Barochová

Vedoucí práce: PhDr. Věra Uhl Skřivanová, Ph.D.
Studijní program: Učitelství pro střední školy (N7504)
Studijní obor: N PG-VV (7504T223, 7504T228)

2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Od košíkářství po výtvarnou výchovu v environmentálních kontextech vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně za použití v práci uvedených zdrojů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 7. 12. 2018

.....

podpis

Poděkování

Mé poděkování patří PhDr. Věře Uhl Skřivanové, Ph.D. za cenné rady, vstřícný přístup, trpělivost a čas při vedení diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala těm, kteří mi při vzniku práce pomáhali.

ANOTACE

Diplomová práce je věnována Košíkářství ve výtvarné výchově v environmentálních kontextech. Těžiště diplomové práce je v zachycení přístupů ve výtvarné výchově ve vztahu k inspiračnímu východisku přírody. Teoretická část se zabývá environmentem, ekologií, současným uměním, prostorovou tvorbou, košíkářským řemeslem po užité umění a volnou tvorbou v přírodě. Na teoretická východiska navazují výtvarné úkoly, které jsou zaměřené na vztah člověka s přírodou a tvorbu v prostoru s uplatněním technik košíkářských, které jsou blízké technikám tkacím. Jejich součástí jsou reflexe žáků na výtvarné úkoly a reflexe učitele. Vlastní výtvarná tvorba zachycuje pozorování přírody a růst vrbových prutů s co nejmenším lidským zásahem. Výsledkem autorské tvorby je Deník vrby, který toto pozorování vrbových prutů, a jejich proměn v přírodě, zaznamenává.

KLÍČOVÁ SLOVA

Košíkářství, prostorová tvorba, přírodní materiály, environmentální výchova, výtvarná výchova, land- art, současné umění.

ANNOTATION

The thesis is dedicated to the basket weaving in the art education in environmental contexts. The focus of the thesis is to capture approaches in art education in relation to the inspirational basis of nature. The theoretical part deals with the environment, ecology, contemporary art, spatial creation, the art used in basket weaving craft and free-form creation in nature. The theoretical background is the base for the art tasks that focus on the relationship of mankind to nature and creation of art with the application of basket weaving techniques that are close to the techniques of weaving in general. The thesis includes a reflection of pupils on the tasks and their reflection of the teacher. The artwork itself depicts the observation of nature and the growth of willow rods with as little human intervention as possible. The result of the author's work is The Willow Diary, which records the observation of the willow rods and their changes in nature.

KEYWORDS

Basketry, spatial creation, natural materials, environmental education, art education, land- art, contemporary art.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá Košíkářstvím ve výtvarné výchově v environmentálních kontextech. V teoretické části se diplomová práce věnuje přírodě a jejím východiskům pro výtvarnou výchovu. Objasňuje pojmy environment, ekologie a současné umění v souvislosti s tradičními řemesly. Také se zabývá souvislostmi mezi řemeslem a užitým uměním. Cílem teoretické části je se hlouběji těmito pojmy a souvislosti zabývat a seznámit. Představuje tvorbu současných umělců a tvůrců ve volném umění, kteří se tématem přírody také zabývají.

Na teoretická východiska navazuje vlastní výtvarná tvorba zachycující pozorování přírody a růst vrbových prutů s co nejmenším lidským zásahem. Výsledkem autorské tvorby je Deník vrby, který toto pozorování vrbových prutů v přírodě zaznamenává. Vlastní výtvarná tvorba je inspirovaná současnou volnou tvorbou v přírodě s přírodním materiálem.

Didaktická část diplomové práce obsahuje výtvarné úkoly, které vycházejí z teoretické části práce. Úkoly jsou zaměřené na environmentální výchovu, prostorovou tvorbu, kontakt s přírodou a přírodní materiály. Cílem výtvarných úkolů je především v žácích vzbudit zájem o vztah k přírodě a seznámit je s technikami košíkářství, které jsou podobné technikám tkacím, se zapojením průřezového tématu Environmentální výchova. Prostředkem jsou reflektivní dialogy žáků, které jsou součástí hodnocení výtvarného úkolu v kontextu se zaměřením na vztah k přírodnímu prostoru a přírodním materiálům. Žáci jsou při vlastní tvorbě v kontaktu s přírodou a přírodními materiály, který v nich mají vyvolat zájem o prohloubení vztahu k přírodě a o aktuální ekologické problémy, které jsou součástí jejich života na této Zemi.

ABSTRACT

The thesis focuses on basket weaving in art education in an environmental context. In the theoretical part, the diploma thesis deals with nature and its origins for art education. It clarifies the concepts of environment, ecology and contemporary art in relation to traditional crafts. It also deals with the relationship between craft and applied art. The goal of the theoretical part is to deeply understand these concepts and contexts. It also represents the artwork of contemporary artists and free-form artists who deal with the theme of nature.

The theoretical basis is based on authors own artwork, capturing the observation of nature and the growth of willow rods with as little human intervention as possible. The result of the author's work is the Willow Diary, which records this observation of the willow rods in nature. Authors own artwork is inspired by existing artwork in nature with natural materials.

The didactic part of the thesis contains art tasks based on the theoretical part of the thesis. Tasks are focused on environmental education, spatial creation, contact with nature and natural materials. The aim of the artistic tasks is to raise pupils' interest for nature and to familiarize them with the techniques of basket weaving while introducing them to the themes of environmental education. Reflective dialogues with pupils that are part of the evaluation of a task and these are focused on the relation to the natural space and the natural materials. Pupils are in contact with nature and natural material, which will start an interest for nature, amplifies the relationship with nature and the current environmental problems that are part of their lives on the Earth.

OBSAH

1	ÚVOD	9
2	TEORETICKÁ ČÁST	11
2.1	Příroda	11
2.1.1	Pojem příroda a základní terminologie	12
2.1.2	Filosofie a příroda	14
2.1.3	Příroda jako inspirační východisko (nejen) pro výtvarnou výchovu	18
2.2	Didaktika výtvarné výchovy a příroda	24
2.2.1	Příklad projektu „Výtvarná výchova v environmentálním vzdělávání“ ...	32
2.2.2	Příklad projektu „Ateliér v přírodě“	34
2.3	Environment, ekologie a současné umění	37
2.3.1	Od řemesla po užité umění	44
2.3.1.1	Košikářství od historie po současnost	46
	Historie košíkářství	47
	Současné košíkářství	49
2.3.1.2	Tkaní od historie po současnost	52
	Historie tkaní	53
	Současné tkaní	54
2.3.2	Současné projevy volného umění v přírodě	56
2.3.2.1	David Nash „Celoživotní dílo v přírodě“	57
2.3.2.2	Lizzie Farey „Košikářka bez hranic“	59
2.3.2.3	Jan Tyrpekl „Experimentální architektura“	61
2.3.2.4	Barbara Benish „Reakce na soužití kultury a přírody“	63
3	VLASTNÍ TVORBA V PŘÍRODĚ	65
3.1	Inspirační východiska	66
3.2	Realizace autorské tvorby v přírodě	68
4	DIDAKTICKÁ ČÁST	80
4.1	Výtvarný úkol č. 1 Návrat ptactva z jižních krajů	81
4.1.1	Příprava na výuku	83
4.1.2	Realizace výtvarného úkolu	86
4.1.3	Fotodokumentace výtvarného úkolu č. 1	88
4.1.4	Reflektivní dialog se žáky	94
4.1.5	Reflexe učitele	95

4.2	Výtvarný úkol č. 2 Relaxační koberec	97
4.2.1	Příprava na výuku	99
4.2.2	Realizace výtvarného úkolu.....	102
4.2.3	Fotodokumentace výtvarného úkolu č. 2	104
4.2.4	Reflektivní dialog se žáky.....	108
4.2.5	Reflexe učitele	110
4.3	Výtvarný úkol č. 3 Sedněte si prosím	111
4.3.1	Příprava na výuku	113
4.3.2	Realizace výtvarného úkolu.....	116
4.3.3	Fotodokumentace výtvarného úkolu č. 3	118
4.3.4	Reflektivní dialog se žáky.....	125
4.3.5	Reflexe učitele	127
4.4	Zhodnocení výtvarných úkolů.....	128
5	ZÁVĚR	130
	Seznam použitých informačních zdrojů	132
	Seznam obrázků.....	137
	Seznam tabulek	142
	Seznam příloh.....	143

1 ÚVOD

Spojení košíkářství a environmentální výchovy ve výtvarné výchově je motivací ke psaní této diplomové práce. Košíkářství patří mezi prostředek a možnost, jak můžeme navazovat vztah k přírodě a přírodním materiálům.

Může ale výtvarná výchova využívat košíkářské řemeslo, aniž by se výuka výtvarné výchovy stala pouze manuální dovedností?

Cílem diplomové práce v teoretické části je vymežit základní východiska tématu Košíkářství ve výtvarné výchově v environmentálních kontextech. Zmapovat přístupy člověka a výtvarné výchovy k přírodě. Základem pro tyto přístupy je příroda, proto se tímto pojmem práce bude také zabývat. Je podstatné pochopit, jak se na vztah k přírodě přistupuje nejen v kontextu výtvarné výchovy, ale i v osobním životě.

Jaké je dnes naplňování cílů environmentální výchovy ve škole a ve výuce výtvarné výchovy? Diplomová práce se o cíle environmentální výchovy bude opírat a pracovat s nimi.

V empirické části si diplomová práce klade za cíl charakterizovat vlastní autorskou tvorbu v přírodě, popsat průběh realizace a uvědomit si její vliv na autora. Vlastní autorská tvorba bude pozorovat život a růst tří vrbových kruhů vysázených na různých místech v přírodě. Místa v přírodě budou různá, ale vybíraná s velkou pečlivostí, na základě vnitřního vztahu k nim. Autorská tvorba bude především vnímat proměny vrbových prutů na základě přírodních cyklů a prostředí. Vlastní výtvarná tvorba obhájí a navazuje na teoretická východiska diplomové práce.

Didaktická část na základě výtvarných úkolů, inspirovaných košíkářskými technikami, přírodními materiály a současnou volnou tvorbou v přírodě, obhájí důležitost vytvoření vztahu k přírodě u dnešních žáků základních a středních škol. Klade si za cíl vyvolat v žácích zájem o přírodu a její prostor, ekologické problémy s dopadem na přírodu a životní prostředí. Dále se bude snažit žáky seznámit s tradičním ručním řemeslem, které se dá volně využít ve výtvarných úkolech.

Diplomová práce je členěna do tří hlavních kapitol.

V kapitole *Teoretická část* je uveden pojem příroda, jeho terminologie a filosofické otázky, které jsou propojené s didaktickými přístupy výtvarné výchovy. Dále se teoretická část zabývá environmentem, ekologií a současným umění. Zaměřuje se také na historické a současné pojetí řemesel a užitého umění. Příroda by sama o sobě měla být podle mého svobodná, proto teoretická část uvádí i příklady umělců současné volné tvorby v přírodě. Tato východiska navazují na druhou kapitolu *Vlastní tvorba v přírodě*, která je inspirovaná jedním z uvedených umělců volné tvorby v přírodě. Poslední a třetí kapitola *Didaktická část* je věnována výtvarným úkolům, které jsou realizované se žáky ze základní a střední školy.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Příroda

Příroda je slovo nebo také pojem, který každý bude charakterizovat asi trochu jinak. Člověk může přírodu charakterizovat subjektivně podle toho, jaký vztah k přírodě má. Každému se může vybavít něco jiného. Tento pojem v nás také může evokovat různé pocity nebo vzpomínky. Příroda je součástí našich životů. Diplomová práce se pokusí o větší nahlédnutí a pochopení, co příroda pro náš svět znamenala i znamená.

Na samém začátku si diplomová práce pokládá hned několik otázek.

„Jak definovat pojem příroda?“

„Jakou roli má dnes příroda v našich životech, a hlavně v životech dětí a dospívajících?“

„Jaký vztah k přírodě má dnešní doba?“

„Proč bychom se měli zabývat přírodou a vnímat ji jako něco vzácného a nesamozřejmého?“

„Co pro nás v dnešní digitální době plné nových technologií příroda znamená?“

To jsou otázky, které si na samém začátku diplomová práce pokládá a bude se v následujících stránkách textu snažit zodpovědět.

2.1.1 Pojem příroda a základní terminologie

Diplomová práce se zajímá o pojem příroda a jeho význam. Každý tušíme, dokonce víme, co je příroda, dokážeme o ni mluvit a charakterizovat ji. Většina z nás by svými slovy dokázala k pojmu příroda něco říci. Diplomová práce na tento pojem nahlíží a významy nachází v českých slovnících.

Pojem příroda můžeme dohledat v několika slovnících. Pro jeho význam je využit Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost, Český etymologický slovník a Etymologický slovník jazyka českého, ve kterých je tento pojem obsažen.

Ve slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost můžeme najít tři významy pojmu příroda. První význam upozorňuje na souhrn všech skutečností, které nevznikly záměrnou lidskou činností. Dále se můžeme dočíst, že příroda je volná krajina mimo lidská sídliště.¹ Tyto dva významy v sobě obsahují slova „lidskou, lidská“, pravděpodobně se snaží zdůraznit, že v přirozené přírodě není lidský zásah žádán. Na závěr se ve slovníku můžeme dočíst, že „*Příroda je souhrn vrozených vlastností, přirozenost.*“²

Jiří Rejzek v etymologickém slovníku přírodu popisuje slovy přírodní, přirozený, přirozenost. Příroda je podle slovníku odvozena od slov rodit se, rozmnožovat se. Také je zde zmíněno o přírodě to, že se původně tímto slovem rozuměla jen živá příroda.³

V etymologickém slovníku jazyka českého se o přírodě můžeme dočíst ve spojitosti se slovem úroda od uroditi se. Původně tedy „co se přirodilo“ bylo vnímáno jako pravidelný přírůstek mláďat. Dále se v etymologickém slovníku jazyka českého uvádí ve spojitosti s přírodou a úrodou to, že co se rodí, vzniká bez zásahu člověka, nikoli uměle.⁴

¹ Kolektiv autorů. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Vydala Acadamea, nakladatelství AV ČR, vydání 3., opravené, 2003. ISBN 80-200-1080-7. s. 337.

² Kolektiv autorů. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Vydala Acadamea, nakladatelství AV ČR, vydání 3., opravené, 2003. ISBN 80-200-1080-7. s. 337.

³ REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001. ISBN 80-85927-85-3. s. 540.

⁴ MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. Fotoreprint podle 3. vydání z roku 1971. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-048-7. s. 494.

S přírodou bychom mohli tedy propojit pojmy, jako přírodní, přirozený, přirozenost, rodit se, rozmnožovat se, urodit se (úroda v zemědělství), přirodit se (přírůstek v hospodářství).

Žádný slovník neuvádí ani nezmiňuje přírodu neživou, která je podle mého vnímání součástí přírody. Přírodu bych pojímala jako soužití živé a neživé přírody. Uvědomme si přítomnost hor, skal, vody, slunce a hlavně vzduchu. Bylo by možné bez těchto pojmů mluvit o živé přírodě? Pravděpodobně nebylo, protože bez vzduchu, půdy, vody a slunce by rostliny, bakterie a řasy nemohly růst. Zvířata by neměla kde prožít svůj život. A lidé už vůbec ne.

Jedná se o živly, které mají přirozenou sílu. Vzduch, země, voda a oheň jsou pojmy, které bychom mohli do pojmu příroda zahrnout. „*Mýty o živlech jsou staré jako lidstvo samo. Živly totiž ve všech výkladech stvoření světa zosobňovaly přírodní síly, na základě jejichž působení ke vzniku světa došlo.*“⁵

⁵ STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana. *Rituál, umění a výchova*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-3029-1. s. 288.

2.1.2 Filosofie a příroda

Na přírodu můžeme nahlížet také ve filosofických kontextech. Příroda byla a stále je velkým tématem pro filosofii. Určité období k přírodě přistupuje bez zájmu a ohledu, některá se k přírodě a přirozenosti obrací. Snaží se zjistit o čem příroda je, proč se mění, chová tak nejistě, nepředvídatelně. Mohou to být reakce přírody na náš vztah k ní?

Filosofií přírody se zabýval Zdeněk Kratochvíl, který přírodu spojuje s přirozeností. Píše o tom, že všichni víme, co je to příroda. „*V běžné řeči se nám zdá, že víme, co říkáme, když vyslovujeme taková slova jako „příroda“ nebo „přirozenost“. V naprosté všednosti významu je příroda to, kam se jezdí na výlet, to za městem, co je sice poškozené, ale místy ještě zelené. Přírodě škodí vše nepřirozené, tedy technologické, což škodí i nám (naší přirozenosti), přestože jsme ochotni v rámci oné technologie denně pracovat kvůli jejím výsledkům. Proto se občas říká, že jsme přírodě odcizeni. Znamená to, že jsme odcizeni i své přirozenosti? A jaké? Může nápravě naší přirozenosti pomoci správná hygiena (tedy jiná technologie), podobně jako ekologické aktivity (opět jiná technologie) poškozené přírodě?*“⁶ Nepřirozenost je v citovaném textu spojována s technologiemi a technickými přístupy, kterých je okolo nás čím dál tím více. Můžeme tedy o nepřirozenosti mluvit ve spojení s něčím škodlivým, či nežádoucím?

Pokud je něčeho příliš, v životě a přírodě tedy něco nepřirozeného, je tu velké riziko odcizení se přírodě, ale hlavně odcizení se svým blízkým, přátel i rodině. Osobní kontakt s lidmi a přírodou bychom neměli v dnešní době podceňovat. Sociální sítě a komunikace přes ně nejsou to samé, jako procházka a setkání s blízkými a zajímavými osobami.

Technologie jsou dnes součástí našich životů, které nám ulehčují, někdy i příjemnější naše dny, proto bych souhlasila s tím, že má vše být v rovnováze. Jak se říká, nic se nemá přehánět, protože „*Ve virtuálním světě, v chytrých aplikacích mobilních telefonů, filmech a televizích jsme viděli tolik úžasných věcí, že běžné činnosti nás nudí.*“⁷ Je nuda to, co dnešním dětem hrozí, když nebudou mít přístup k virtuálnímu světu?

⁶ KRATOCHVÍL, Zdeněk. *Filosofie živé přírody*. Praha: Herrmann, 1994. s. 9-10.

⁷ CÍLEK, Václav. *Co se děje se světem?: kniha malých dobrodiní v časech velké proměny Země*. Praha: Dokořán, 2016. ISBN 978-80-7363-761-3. s. 88.

Nuda je nenaplnění našich zájmů, nic pro nás nemá smysl. Každý by měl hledat smysl svého života a mít pro co žít. Nejde hned o to životu dávat cíl, ale aspoň vědomí toho, že nějaký cíl existuje. Protože to by mohlo životu stačit. Pokud člověk projde v dětství možnostmi, které nabízí život v přírodě nebo na venkově, tak možná získal nadějný základ pro život.⁸

Dnešní společnosti hrozí ztráta kontaktu s přírodou a vztahu k přírodě. Mohlo by to být tím, že se bojíme chovat ve společnosti přirozeně, přírodně, a spíše se obracíme k technologiím?

Určitá pravděpodobnost tu možná je. Společnost je zvyklá stále něco budovat, stavět a vyrábět. Lidé pracují mnoho času u počítačů a průmyslových strojů, které se dnes také ovládají přes dotykový displej. Tempo pracovní i životní neustále stoupá. Občas bychom si ale měli uvědomit, díky čemu můžeme životní tempo zrychlovat nebo naopak zpomalovat. „*S naším evropským lidstvím se cosi stalo. Mimo jiné také to, že jsme si zakryli přirozenost, svoji i ostatní. Přirozený svět je pro nás už krajně obtížným filosofickým problémem. To, co se stalo, vidíme zřetelně na zdevastované vnější přírodě. Tam už to je vidět i pro ty, kdo vidět moc nechtějí nebo neumí.*“⁹ Pustošení přírody znečišťováním odpady, kácením stromů, znečišťováním vzduchu, vody i půdy jsou faktory, které jsou součástí našich přítomných životů.

Měli bychom si uvědomit, že máme přírodu kultivovat a ne pustošit. Zaměřujeme se spíše na krátkodobé výhody, až nás to vede k chamtivému životu. K zemi bychom se měli chovat jako dobří hospodáři, kteří mají své místo v přírodě, o které s úctou pečují.¹⁰

K přírodě by se měl každý z nás chovat s respektem a úctou, protože „*Schopnost pochopit svůj úkol v přírodě z morálního pohledu znamená uvědomit si, že potřebujeme, a hlavně že můžeme přestat být ničiteli, a můžeme se stát hospodáři dobré země.*“¹¹

⁸ CÍLEK, Václav. *Co se děje se světem?: kniha malých dobrodiní v časech velké proměny Země*. Praha: Dokořán, 2016. ISBN 978-80-7363-761-3. s. 88.

⁹ KRATOCHVÍL, Zdeněk. *Filosofie živé přírody*. Praha: Herrmann, 1994. s. 18.

¹⁰ KOHÁK, Erazim. *Oheň a hvězdy: filosofická zamýšlení nad morálním smyslem přírody*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2016. ISBN 978-80-7419-236-4. s. 105.

¹¹ Tamtéž, s. 105.

Pravděpodobně si v dnešním době nedovedeme představit život bez internetu, mobilu, auta a spotřebičů v domácnosti. Diplomová práce nechce tyto úžasné možnosti zpochybňovat, pouze má snahu, aby za několik let děti i lidé věděli, co to vůbec příroda je, co nám může poskytovat a nabízet, pokud se k ní budeme chovat s úctou a respektem. *„Návraty k přírodě jsou vnitřní potřebou člověka. Civilizace obklopila lidstvo prostředím, které ho odděluje od přirozeného souladu s přírodou (beton, hluk). Přesto v nás prastará symbolika, spojená s vnímáním přírody a jejích projevů, přetrvává. Každý v sobě nosí zdroj prastarých pocitů a představ – slunce vyvolává pocit světla, tepla a života, kámen představuje neměnnosti či symbolického znaku atd.“¹²*

Společnost by si také měla uvědomovat pozitivní vliv přírody na psychiku i zdraví člověka. V nedávném článku v odborném časopise National Geographic píší o tom, že skotští lékaři už nebudou pobyt v lese doporučovat, ale přímo předepisovat místo léků. *„Fyzický i duševní přínos při pobytu v přírodě je podložen mnoha vědeckými studiemi a je na čase, aby o tomto směru léčby začali vážně přemýšlet lékaři napříč obory, řekla Makena Lohr, mluvčí neziskové zdravotnické organizace v Oxfordu.“¹³*

Kolikrát stačí pouhá změna prostředí, nejlépe někde v přírodě, která nám dovolí odpoutat se od starostí a povinností. Následně nám tato změna prostředí přináší mnohem lepší jak fyzický, tak hlavně i psychický stav. Kontakt s přírodou nám nabízí zpomalení a uklidnění, tak proč toho nevyužívat?

Každý člověk má vztah k přírodě a potřebu s přírodou nějaký čas strávit. Otázkou je, jak je potřeba kontaktu s přírodou velká a na čem je založená. Vztah k přírodě může být pozitivní, neutrální nebo negativní. Věřím, že je mezi námi převaha lidí s pozitivním vztahem k přírodě, a menší s tím neutrálním neboli lhostejným.

¹² ROESELOVÁ, Věra. *Prostorová tvorba ve výtvarné výchově pro základní školu*. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2006. ISBN 80-7290-254-7. s. 43.

¹³ *Časopis National Geographic: Místo léků do lesa! Skotští lékaři začali pacientům předepisovat pobyt v přírodě*. [online]. [cit. 2018-09-07]. Dostupné z: <https://www.national-geographic.cz/clanky/misto-leku-do-lesa-skotsti-lekari-zacali-pacientum-predepisovat-pobyt-v-prirode-20181010.html>

O vztahu k přírodě a životnímu prostředí píše také Jan Krajhanzl, který vytvořil pět charakteristik, které by nám měli pomoci porozumět vztahům k přírodě.¹⁴

1) **Potřeba kontaktu s přírodou:**

- vyšší potřeba se projevuje větším zájmem o přírodu, potřeba přírodu navštěvovat a obklopovat se jí všemi možnými způsoby (přírodní materiály, rostliny, zvířata)
- nižší potřeba se projevuje lhostejností a nezájmem

2) **Adaptace na přírodní podmínky:**

- vyšší úroveň adaptace se projevuje dobrým pohybem přírodním terénem, bezproblémovým pobytem v přírodě, tělesnou – emoční – intelektovou vybaveností člověka
- nižší úroveň adaptace se projevuje stresem z nereálných hrozeb, ztrátou pohodlí

3) **Estetický postoj k přírodě:**

- vyšší úroveň se projevuje vnímavostí a všímavostí okolní přírody, podnětů a vjemů, získáváním prožitků a zážitků
- nízká úroveň se projevuje neschopností si vybavit přírodní detaily a nesoustředěností (myšlenky a pocity nejsou propojeny s přírodou)

4) **Etický postoj k přírodě:**

- úroveň se projevuje morálními emocemi a přesvědčením o tom, jaké mají lidé práva a povinnosti ve vztahu k přírodě, submisí a dominancí vůči přírodě, afiliací (přátelstvím) a hostilitou (nepřátelstvím) k přírodě

5) **Environmentální vědomí:**

- vyšší úroveň se projevuje vnitřní motivací chránit životní prostředí, nezlehčováním environmentálních problémů, ohleduplným chováním k přírodě, ochranou přírody a životního prostředí
- nižší úroveň se projevuje lhostejností k ochraně přírody a životního prostředí

¹⁴ Český portál ekopsychologie, *O vztahu k přírodě a životnímu prostředí: Stručné představení charakteristik vztahu k přírodě a životnímu prostředí.* [online]. [cit. 2018-09-07]. Dostupné z: <http://www.ekopsychologie.cz/citarna/clanky/psychologie-vztahu-k-prirode/>

2.1.3 Příroda jako inspirační východisko (nejen) pro výtvarnou výchovu

Inspiračními východisky pro výtvarnou výchovu může být příroda a životní prostředí. V Rámcových vzdělávacích programech se nachází několik průřezových témat. V Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání je uvedeno průřezové téma Environmentální výchova, o který se opírá v didaktické části výtvarný úkol č. 1. Výtvarné úkoly č. 2 a č. 3 jsou realizované na střední umělecké škole se zaměřením na textilní tvorbu. Je klíčové se seznámit s Rámcovým vzdělávacím programem pro obor vzdělávání Textilní výtvarnictví a jeho průřezovým tématem Člověk a životní prostředí. Průřezové téma Člověk a životní prostředí je v kontextu environmentální výchovy. O obsahu těchto dvou průřezových témat se můžeme více dočíst v následujících tabulkách.

PRŮŘEZOVÉ TÉMA ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA V RVP ZV¹⁵	
Environmentální výchova	Vede jedince k pochopení komplexnosti a složitosti vztahů člověka a životního prostředí. Vede jedince k aktivní účasti na ochraně a utváření prostředí a ovlivňuje v zájmu udržitelnosti rozvoje lidské civilizace životní styl a hodnotovou orientaci žáků.
Člověk a jeho svět	Ucelený elementární pohled na okolní přírodu i prostředí. Učí pozorovat, citlivě vnímat a hodnotit důsledky jednání lidí, přispívá k osvojování si základních dovedností a návyků aktivního odpovědného přístupu k prostředí v každodenním životě. V maximální míře využívá přímé kontakty žáků s okolním prostředím a propojuje rozvíjení myšlení s výrazným ovlivňováním emocionální stránky osobnosti jedince.
Člověk a příroda	Zdůrazňuje pochopení objektivní platnosti základních přírodních zákonitostí, dynamických souvislostí od nejméně složitých ekosystémů až po biosféru jako celek, postavení člověka v přírodě a komplexní funkce ekosystémů ve vztahu k lidské společnosti, tj. pro zachování podmínek života, pro získávání obnovitelných zdrojů surovin a energie i pro mimoprodukční hodnoty (inspiraci, odpočinek). Klade základy systémového přístupu zvýrazňujícího vazby mezi prvky systémů, jejich hierarchické uspořádání a vztahy k okolí.
Člověk a společnost	Odkrývá souvislosti mezi ekologickými, technickoekonomickými a sociálními jevy s úrazem na význam preventivní obezřetnosti v jednání a další principy udržitelnosti rozvoje.
Člověk a zdraví	Vlivy prostředí na vlastní zdraví i na zdraví ostatních lidí. V souvislosti s problémy současného světa vede k poznání

¹⁵ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. RVP ZV [online]. Praha: MŠMT. 2017. s. 135-136. [cit. 2018-11-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/43792/>.

	důležitosti péče o přírodu při organizaci masových sportovních akcí.
Informační a komunikační technologie	Aktivně využívat výpočetní techniku (internet) při zjišťování aktuálních informací o stavu prostředí, rozlišovat závažnost ekologických problémů a poznávat jejich propojenost. Komunikační technologie podněcují zájem o způsoby řešení ekologických problémů možnosti navazovat kontakty v této oblasti a vyměňovat si informace v rámci kraje, republiky, EU a světa.
Umění a kultura	Poskytuje mnoho příležitostí pro zamýšlení se nad vztahy člověka a prostředí, k uvědomování si přírodního i sociálního prostředí jako zdroje inspirace pro vytváření kulturních a uměleckých hodnot a přispívá k vnímání estetických kvalit prostředí.
Člověk a svět práce	Prostřednictvím konkrétních pracovních aktivit ve prospěch životního prostředí. Umožňuje poznávat význam a role různých profesí ve vztahu k životnímu prostředí.

Tabulka 1: Environmentální výchova v RVP ZV

Průřezové téma Environmentální výchova je naplňováno ve vzdělávací oblasti Umění a kultura v předmětech Hudební a Výtvarné výchovy. Tato oblast umožňuje žákům i jiné než racionální poznávání světa.

U žáků dochází k socializaci a projekci do společenské existence. Rozvíjí se u žáků specifické citění, tvořivost a vnímání. Získávají schopnosti vcítit se do potřeb ostatních lidí a jejich hodnot. Ve výtvarné výchově si žáci osvojují také nonverbální vyjadřování prostřednictvím linie, bodu, tvaru a barvy. Cílem výtvarné výchovy tvůrčími činnostmi je v žácích vyvolat odvahu a chuť uplatnit své pocity a prožitky, které mohou aplikovat v procesu tvorby a komunikace.¹⁶

Komunikace probíhající mezi žáky při reflexi vlastní i společné výtvarné tvorby v hodině aktivně vyvíjí jejich verbální vyjadřování.

*„Kromě běžně předpokládaných aktivit, představovaných jako **tvorba a recepce**, je tedy podstatnou a zásadní složkou výchovně-vzdělávacího procesu výtvarné výchovy **reflexe**, která oba tyto procesy podrobuje verbálnímu sdělování, zkoumání, porovnávání*

¹⁶ ŠMÍD, Jan. *Výtvarná výchova v environmentálním vzdělávání: příručka k projektu Alma Mater Studiorum*. V Praze: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7290-443-3. s. 28, 29.

*a ověřování a tím je zařazuje uvědomované zkušenosti žáka.*¹⁷ Při reflexi žáků můžeme pozorovat jejich osobní rozvoj, který se pomocí výtvarných úkolů zaměřených na různé problematiky, vyvíjí a utváří.

V předmětu výtvarné výchovy dochází k rozvoji osobnosti žáka, který je důležitý pro utváření budoucí společnosti. Cílem každého učitele je snaha vychovat vzdělaného, etického i citlivého člověka, který si váží života, rodiny a svého okolí, ve kterém naplňuje svůj život. Žáci jsou ovlivněni vnitřními i vnějšími podmínkami, které ho v jeho rozvoji ovlivňují. Rozvoj osobnosti žáka je složen s vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělání tyto oblasti rozvoje probírá více i v průřezovém tématu Environmentální výchova. Rozvoj osobnosti žáka je nejdříve rozdělen na oblast vědomostí, dovedností a schopností. Následuje oblast postojů a hodnot.

„V oblasti vědomostí, dovedností a schopností průřezové téma:

- rozvíjí porozumění souvislostem v biosféře, vztahům člověka a prostředí a důsledkům lidských činností na prostředí*
- vede k uvědomování si podmínek života a možností jejich ohrožování*
- přispívá k poznávání a chápání souvislostí mezi vývojem lidské populace a vztahy k prostředí v různých oblastech světa*
- umožňuje pochopení souvislostí mezi lokálními a globálními problémy a vlastní odpovědností ve vztazích k prostředí*
- poskytuje znalosti, dovednosti a pěstuje návyky nezbytné pro každodenní žádoucí jednání občana vůči prostředí*
- ukazuje modelové příklady žádoucího i nežádoucího jednání z hledisek životního prostředí a udržitelného rozvoje*
- napomáhá rozvíjení spolupráce v péči o životní prostředí na místní, regionální, evropské i mezinárodní úrovni*
- seznamuje s principy udržitelnosti rozvoje společnosti*

¹⁷ KITZBERGEROVÁ, Leonora. *Didaktika výtvarné výchovy*. [online] Ústav profesního rozvoje pracovníků ve školství, Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. 2014. ISBN 978-80-7290-667-3. s. 7. [cit. 2018-11-01]. Dostupné z: https://uprps.pedf.cuni.cz/UPRPS-353-version1-didaktika_vytvarne_vychovy.pdf

- *učí hodnotit objektivnost a závažnost informací týkajících se ekologických problémů*
- *učí komunikovat o problémech životního prostředí, vyjadřovat, racionálně obhajovat a zdůvodňovat své názory a stanoviska.*¹⁸

„V oblasti postojů a hodnot průřezové téma:

- *přispívá k vnímání života jako nejvyšší hodnoty*
- *vede k odpovědnosti ve vztahu k biosféře, k ochraně přírody a přírodních zdrojů*
- *vede k pochopení významu a nezbytnosti udržitelného rozvoje jako pozitivní perspektivy dalšího vývoje lidské společnosti*
- *podněcuje aktivitu, tvořivost, toleranci, vstřícnost a ohleduplnost ve vztahu k prostředí*
- *přispívá k utváření zdravého životního stylu a k vnímání estetických hodnot prostředí*
- *vede k angažovanosti v řešení problémů spojených s ochranou životního prostředí*
- *vede k vnímavému a citlivému přístupu k přírodě a přírodnímu a kulturnímu dědictví.*¹⁹

Tematické okruhy Environmentální výchovy umožňují pochopení problematiky vztahů člověka k životnímu prostředí, k uvědomění si podmínek života a odpovědnosti současné generace za život v budoucnosti.²⁰ Okruhy se věnují ekosystémům (lesům, polím, vodním zdrojům, mořím, lidským sídlům města i vesnice a kulturním krajinám). Tematické okruhy také řeší základní podmínky života (voda, ovzduší, půda, energie, přírodní zdroje), lidské aktivity a problémy životního prostředí (zemědělství, průmysl a životní prostředí) a vztah člověka k prostředí (obec ve které žiji, můj životní styl, aktuální a lokální ekologické problémy, mé prostředí a zdraví).

Ve výtvarné výchově na základním vzdělávání se dá velmi dobře téma přírody uchopit a se žáky v hodinách realizovat. Nabízí větší prostor pro vnímání environmentálních

¹⁸ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.* RVP ZV [online]. Praha: MŠMT. 2017. s. 135-136. [cit. 2018-11-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/43792/>.

¹⁹ Tamtéž, s. 135-136.

²⁰ Tamtéž, s. 135-136.

problémů pomocí vlastního prožitku při zpracovávání námětu výtvarného úkolu. Záleží asi už jenom na učiteli a jeho snaze připravit hodinu výtvarné výchovy tak, aby pro žáky byla zajímavá a obohacující.

Didaktická část diplomové práce také pracuje s průřezovým tématem Člověk a životní prostředí. Toto průřezové téma je shrnuté v druhé tabulce. Zaznamenává hlavní cíle průřezového tématu, přínos k naplňování RVP pro obor vzdělání Textilní výtvarnictví a jeho obsah.

RVP pro obor vzdělání Textilní výtvarnictví nabízí i možnosti jeho realizace ve školním vzdělávacím programu v teoretickém, praktickém i mimoškolním vyučování.

PRŮŘEZOVÉ TÉMA	
ČLOVĚK A ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ V RVP pro obor vzdělání Textilní výtvarnictví ²¹	
Člověk a životní prostředí	Příprava budoucí generace k myšlení a jednání v souladu s principy udržitelného rozvoje, k vědomí odpovědnosti za udržení kvality životního prostředí a jeho jednotlivých složek a k úctě k životu ve všech jeho formách.
Hlavní cíle	<p>Vést žáky, aby:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pochopili souvislosti mezi různými jevy v prostředí a lidskými aktivitami, mezi lokálními, regionálními a globálními environmentálními problémy • chápali postavení člověka v přírodě a vlivy prostředí na jeho zdraví a život • porozuměli souvislostem mezi environmentálními, ekonomickými a sociálními aspekty ve vztahu k udržitelnému rozvoji • respektovali principy udržitelného rozvoje • získali přehled o způsobech ochrany přírody, o používání technologických, ekonomických a právních nástrojů pro zajištění udržitelného rozvoje • samostatně a aktivně poznávali okolní prostředí, získávali informace v přímých kontaktech s prostředím a z různých informačních zdrojů • pochopili vlastní odpovědnost za své jednání a snažili se aktivně podílet na řešení environmentálních problémů • osvojili si základní principy šetrného a odpovědného přístupu k životnímu prostředí v osobním a profesním jednání

²¹ *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání 82-41-M/14 Textilní výtvarnictví.* [online] Vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy dne 29. 5. 2008 čj. 6 907/2008-23. s. 56-57. [cit. 2018-11-05] Dostupné z: <http://zpd.nuov.cz/RVP/ML/RVP%208241M14%20Textilni%20vytvarnictvi.pdf>

	<ul style="list-style-type: none"> • dokázali esteticky a citově vnímat své okolí a přírodní prostředí • osvojili si zásady zdravého životního stylu a vědomí odpovědnosti za své zdraví
Přínos k naplňování RVP	<ul style="list-style-type: none"> • informativní, směřující k získání potřebných znalostí a dovedností, jejich chápání a hodnocení • formativní, zaměřené zejména na vytváření hodnot a postojů ve vztahu k životnímu prostředí (etických, citových, estetických apod.) • sociálně-komunikativní, zaměřené na rozvoj dovedností vyjadřovat a zdůvodňovat své názory, zprostředkovávat informace, obhajovat řešení problematiky životního prostředí a působit pozitivním směrem na jednání a postoje druhých lidí
Obsah tématu	<ul style="list-style-type: none"> • biosféra v ekosystémovém pojetí • současné globální, regionální a lokální problémy rozvoje a vztahy člověka k prostředí • možnosti a způsoby řešení environmentálních problémů a udržitelnosti rozvoje v daném oboru vzdělání a v občanském životě

Tabulka 2: Člověk a životní prostředí v RVP pro obor vzdělání Textilní výtvarnictví

Realizovat průřezové téma v ŠVP lze kombinací tří způsobů:

- 1) komplexně – v předmětu ekologie
- 2) rozptýleně (difúzně) – v jednotlivých teoretických i praktických předmětech
- 3) nadpředmětově – v žákovských projektech²²

V praktických předmětech je vhodné se se žáky zaměřit na správné nakládání s odpady a výtvarnými materiály. Žákům můžeme pokládat problémové otázky, nad kterými se musí zamyslet a pochopit jejich důležitost. Další efektivní metodou jsou žákovské projekty realizované mimo vyučování v teoretických či praktických předmětech. „Vzdělávací a výchovný význam mají žákovské projekty s environmentální problematikou propojenou s odborným učivem a s odbornou praxí. Při realizaci environmentálního vzdělávání a výchovy doporučujeme spolupracovat se středisky a centry ekologické výchovy a s dalšími ekologickými institucemi a pracovišti.“²³

²² Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání 82-41-M/14 Textilní výtvarnictví. [online] Vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy dne 29. 5. 2008 čj. 6 907/2008-23. s. 56-57. [cit. 2018-11-05] Dostupné z: <http://zpd.nuov.cz/RVP/ML/RVP%208241M14%20Textilni%20vytvarnictvi.pdf>

²³ Tamtéž, s. 56-57.

2.2 Didaktika výtvarné výchovy a příroda

Čím se zabývá didaktika výtvarné výchovy a jak můžeme definovat tento pojem? Didaktika je obor pedagogiky zabývající se vyučovacím procesem. Souvisí s latinským *discere*, neboli *učit se*.²⁴

Didaktika je jednou z pedagogických věd, kterou můžeme dělit na obecnou a oborovou didaktiku. Oborová didaktika se zaměřuje na konkrétní obor. „*Oborové didaktiky, tj. i didaktika výtvarné výchovy, jsou pak teoriemi vyučování jednotlivých předmětů vzdělávací soustavy a zabývají se transferem obsahů jednotlivých oborů lidského poznání do výchovně vzdělávacího procesu.*“²⁵

V 90. letech 20. století se v teorii výtvarné výchovy objevují čtyři programové směry a přístupy učitelů k výuce výtvarné výchovy. Jsou rozděleny podle obsahů a zaměření a jsou jimi art-centrismus, video-centrismus, gnozeo-centrismus a animo-centrismus. V kontextu přírody a environmentální výchovy se diplomová práce věnuje dvěma vybraným směrům, které mohou být inspirací pro didaktickou část.

Gnozeo-centrismus se orientuje na dětskou zkušenost všedního dne, kterou chce prostřednictvím výtvarné výchovy mapovat, obohacovat a ozvláštňovat. Dále se zaměřuje na výtvarný proces jako prostředek komunikace, vedoucí k jedinečnému způsobu poznávání světa. Představitelkou tohoto pojetí je Věra Roeselová.²⁶

Animo-centrismus klade důraz na poznávání žáka sebe samého jako tvůrce i vnímatele výtvarného projevu. Výtvarná tvorba se stává prostředkem pro objevování svého vnitřního prostoru. Představiteli animo-centrismu jsou Jiří David, Marta Pohnerová a Jan Slavík.²⁷

²⁴ REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001. ISBN 80-85927-85-3. s. 132.

²⁵ ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Kapitoly z didaktiky výtvarné výchovy*. [online] Vydala a vytiskla Univerzita Palackého v Olomouci. 2006. ISBN 80-244-1469-4. s. 7. [cit. 2018-11-20] Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/47043197_Kapitoly_z_didaktiky_vytvarne_vychovy

²⁶ HAZUKOVÁ, Helena, Karla CIKÁNOVÁ, Marie FULKOVÁ a Jan SLAVÍK. *Výtvarná výchova a její teorie v českých zemích ve světových kontextech*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1998. ISBN 80-86039-70-6. s. 11-12.

²⁷ Tamtéž, s. 12.

Diplomová práce také vybírá tři přístupy z alternativních přístupů k výtvarné výchově, které ji jsou svým obsahem blízké. Zaměřují se na citlivé prožívání světa, aktivizaci lidského myšlení a cítění v kontextu ekologického ohrožení, vytrácení se mezilidských vztahů, a na úctu k životu a přírodě. Vytvářejí žákovi vztah k přírodě a jejímu prostoru. Jsou jimi *Most mezi výtvarným projevem dětství a dospívání*, kterým se autorka Věra Roeselová, alternativní přístup Zdislavy Holomíčkové *Poznávání, prožívání a hodnocení světa* a jako poslední a blízký přístup je *Duchovní a smyslová výchova, který představuje Marta Pohnerová*.

1) Most mezi výtvarným projevem dětství a dospívání

„Zdůrazňuje citlivé prožívání světa, samostatné výtvarné myšlení a rozvíjení tvořivosti. K podpoře dětské výtvarné sdělnosti přispívá nenásilným přemostěním tzv. krize výtvarného projevu, včas omezuje ikonografické znaky a posouvá schopnost výtvarně se vyjádřit až za dobu dospívání. Učiteli se zde nabízejí různé způsoby výtvarného působení, které respektují vývojové obtíže žáků. Učební látka, rozvržená do oddílů věnovaných výtvarné výpovědi, setkávání se skutečností, poznávání výtvarného řádu a výtvarné kultury, je provázána tématy výtvarných řad a projektů, v jejichž rámci se odvíjí celá cesta za poznáním.“²⁸

První z vybraných přístupů zdůrazňuje citlivé prožívání světa. Tím se dotýká také přírody a vztahu člověka k ní. Učitel může využívat náměty výtvarných úkolů zaměřené na volnou tvorbu v přírodě nebo prostorovou tvorbu z přírodních materiálů.

Prostorová tvorba přináší nové podněty. Rozvíjí hmatové prožitky, vytváří vztah k objemům, k povrchům a k prostorům. Během tzv. krize dětského výtvarného projevu může být pro žáky přínosné podporovat jejich zájem o prostorové vyjadřování, které nahrazuje stagnující kreslířské a malířské aktivity.²⁹

²⁸ ROESELOVÁ, Věra. *Proudy ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 2000. ISBN 80-902267-3-6. s. 17.

²⁹ ROESELOVÁ, Věra. *Prostorová tvorba ve výtvarné výchově pro základní školu*. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2006. ISBN 80-7290-254-7. s. 20.

Žáci si v období dospívání více uvědomují nedokonalosti a nereálnosti na svých kresbách, které mohou vyvolat nechuť k této výtvarné technice. Nabízí se prostorová tvorba, která toto období zvládá lépe.

2) **Poznávání, prožívání a hodnocení světa**

„Vychází z psychického a existenčního ohrožení života na naší planetě. Problémy spojené s ekologickým vyčerpáním Země a s odumírajícími mezilidskými vztahy řeší autorka aktivizací lidského citění a myšlení. Strukturu programů tvoří pět oddílů – Příroda, Prostředí vytvořené člověkem, Člověk, Vesmír a Znaký.“³⁰

Druhý přístup můžeme velmi úzce propojit s průřezovými tématy v RVP. Zaměřuje se na aktivní lidské citění a myšlení k našemu okolí, které je v dnešní digitální době ohrožené a omezené. Proto bychom se mohli tímto přístupem inspirovat při přípravě hodiny výtvarné výchovy. Máme totiž možnost žákům otevírat a nabízet problematiku, které pro ně v osobním životě nehrají velkou roli, možná pro některé nehrají vůbec žádnou roli. Dnešní doba je zahlcuje a zaneprázdnňuje prožíváním jejich životů přes sociální sítě, které mezi sebou sdílejí.

3) **Duchovní a smyslová výchova**

*„Směřuje k účtě k životu v rámci hlubinné ekologie. Prioritou studijního programu je výchova k poznávání vlastní identity ve vnitřním a vnějším prostoru lidského života. Je aplikovaná jemnými artefietickými metodami, které pomáhají dítěti vyrovnávat se s nástrahami našeho světa. Obsah duchovní a smyslové výchovy je členěn do tří částí. **Úvahy o všem živém** jsou určeny pozorování, zkoumání, a prožívání přírody. **Poznávání sebe sama** je důležité pro sebeuvědomění člověka a pro utváření jeho názoru na vlastní roli mezi lidmi. **Vnější a vnitřní prostor života** se soustřeďuje na jedince a na prostředí, které ho ovlivňuje – z jejich souhry vzniká nový náhled na život.“³¹*

³⁰ ROESELOVÁ, Věra. *Proudy ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 2000. ISBN 80-902267-3-6. s. 17.

³¹ Tamtéž, s. 18.

Třetí vybraný alternativní přístup výtvarné výchovy opět využívá přírodu, ze které čerpá inspiraci pro realizaci výtvarných úkolů v kontextu environmentální výchovy.

Východiskem pro duchovní a smyslovou výchovu je moderní přístup k životu na této planetě.³²

Vede žáky ke zpomalení jejich životů. K většímu, hlubšímu a vnímavějšímu prožívání přírody a času s přírodou strávený. Nabízí žákům poznání jejich vnitřního já, myšlení a uvažování o dnešním světě.

„Duchovní a smyslová výchova se stala součástí alternativních učebních osnov výtvarného oboru základních uměleckých škol, schválených MŠMT ČR v roce 2000.“³³

Tyto vybrané alternativní přístupy jsou velmi blízké realizovaným výtvarným úkolům v didaktické části diplomové práce, proto jsou zde zmíněné. *„Každý z nich nabízí jiné postřehy, a tedy i poněkud odlišné pohledy na svět, návraty k hodnotám, které dnes zdánlivě ztrácejí význam.“³⁴* Důležitým bodem je v žácích, základních a středních škol, utvářet a upevňovat jejich vztah k přírodě i lidem.

Ve výtvarné výchově se objevuje racionální a emocionální složka. Nejefektivnější je podle mého úsudku propojení obou složek. V některých hodinách je převaha racionality, tedy řemeslné činnosti a pochopení správných postupů nebo osvojení teorie. Neměli bychom ale zapomínat na emocionalitu v hodinách výtvarné výchovy, kde je pro ni vhodný prostor. Příroda nabízí cestu ke vnitřním pocitům a zážitkům. Objevuje se tu prostor i pro experimentování, například s přírodními materiály, ale i přírodním prostorem. Ideální je všechny tyto možnosti v určité provázanosti využívat v námětech výtvarných úkolů.

³² POHNEROVÁ, Marta. *Duchovní a smyslová výchova*. Díl 1. Polička: Fantisk, 1992. ISBN 80-901438-2-2. s. 3.

³³ VRŠKOVÁ, Olga. *Ekologické kontexty v teorii a praxi výtvarné výchovy* [online]. 2008. s. 52. [cit. 2018-12-05]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/125083>. Vedoucí práce Marie Fulková.

³⁴ ROESELLOVÁ, Věra. *Proudy ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 2000. ISBN 80-902267-3-6. s. 9.

Jan Slavík píše o přidané hodnotě. „*Zaměřenost na přidanou hodnotu se soustřeďuje na každodenní výtvarně výchovné působení učitele – na otevřenost vůči prožívání, na rozvíjení představivosti a fantazie nebo na osvojování si výtvarných a jiných znalostí, zkušeností a dovedností.*“³⁵

Co to tedy je ta přidaná hodnota? Je to nějaká jiná hodnotná složka ve výtvarné výchově?

Přidaná hodnota prohlubuje vnímání, vyvolává pocit rozechvění a naplnění tajemstvím. Ovlivňuje prožívání, sebepoznání a utváření postojů.³⁶

Učitel výtvarné výchovy je klíčová osoba, která vytváří výuku smysluplnou. Záleží i na povaze učitele, jeho vztahu k životu, někdo se může zajímat více o technologie a jejich využití ve výtvarné výchově, někdo naopak bude využívat tradice a snažit se je dnešním žákům přiblížit. I přes své zaujetí by si měl učitel uvědomovat, že ve třídě bude mít různé povahy žáků. Měl by se snažit nabídnout širokou nabídku přístupů k výtvarné výchově, aby měl žák možnost najít ten, který je mu bližší a zajímá ho. Učitel výtvarné výchovy má možná mnohem větší možnosti v žácích vyvolávat zvědavost, zaujetí nějakou situací či aktuálním problémem než učitel jiného předmětu. Má možnost žákům nabídnout mnoho podnětů, které z nich mohou vytvořit dospělé osoby, který jsou vnímavé, citlivé a tolerantní. Ve výsledku vyrovnání lidé. Všeobecně není žádný z výtvarných proudů či přístupů lepší nebo horší a učitel by si neměl vybírat pouze jeden z nich. Měl se snažit udržovat rovnováhu mezi přístupy.

Své místo ve výtvarné výchově má **prostorová tvorba**, o které se píše už výše. Zároveň je prostorová tvorba aplikovaná v didaktických výtvarných úkolech, proto je podstatné se jí více věnovat.

Prostorová tvorba je úzce provázaná s hmatovým zážitkem, který vzniká při realizaci prostorového objektu z různých materiálů. Mohou se zpracovávat a recyklovat materiály kovové, plastové, papírové, ale i přírodní. „*Nezastupitelnou roli mají přírodní materiály*

³⁵ ROESELOVÁ, Věra. *Proudy ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 2000. ISBN 80-902267-3-6. s. 15.

³⁶ Tamtéž, s. 15.

*a pigmenty. Smyslovými podněty, které vyvolávají, prohlubují výtvarné zážitky a současně navozují emocionální atmosféru návratů k přírodě.*³⁷

Přírodní materiály jsou jedny z nejdostupnějších, pokud si pro ně do přírody dojdeme a nasbíráme si je tam sami. Není neobvyklé v dnešní době kupovat v obchodě „*přírodní dekorace*“, jako jsou šišky nebo mech. Pro některé lidi žijící alespoň v nějakém kontaktu s přírodou to může být udivující až nepochopitelné, jako pro mě. Bohužel je to součástí dnešních životů. Přitom nám příroda poskytuje mnoho přírodnin a nic za to nechce. Sběr přírodnin by se měl samozřejmě obejít bez poničení přírody. Naopak by mohl sběr a sklizeň přírodnin pomoci přírodě k dalšímu životu a růstu.

Přírodniny a veškeré naše prostředí vnímáme přes hmatové zážitky. Máme potřebu věci „osahávat“ a poznávat přes hmatový kontakt. Dokážeme identifikovat, jestli vnímáme jemnost, hrubost, chlad, teplo atd.

Pokud vyřadíme zrak, hmatový zážitek se ještě více prohloubí a je mnohem intenzivnější. Dokážeme lépe vnímat řadu vlastností v našem okolí haptickým zážitkem než jenom vizuálním vnímáním. Proto lze na haptické zážitky velmi dobře navazovat výtvarně.³⁸

„Abychom zůstali součástí přírody, potřebujeme se učit vnímat okolní svět v příznivých podmínkách, pozastavit se a vědomě prožívat přítomnost. Výtvarná výchova využívá jemné prostředky pro fyzické prožívání, pro splynutí s krajinou, pro nové poznání přírodních prvků, pro jednoduché zásahy do krajiny. Výtvarné akce směřují k prostoupení pocitem, který komunikace s přírodou vyvolává (dotýkání se stromu, kontakt celým tělem se zemí nebo s povrchem skály).“³⁹ Výtvarná výchova nám dovoluje být součástí přírody, pokud to bude naší potřebou. Žáky bychom měli vést k této potřebě, která jim prohlubuje vnímání okolního světa.

³⁷ ROESELVÁ, Věra. *Prostorová tvorba ve výtvarné výchově pro základní školu*. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2006. ISBN 80-7290-254-7. s. 18.

³⁸ ROESELVÁ, Věra. *Prostorová tvorba ve výtvarné výchově pro základní školu*. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2006. ISBN 80-7290-254-7. s. 17.

³⁹ ROESELVÁ, Věra. *Prostorová tvorba ve výtvarné výchově pro základní školu*. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2006. ISBN 80-7290-254-7. s. 44.

Práce nahlíží také na současnější přístupy ve výtvarné výchově v kontextu přírody, protože i dnes můžeme říci, že „*Výtvarná tvorba slouží jako cesta, most vedoucí do centra jiného prožívání a jiného přemýšlení.*“⁴⁰

V publikaci *Diskurz umění a vzdělávání*, se píše o edukačním modelu „setkávání“ v kontextu „myšlení ekologie, života jiných kultur a odlišné identity“. Popisuje se zde důležitost modelu „setkání“ a učitelského pojetí zaměřeného na změnu myšlení a záchrany společnosti, která je zahlcena konzumerismem a technikou. Zkušenosti z praxe jsou k přečtení v uvedené publikaci.⁴¹

V učebnici *Výtvarná výchova pro 6. a 7. ročník základní školy a víceletá gymnázia*, nám jsou nabídnuta čtyři, navzájem prolínající se, témata: *Bytosti, Věci, Události a Prostory*. Každé téma obsahuje řadu volných námětů pro realizaci výtvarné výchovy.⁴²

Diplomová práce zmiňuje například námět *Doupě*, nacházející se v tématu *Prostory*, které je inspirované dílem Andyho Goldsworthy: *Doupě – díra v díře říčního kamene*, 1992. „*Britský výtvarník používá výhradně místních přírodních materiálů (listy, klacíky, hlína, kámen), aby co nejméně zasáhl do přirozeného prostředí. Jeho díla jsou součástí místa a mají jen omezené trvání.*“⁴³

Učebnice *Výtvarná výchova pro 8. a 9. ročník základní školy a víceletá gymnázia*, nabízí osm témat, která se mohou využít pro zpracování výtvarných úkolů. *Kámen, Rostlina, Zvíře, Krajina, Člověk, Město, Stroj, Myšlenka* jsou témata, která se v učebnici dále rozvíjejí. V tématu *Krajina*, jsou inspirativní náměty pracující s přírodou a uměním land artu. Vybrané náměty na hodinu výtvarné výchovy nesou názvy *Snová krajina, Kresby v krajině, Land art – vystoupit z obrazu přímo do krajiny, Barvy lesa*.⁴⁴

⁴⁰ FULKOVÁ, Marie. *Diskurz umění a vzdělávání*. Jinočany: H&H, 2008. ISBN 978-80-7319-076-7. s. 244.

⁴¹ Tamtéž, s. 244.

⁴² NOVOTNÁ, Marie a Marie FULKOVÁ. *Výtvarná výchova pro 6. a 7. ročník základní školy a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. Praha: Fortuna, 1999. Základní škola. ISBN 80-7168-591-7. s. 6.

⁴³ NOVOTNÁ, Marie a Marie FULKOVÁ. *Výtvarná výchova pro 6. a 7. ročník základní školy a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. Praha: Fortuna, 1999. Základní škola. ISBN 80-7168-591-7. s. 80.

⁴⁴ FULKOVÁ, Marie. *Výtvarná výchova pro 8. a 9. ročník základní školy a víceletá gymnázia*. Praha: Fortuna, 1997. Základní škola. ISBN 80-7168-382-5. s. 6, 48, 49, 50.

Už podle názvů témat a námětu v učebnicích výtvarné výchovy můžeme konstatovat, že přístupy k přírodě a krajině, jsou stále inspirativní a aktuální. Průřezové téma, Environmentální výchova, v RVP vybízí učitele všech předmětů, aby s touto tematikou pracovali se svými žáky.

„V současné době je ve školní praxi uplatňován požadavek na integraci vzdělávacích oblastí a propojování vzdělávacích obsahů oborů. K tomuto účelu v RVP slouží průřezová témata. Otázky životního prostředí jsou zde zahrnuty v průřezovém tématu „environmentální výchova“, které prostupuje do ostatních vzdělávacích oblastí, výtvarnou výchovu nevyjímaje.“⁴⁵

⁴⁵ VRŠKOVÁ, Olga. *Ekologické kontexty v teorii a praxi výtvarné výchovy* [online]. 2008. s. 53. [cit. 2018-12-05]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/125083>. Vedoucí práce Marie Fulková.

2.2.1 Příklad projektu „Výtvarná výchova v environmentálním vzdělávání“

Projekt Jana Šmída se věnuje problematice vnímání přírody a životního prostředí pomocí výtvarného média fotografie. Nabízí další možnost propojení výtvarné a environmentální výchovy. „*Triáda pojmů VIZUALITA, FOTOGRAFIE A VÝTVARNÁ VÝCHOVA, v souvislosti s využitím v environmentálním projektu, otevírá vztah mezi obrazností, technickým médiem a vychováváním k estetickému vnímání i vnímání životního prostředí.*“⁴⁶

Studenti, ale i sám autor navazuje vztah k přírodě přes médium fotografie, které zaznamenává vnímání a pozorování přírody. Věnují se tématům „Krajina a její proměny“ nebo také „Roční období a proměny v přírodě-cykly“. Pozorují zásahy a stopy člověka, narušení přírody, ale i přirozené proměny přírody vzhledem k ročnímu období.

Pro záznam využívají digitální fotografii.

Obrázek 1: Nepřirozená stopa v krajině I. Jan Šmíd.

Obrázek 2: Nepřirozená stopa v krajině II. Jan Šmíd.

⁴⁶ ŠMÍD, Jan. *Výtvarná výchova v environmentálním vzdělávání: příručka k projektu Alma Mater Studiorum*. V Praze: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7290-443-3. s. 12, 13.

⁴⁷ Tamtéž, s. 46, 47.

Obrázek 3: Přirozená stopa v krajině I. Jan Šmíd.

Obrázek 4: Přirozená stopa v krajině II. Jan Šmíd.

Obrázek 5: Člověk v krajině, proces proměny v přírodě-cykly. Jan Šmíd.

⁴⁸ ŠMÍD, Jan. *Výtvarná výchova v environmentálním vzdělávání: příručka k projektu Alma Mater Studiorum*. V Praze: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7290-443-3. s. 48.

⁴⁹ Tamtéž, s. 49.

2.2.2 Příklad projektu „Ateliér v prírode“

Studenti katedry výtvarné výchovy v Ružomberoku na Slovenku, absolvují ateliérový studijní pobyt v přírodě, ve kterém hledají cesty výtvarné výchovy a vzdělávání mezi současnou digitální, technologickou dobou a ekologickým uměním a vzděláváním. Projekt se jmenuje Ateliér v přírodě. Každý rok zpracovávají nějaké téma vztahující se k environmentální výchově. Například v roce 2014 téma znělo: „Příroda v umění- umění v přírodě“, v roce 2015: „Příroda v umění- ateliér v přírodě, a v roce 2016: „L-E-S: Laborování/Emoce/svoboda“.

Ukázky prací z roku 2014 na téma Příroda v umění – umění v přírodě, se studenti zaměřovali na techniky košíkářství a jejich využití v umění, designu a výtvarné výchovy. Cílem bylo hledání vztahu mezi humanitní životní filosofií, ekologií, uměním a vzděláváním. Zaměřovali se na zpracování přírodních a recyklovatelných materiálů pomocí košíkářských technik.⁵⁰

V roce 2015 se ateliér zaměřoval na textilní odpad, recyklaci a environmentální přístupy. Cílem se staly přístupy k životnímu prostředí, zpracování přírodních a recyklovatelných materiálů pomocí objektů a aktivnímu vnímání prostředí.⁵¹

Ateliér v přírodě a roku 2016 pracoval s papírem, přírodním prostředím a magií lesa. Cílem bylo opět uplatnění environmentálních a ekologických přístupů ve volné tvorbě s podmínky lesní přírody. Studenti vytvářeli databázi námětů a výtvarných problémů pro vzdělávání a tvořivou praxi.⁵²

⁵⁰ BIARINCOVÁ, Patricia. 2017. *Ateliér v prírode – súčasť výtvarného vzdelávania. In Kreativne vzdelavanie*. [online]. 1. vyd. KVK PdF UMB : Banská Bystrica, 2017. ISBN 978-80-557-1374-8. s 133. [cit. 2018-12-01] Dostupné na: www.kreativnevzdelavanie.sk.

⁵¹ Tamtéž, s. 134.

⁵² Tamtéž, s. 138.

53

Obrázek 6: Ateliér v přírodě 2014. Revitalizace prostředí I.

Obrázek 7: Ateliér v přírodě 2014. Revitalizace prostředí II.

54

Obrázek 8: Ateliér v přírodě, 2015. Přemodelování části v krajině, prostoru v přírodě.

Obrázek 9: Ateliér v přírodě, 2015. Doplnění revitalizovaného prostředí textilním materiálem.

Obrázek 10: Ateliér v přírodě, 2015. Technika obalování textilním odpadem.

⁵³ BIARINCOVÁ, Patricia. 2017. *Ateliér v prírode – súčasť výtvarného vzdelávania. In Kreativne vzdelavanie*. [online]. 1. vyd. KVK PdF UMB : Banská Bystrica, 2017. ISBN 978-80-557-1374-8. s 134. [cit. 2018-12-01] Dostupné na: www.kreativnevzdelavanie.sk.

⁵⁴ Tamtéž, s. 135, 136, 137.

Obrázek 11: Ateliér v přírodě, 2016. Vyvazování a pletení trávy.

Obrázek 12: Ateliér v přírodě, 2016. Fantazijní bytost, kombinovaná technika.

⁵⁵ BIARINCOVÁ, Patricia. 2017. *Ateliér v prírode – sučasť výtvarného vzdelávania. In Kreatívne vzdelávanie.* [online]. 1. vyd. KVK PdF UMB : Banská Bystrica, 2017. ISBN 978-80-557-1374-8. s 139, 141. [cit. 2018-12-01] Dostupné na: www.kreativnevzdelavanie.sk.

2.3 Environment, ekologie a současné umění

Pojem environment je těžké definovat, protože se nenachází v žádném českém slovníku. Pochází z anglického jazyka a volně se překládá jako „životní prostředí“. Často se spojuje také s pojmem ekologie.

Ekologie je nauka o vztahu organismu a prostředí.⁵⁶

Pojem ekologie se poprvé objevil v 19. století a jeho definice se postupem času příliš neměnila. V širším významu se ekologii připisuje vliv lidské činnosti na životní prostředí, ale tento význam není příliš přesný. Vlivu lidské činnosti na životní prostředí se spíše věnuje nauka o životním prostředí, dalo by se tedy napsat environment.⁵⁷

Co to tedy životní prostředí je a jak na něj nahlíží dnešní doba?

Životní prostředí je část obývané Země živými organismy, které jsou v neustálé interakci se Zemí. Navzájem na sebe působí živé organismy a Země.⁵⁸

Ministerstvo životního prostředí tento základní pojem definuje v platné legislativě 17/1992 Sb. Zákon o životním prostředí. „*Životním prostředím je vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie.*“⁵⁹

Současné umění se otázkám environmentu a ekologie také věnuje. *Návraty k přírodě známe v mnoha rovinách, třeba v touze po volné krajině, po komunikaci se zvířetem, po opuštění měst. Citliví jedinci při nich hluboce prožívají jazyk přírody, jeho klid, lyriku*

⁵⁶ REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001. ISBN 80-85927-85-3. s. 155.

⁵⁷ ČERVINKA, Pavel. JANOUŠKOVÁ, Svatava. *Ekologie a životní prostředí*. Nakladatelství Fortuna, Praha 2010. ISBN 978-80-7373-085-7. s. 4.

⁵⁸ Tamtéž, s. 4.

⁵⁹ *Ministerstvo životního prostředí. Legislativa*. [online]. [cit. 2018-11-26]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/www/platnalegislativa.nsf/5B17DD457274213EC12572F3002827DE/%24file/Z%2017_1992.pdf

či monumentalitu. Také jeden z proudů moderního umění se zabývá přírodou, vstupuje do ní, dotváří ji nebo ji staví do kontrastu s civilizací (zemní umění – land-art).⁶⁰

Umělci často pracují s přírodním prostorem, přírodními materiály ale i s rituály odehrávající se v přírodě. „Snad nejpřirozenějším odrazem určitého druhu sociálních vazeb je environment, což je specifický druh umění, kdy jde o předvádění akce počínající s prostorem. Je zde využito rozměrů prostoru a materiálů v prostoru se přímo nacházejících: jde zde o vyvolání asociací s prostorem spjatých. Vzhledem k rituálu je možno přirovnat počínání umělce vytvářejícího environment k počínání šamana spoléhajícího na magickou energii určitých míst. V umění 20. století se pro určité typy uměleckých akcí vžil pojem „procesuální umění“.“⁶¹

Další označení pro tvorbu v přírodě nebo s přírodou spojenou je environmentální umění (environmental-art), zemní umění (land-art), ekologické umění (eco-art) ale i existencionální umění, které využívá přírodu jako výraz své existence. Umělci věnující se tomuto umění se snaží na něco upozorňovat, zabývají se ekologickými otázkami na základě vznikajících ekologických hnutí.

V 60. letech 20. století přišla vlna návratu k přírodě posílená ekologickým hnutím, které se věnovalo záchraně přírody. Obrazy a sochy byly nahrazeny prostorovými instalacemi a objekty. Malířství bylo nahrazeno zemním uměním (land-artem), které přírodu „ozvláštňovalo“. Ekologické kontexty můžeme najít v dílech Richarda Longa a Ivana Kafky, kteří pracují v přírodě a využívají k tomu pouze její materiál bez zásahů buldozerů nebo jiných strojů. Obdivuhodné a nejslavnější dílo Roberta Smithsona, Spirálové molo, které zařazujeme do zemního umění, je názorným příkladem, kde se tvorba bez strojů a buldozerů neobešla.⁶²

Někteří umělci se zaměřují na to, aby krajinu či přírodu nijak dál svou tvorbou nepoškozovali, ale naopak, aby ji pomohli a navrátili ji její přirozenost.

⁶⁰ ROESELVÁ, Věra. *Prostorová tvorba ve výtvarné výchově pro základní školu*. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2006. ISBN 80-7290-254-7. s. 43.

⁶¹ STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana. *Rituál, umění a výchova*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-3029-1. s. 234.

⁶² BLÁHA, Jaroslav a Jan SLAVÍK. *Průvodce výtvarným uměním V*. Praha: SPL - Práce, 1997. Pomocné knihy pro učitele a žáky. ISBN 80-208-0432-3. s. 89-91.

Například environmentální umělec **Alan Sonfist**, který se snaží vrátit přírodu zpět do obydleného území. Je autorem projektu nazvaného **Time Landscape**, který navrhl už v roce 1965 a v New Yorku byl realizován roku 1978 jako pocta původnímu pralesu, který se zde nacházel před příchodem kolonistů.⁶³

64

Obrázek 13: Alan Sonfist, Time Landscape, 1978.

⁶³ Alan Sonfist. *Landscapes*. [online]. [cit. 2018-11-26]. Dostupné z: http://www.alansonfist.com/landscapes_time_landscape_description.html

⁶⁴ Alan Sonfist. *Time Landscape*. [online]. [cit. 2018-11-26]. Dostupné z: http://www.alansonfist.com/landscapes_time_landscape_nomenu.html

Jedním z dalších známých příkladů environmentálního umění konce 20. století je projekt nazvaný 7000 dubů. Autorem byl německý konceptuální umělec a ekologický aktivista **Joseph Beuys**, který se už jako malý chlapec zajímal o přírodu. V letech 1982-1986 s pomocí dobrovolníků vysadil v Kasselu v Německu 7000 dubů v rámci výstavy Documenta 7. Ke každému dubu umístil čedičový kámen.⁶⁵

Obrázek 14: Joseph Beuys, 7000 dubů v Kasselu
v Německu, 1982.

⁶⁵ *Artmuseum*. Joseph Beuys. [online]. [cit. 2018-11-15]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=156

⁶⁶ *Wikipedia*. [online]. [cit. 2018-11-15]. Dostupné z: <https://cs.m.wikipedia.org/wiki/Soubor:Kassel-beuys-7000-eichen-wegmann-v-o.jpg>

Land art neboli (zemní umění) je jedna z nových cest umění, které opouští prostory galerie a vstupuje do přírodního prostředí. Významní pro tuto cestu byli američtí umělci Robert Smithson a jeho Spirálové molo, Mike Heizer, Richard Long, Christo, Andy Goldsworthy a mnoho dalších. Z českých umělců bych ráda zmínila Ivana Kafku, Zorku Ságlovou, Pavla Ryšku nebo Miloše Šejna.⁶⁷

Někteří land artisté ve své tvorbě uplatňují košíkářské postupy pletení. Využívají košíkářských materiálů k vytváření elementárních krajinných skulptur, staveb a struktur. Typickými představiteli jsou již zmiňovaní umělci Andy Goldsworthy nebo Chris Drury, z českých umělců pak Ivan Kafka či Pavel Ryška.

Zaujaly mě úvahy Aleše Svobody v kapitole „Land art. Nové pojmání prostoru ve výtvarném umění.“ O land artu píše jako o prosvětlování a uvolňování místa. Upozorňuje na Heideggerovo zdůraznění dějovosti a procesuálnosti jak v tvorbě, tak percepci. Všechny manipulace s prostorem nebo v prostoru se dějí za přítomnosti smyslového vnímání s těžištěm vizuálního vnímání.⁶⁸

Téma land artu je mnohem širší. Práce vybírá land artisty, kteří ji jsou svou tvorbou blízcí a jsou inspirací pro výtvarné úkoly v didaktické části.

Umělec, zabývající se fotografií, instalací, veřejným uměním a land artem **Ivan Kafka**, zrealizoval cyklus Lesních koberců pro náhodného houbaře, které mě inspirovali při přípravě výtvarného úkolu č. 2. Ivan Kafka si také pokládá otázku o vztahu současné civilizace k přírodě, stejně jako tato práce. „*Kafka se především vyjadřuje velkými instalacemi v krajině, v nichž v zásadě utilitární předmět uvádí do nových vztahů k přírodním dějům.*“⁶⁹

⁶⁷ ZHOŘ, Igor. *Výtvarná výchova v projektech 2: pracovní sešit pro 8. a 9. ročník*. 2. vyd. Havlíčkův Brod: Tobíáš, 1997. ISBN 80-85808-49-8. s. 83.

⁶⁸ NOVOTNÝ, Jaroslav a Ladislav BENYOVŠKY. *Člověk mezi rozprostraněností a krajinou: studie k rozmanitosti chápání prostoru*. Praha: TOGGA, 2008. Vita intellectiva. ISBN 978-80-87258-04-0. s. 185-186.

⁶⁹ *Artist-Centrum pro současné umění Praha: Ivan Kafka*. [online]. [cit. 2018-11-30]. Dostupné z: <https://www.artist.cz/ivan-kafka-946/>

Obrázek 15: Ivan Kafka, Lesní koberec pro náhodného houbaře I.
Barevné listy stromů, 1500 x 1500 cm. Realizace 18. - 19. října 1993,
Stromovka. Autor fotografie Petr Zhoř.

Obrázek 16: Ivan Kafka, Lesní koberec pro náhodného houbaře II.
Barevné listy stromů, 1 500 x 1 500 cm. Realizace 24. – 26. října 1994,
Stromovka. Autor fotografie Petr Zhoř.

⁷⁰ *Artlist-Centrum pro současné umění Praha: Ivan Kafka* [online]. [cit. 2018-11-30]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/dila/lesni-koberec-pro-nahodneho-houbare-i-1875/>

⁷¹ *Artlist-Centrum pro současné umění Praha: Ivan Kafka* [online]. [cit. 2018-11-30]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/dila/lesni-koberec-pro-nahodneho-houbare-ii-1876/>

Z prvních děl **Pavla Ryšky** byla série křesel ve volné krajině z hlíny nebo vrbového proutí. Křeslo z vrbového proutí bylo realizované ve vesnici Šašovice, kde v té době žil. Jeho raná tvorba v polovině 90. let 20. století je typická intervencí do okolního prostředí a proměnou prostředí v rámci jeho konceptu. Už na konci 90. let se jeho přístup radikálně změnil. Začal pracovat s počítačem a digitálním obrazem.⁷²

Začínající tvorba Pavla Ryšky je jedna z inspiračních východisek výtvarného úkolu č. 3, v didaktické části diplomové práce.

Obrázek 17: Pavel Ryška, Křeslo z vrbového proutí, 1994.

Autor fotografie: archiv autora

⁷² *Artlist-Centrum pro současné umění Praha: Pavel Ryška* [online]. [cit. 2018-11-30]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/pavel-ryska-185/>

⁷³ *Artlist-Centrum pro současné umění Praha: Pavel Ryška* [online]. [cit. 2018-11-30]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/dila/kreslo-z-vrboveho-prouti-3497/>

2.3.1 Od řemesla po užité umění

Jak můžeme chápat řemeslo ve spojitosti s užitým uměním? Užité umění je nám známo už z dob před naším letopočtem. Jedná se o předměty sloužící k používání v běžném životě. Jejich jinakost se podle mého nachází v originalitě, dokonalosti a v estetice. Pro to, abychom mohli takový předmět vytvořit, potřebujeme většinou ovládat techniky a postupy výroby, a být obradováni nebo naučeni manuální dovednosti. Užité umění by bez řemesla nemohlo možná existovat.

Řemeslo je činnost zabývající se výrobou nebo opravami pomocí ručních nástrojů nebo strojů. Za řemeslo se běžně označuje např. obuvnictví, kovářství, truhlářství. V tomto pojetí řemeslo definuje Slovník spisovné češtiny.⁷⁴

Umělecké řemeslo v sobě obsahuje synonyma užitého a dekorativního umění. Mezi umělecká řemesla se řadí předměty umělecké a zároveň účelné. Jsou vyrobené nejrůznějšími technikami a z nejrůznějších materiálů.⁷⁵

Ve 20. století umělecké řemeslo ztratilo na významu, protože rozvojem průmyslu nastala masová výroba. Spojení umělce a řemeslníka přestalo existovat, protože už nebylo zapotřebí.

Naštěstí se tomuto „problému“ začalo věnovat několik osobností a vzniklo několik hnutí proti narůstajícímu trendu průmyslové výroby.

V Berlíně byla založena škola řemesel Gewerbeschule K. F. Schinkelem. Díky Willamu Morrisovi se v Anglii rozvinulo hnutí Arts and Crafts.⁷⁶

V České republice byl roku 1919 ustanoven Státní ústav školský pro domácí průmysl, který pod sebe převzal školy krajkářské, vyšivačské, košíkářské, hračkářské a další odborné školy. Jeho vůdčí osobností byla Emilie Paličková. V roce 1925 v Paříži na Mezinárodní výstavě dekorativního a průmyslové umění dosáhla velkého úspěchu

⁷⁴ Kolektiv autorů. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Vydala Acadamea, nakladatelství AV ČR, vydání 3., opravené, 2003. ISBN 80-200-1080-7. s. 373.

⁷⁵ KOLEKTIV AUTORŮ. *Universální lexikon umění*. Grafoprint-Neubert, 1996. ISBN 80-85785-46-3. s. 465.

⁷⁶ Tamtéž, s. 465.

s moderními šitými krajkami a monumentální šitou krajkou Sluníčko, vytvořenou žačkami. (Šitá krajka Sluníčko je dodnes uchovaná v depozitáři Střední umělecké školy textilních řemesel v Praze). Druhou významnou osobností byla Božena Rothmayerová. Státní ústav školský pro domácí průmysl byl přejmenovaný na Školský ústav umělecké výroby, a roku 1946 na Střední uměleckořemeslnou školu, která přetrvává dodnes jako Vyšší odborná škola textilních řemesel a Střední umělecká škola textilních řemesel v Praze.⁷⁷

„V Praze už téměř celé století existuje škola, jejíž předstupně sahají až do doby vlády císařovny Marie Terezie, kde si talentovaní mladí lidé osvojují některé tradiční techniky a postupy textilních řemesel, které ve spojení se současnou výtvarnou formou jinde v Evropě nenajdeme.“⁷⁸

Tradiční řemesla a ruční práce stále zastupují své čestné místo v současném užitém umění.

Řemeslo je nositelem tradice a svědectvím o vynalézavosti a experimentování. Originalitu dokáže vnést do užitého umění. Tvůrci se zaměřují na preciznost ovládnutí řemesla i v osobitém a volném díle. Rukodělné práce člověka civilizují a motivují jeho myšlení i cítění.⁷⁹

Z těchto důvodů je řemeslná umělecká tvorba i ruční práce různého zaměření, pro dnešní společnost podstatná a důležitá. Mnoho lidí se v době, která je přehlcená snad úplně vším, vrací k originálním a designovým výrobkům vytvořené kvalitní ruční tvorbou.

⁷⁷ *Textilní škola: Mgr. Petra Czupalová.* [online]. [cit. 2018-11-29]. Dostupné z: <http://textilniskola.cz/sbirka/?tx=78>

⁷⁸ *Textilní škola: Mgr. Petra Czupalová: zahajovací text školní galerie Emilie Paličkové, 28. 11. 2008.* [online]. [cit. 2018-11-29]. Dostupné z: <http://textilniskola.cz/sin/?tx=80>

⁷⁹ BARAN, Ludvík. STAŇKOVÁ, Jitka. *Tradiční textilní techniky.* Grada Publishing, a. s., 2008. ISBN 978-80-247-2035-7. s. 10.

2.3.1.1 Košíkářství od historie po současnost

V této části se diplomová práce věnuje košíkářskému řemeslu, protože navazuje na východiska v didaktické části. Stručně nahlíží na historii košíkářství ve světě a u nás.

Následující kapitola nahlíží na současné košíkářství a jeho projevy. Věnuje se současnému košíkářství, které se v 21. století projevuje více způsoby. Košíkářství je považované za užité umění, ale dnes se objevuje v různém pojetí i ve volné tvorbě. Podle Juraje Zajonce je košíkářství důkazem spojení dnešního člověka s přírodou a kulturním dědictvím.⁸⁰ Dnes se celkem často objevuje „živé košíkářství“, neboli rostoucí stavby z vrbového proutí. Tyto objekty jsou čím dál více žádanější na zahradách školek a škol.

Košíkářství je ruční řemeslo, které nejde nahradit strojovou výrobou. Tím je mnohem ohroženější než ostatní řemesla a mohl by mu hrozit zánik. Stroje a nářadí se mohou využívat jen při sklizni a úpravě proutí. Při realizaci košů, interiérových a exteriérových objektů z proutí, je důležitá ruční činnost, která techniku košíkářství ovládá. „*Košíkářství je jedním z nejstarších řemesel na světě a zároveň jedním z mála, které v nezaměnné formě přetrvává až do současnosti.*“⁸¹

⁸⁰ JURIGA, Peter a kolektiv. Košíkářstvo-premeny vrbového prútia. Ústredie ľudovej umeleckej výroby. 2007. ISBN 978-8088852-50-6. s. 13.

⁸¹ MARKOVÁ, Gabriela. Košíkářství. Vydala Grada Publishing, a.s., Praha, 2005. ISBN 80-247-0876-0. s. 13.

Historie košíkářství

K historii košíkářství se dnes dají dohledat obdivuhodné doklady a nálezy. Sbíрка je ve výsledku rozsáhlá, věřím že pro někoho velmi zajímavá. K účelům diplomové práce historické údaje nejsou těžištěm, proto jsou zmíněny stručně. Pro důkladnější prostudování lze využít literaturu v seznamu.

Je možné sledovat vývojové etapy. „Začalo to jednoduchém splétání palmových listů, vláken lýka a travin až se nakonec zrodilo další řemeslo tkaní.“⁸² Dříve lidé o košíkářství neuvažovali jako o řemeslu, ale o způsobu, jak převážet, uchovávat a skladovat potraviny a také chránit sami sebe nebo svou úrodu a zvířata před větrem, deštěm a ostatními návštěvníky. „Pletené ploty a ohrady pro domácí zvířata jsou používány dodnes v různých krajích. V Kamerunu jsou těmito ploty a ohradami obklopeny celé vesnice.“⁸³ Potřeba lidí mít u sebe nádobu, do které mohou odkládat nasbírané plody, uchovávat je ve svém obydlí, je motivovala k tomu, aby si takový předmět vyrobili. Přirozeně k tomu využili přírodniny, které měli kolem sebe. Takový košík byl ideální pro uskladňování plodin, ale už neměl ideální podmínky pro tekutiny, nejtypičtěji vodu. Košíky proto začali vymazávat hlínou nebo pryskyřicí. Při potřebě tekutinu ohřát, vymazaný košík přiblížili k ohni. Tím jim hlína ztvrdla a vznikla keramická nádoba. Z tohoto mínění se uvádí, že je košíkářství předchůdce keramiky, kterému je věnováno mnohem více pozornosti.

Po celém světě je objeveno několik archeologických nálezů spojené se stopami košíkářského řemesla. Z období středověku se nejvíce fragmentů našlo v oblasti Egypta a Sumeru. V evropských zemích byli nálezy z oblasti Velké Británie, Irska, Francie, Německa, ale i u nás nebo Slovensku. Země v Americe, Asii i Africe nám také nabízejí širokou sbírku archeologických nálezů. U těchto košů můžeme pozorovat charakteristické styly a způsoby technik pletení, typické pro danou oblast či kmen.

Na území Čech, konkrétně v Bylanech, byli objeveny zbytky lidských příbytků z období mladšího neolitu, to je 5. tisíciletí před naším letopočtem. V Mikulčicích, z období Velké

⁸² VYLÍČILOVÁ, Marie. *Pěstování, sklizeň a úprava proutí*. Vydal Institut výchovy a vzdělávání ministerstva zemědělství ČR v Praze pro služební potřebu. 1991. ISBN 80-7105-025-3. s. 3

⁸³ Tamtéž, s. 4.

Moravy, byli vykopány užitkové koše a rybářské vrše.⁸⁴ Košíkářské řemeslo je zaznamenáno také v malířském umění. „Dokladem toho je obrázek z Velislavovy bible (1340), který zobrazuje ukládání snopů do krytého brahustohu, ohraničeného pletenými stěnami s posuvnou stříškou. V této bibli jsou i rozsévači, kteří nabírají zrna z košů, dělníci na vinici ukládají do košů hrozny vína, ženy sbírají do košů klásky.“⁸⁵

Obrázek 18: rybářská vrš z proutí na chytání ryb

Košíkářství se dříve rozdělovalo na dvě vývojové kategorie. Jedná se o neřemeslnou a řemeslnou kategorii.⁸⁷ Neřemeslnou kategorií jsou myšleny koše, které si lidé vyráběli sami doma, pouze pro hospodářské účely. Často byly pletené se zeleného vrbového proutí. Naopak, o něco později se košíkářství začalo vyučovat a výrobky prodávat, protože košík byl precizně upletený z vařeného loupaného proutí. Tím vznikla druhá kategorie řemeslná. „Zprávy z 15. století mluví o řemeslných košíkářích, v 19. století je košíkářství již vyspělé řemeslo.“⁸⁸

Uvádí se, že v 19. století nastal rozkvět košíkářského řemesla v Čechách. Zmiňují se košíkářská střediska na Mělnicku, Zbraslavi a Morkovicích. Morkovice jsou považována na nejvýznamnější středisko u nás. V současnosti je v Morkovicích – Slížanech Košíkářské muzeum a firma Morex, která se věnuje tradiční košíkářské výrobě a zakázkové výrobě. Prodávají košíkářské výrobky a přírodní tuzemský i cizokrajný materiál pro pletení.

⁸⁴ Tamtéž, s. 5.

⁸⁵ VYLÍČILOVÁ, Marie. *Pěstování, sklizeň a úprava proutí*. Vydal Institut výchovy a vzdělávání ministerstva zemědělství ČR v Praze pro služební potřebu. 1991. ISBN 80-7105-025-3. s. 5.

⁸⁶ JURIGA, Peter a kolektiv. *Košikárstvo-premeny vrbového prútia*. Ústredie ľudovej umeleckej výroby. 2007. ISBN 978-8088852-50-6. s.16.

⁸⁷ VYLÍČILOVÁ, Marie. *Pěstování, sklizeň a úprava proutí*. Vydal Institut výchovy a vzdělávání ministerstva zemědělství ČR v Praze pro služební potřebu. 1991. ISBN 80-7105-025-3. s. 5.

⁸⁸ Tamtéž, s. 6.

Současné košíkářství

Současné košíkářství přesahuje hranice tradiční řemeslné práce. Košíky často ztrácejí svou tradiční formu a stávají se spíše uměleckými objekty, které buď využívají typický košíkářský materiál, nebo některé z košíkářských technik.⁸⁹ Současné košíkářství se projevuje různě. Například používáním košíkářských technik pro netradiční materiály (plasty, telefonní dráty, prádelní šňůry či papír). Projevuje se i zpracováváním košíkářských materiálů netradičními technikami nebo používáním košíkářských technik či košíkářských materiálů pro realizaci sochařských objektů v krajině či interiéru.

Přibývá tvůrců, kteří se košíkářstvím zabývají v různých kontextech. Současní umělci nezůstávají pouze u tradičních košíkářských technik, ale dávají prostor také experimentům. V roce 1973 vyšla kniha Eda Rossbacha *Baskets As Textile Art* (Koše jako textilní umění), která nahlížela na košíkářství zcela novými očima. „(...) je Ed Rossbach považován za otce současného košíkářství, protože překročil tradiční hranice tohoto řemesla.“⁹⁰ Tento americký umělec se věnoval jak řemeslu košíkářskému, tak tkanému. Napsal i další knihy zabývající se košíkářstvím.

Obrázek 19: Painted Newspaper, Ed Rossbach, newspaper and spraypaint.

⁸⁹ MARKOVÁ, Gabriela. *Košikářství*. Vydala Grada Publishing, a.s., Praha, 2005. ISBN 80-247-0876-0. s. 13.

⁹⁰ MARKOVÁ, Gabriela. *Košikářství*. Vydala Grada Publishing, a.s., Praha, 2005. ISBN 80-247-0876-0. s. 28.

⁹¹ *Browngrotta- international art textiles, mixed media & dimensional art: Ed Rossbach*. [online]. [cit. 2018-11-20]. Dostupné z: <http://www.browngrotta.com/Pages/rossbach.php>

Ve Velké Británii byla roku 1975 založena Asociace košíkářů (The Basketmakers Association), která má za cíl uchovávat znalosti a dovednosti tradičního košíkářského řemesla pro další generace. Zajímají se také o nové techniky a designerskou tvorbu v košíkářství. V této asociaci je možné vyhledat několik košíkářů – umělců, rozdílného zaměření.⁹²

Knihu „Contemporary International Basketmaking“ napsala, ve spolupráci s Uměleckou radou v Anglii, současná umělkyně, košíkářka a učitelka Mary Butcher, která je také v Asociaci košíkářů. Kniha obsahuje historii košíkářství, rozhovory se současnými košíkáři, a všechny techniky v košíkářství z celého světa.⁹³

Mary Butcher se velmi zajímá o historii a tradici košíkářského řemesla, které ve své profesi učitelky předává dál. Zajímá se ale i nové a experimentální zpracování přírodních materiálů.

94

Obrázek 20: Mary Butcher, Floating Vessel („Plovoucí loďka“), Willow (vrba), Pairing and Assembly (párování a volná technika-asambláž), 2011. Photo Jonathan Lynch

⁹² *The Basketmakers' Association*. [online]. [cit. 2018-11-22]. Dostupné z: <http://basketmakersassociation.org.uk/about-us/>

⁹³ BUTCHER, Mary and Crafts Council. *Contemporary International Basketmaking*. Merrell Holberton Publishers Limited, 1999. ISBN 1 85894 078 8.

⁹⁴ *Mary Butcher: work*. [online]. [cit. 2018-11-30]. Dostupné z: <http://www.marybutcher.net/slides/slide03.htm>

Trendem 21. století v košíkářství jsou rostoucí proutěné stavby, někdy se můžeme setkat i s názvem živé košíkářství. Jedná se o prostorové objekty a stavby z živých vrbových proutků. Proutěné objekty a stavby se během roku proměňují.

V České republice jsou dokonce firmy, které Vám rostoucí stavbu navrhnu a zrealizují. Ráda bych zmínila Jiřího Recha, který se specializuje na realizaci vrbových staveb jak z živého, tak ze suchého proutí.

O své práci píše: „*Vrbové proutky prochází rukama naší rodiny už po několik generací. Práce s nimi uchvátila také mně, ale u pletení suchého proutí nezůstalo. Díky mému zájmu o permakulturu a znalostem našich přátel se ke mně dostaly informace o tom, co všechno je možné tvořit s vrbovým proutím.*“⁹⁵

Obrázek 21: Živý tunel pro děti v zimě a na jaře. Proměna živé stavby.

⁹⁵ Vrbičky. 2018. [online]. [cit. 2018-11-22]. Dostupné z: <http://vrbicky.net/#onas>

⁹⁶ Vrbičky. 2018. [online]. [cit. 2018-11-22]. Dostupné z: <http://vrbicky.net/zive-stavby/>

2.3.1.2 Tkaní od historie po současnost

Tato kapitola diplomové práce je věnovaná řemeslné textilní technice tkaní. Stručně zaznamenává historii tkaní na území evropských států, která začíná už v mladší době kamenné. „*Historie tkaní začíná někdy v mladší době kamenné, kdy si zemědělský lid hledal lehčí a hlavně přístupnější materiál na oblečení, než byly dosud používané kůže zvířat.*“⁹⁷

Je nám známo několik způsobů, jakými se dá textilie utkat. Nejdříve si lidé látky tkali a pletli na jednoduchých až primitivních stavech. Dnes známe předtkalcovské techniky, tkaní na rámu, tkaní tapisérií, ruční vázání koberců a tkaní na tkalcovské stavu. Tkalcovský stav může být ruční, excentrovaně mechanický, listový, žakárový a tryskový. Tkaná textilie vzniká principem křížení a proplétání útkové nitě s nití osnovní.

Tkaní můžeme považovat na staré řemeslo, které v dnešní době není pro lidi zajímavé a atraktivní. Přitom oblečení, které na sobě nosíme, jsou převážně tkaniny a ruční práce je převážně nahrazena tou strojovou. V současnosti mají ručně tkané koberce, tapisérie, doplňky a objekty spíše hodnotu uměleckou.

⁹⁷ KŘÍŽOVÁ, Valerie. *Ruční tkaní*. Státní pedagogické nakladatelství Praha. 1983. 7432. 14-378-83. s. 7.

Historie tkaní

Historie tkaní sahá až do doby kamenné, jak je zmíněno výše. Tato technika byla známá pro mnoho kultur. Využívali ji Egypťané, Asyřané, Peršané, Babyloňané i různé kmeny indiánů.

Lidé si nejdříve tkali pro vlastní potřebu, využívali k tomu dostupné materiály jako je přírodní len nebo vlna. „*U nás se tkaní ve větší míře rozšířilo počátkem letopočtu.*“⁹⁸ Je nám známo několik dokladů o tkaní. Z Velkomoravské říše z 8. až 9. století jsou dochované lněné a vlněné tkaniny. Velký rozkvět tohoto řemesla datujeme koncem 13. a začátkem 14. století, kdy začal i rozvoj měst. První tkalcovské cechy vznikaly v 15. a 16. století. V 18. století přicházely první manufaktury a díky tomu cechy začínaly ztrácet význam.⁹⁹ Až do počátku 20. století se zachovala lidová výroba tkanin na českém a moravském venkově.

Důležitým mezníkem pro tkaní byla Královská manufaktura na výrobu nábytku a textilu, kterou vlastnil rod Gobelin, a byla založena roku 1662 ve Francii. Manufaktura se soustředila na výrobu koberců, které byli používány spíše jako nástěnné obrazy, které jsou známé pod názvem gobelín. Gobelín se stal předchůdcem tapisérie, která je charakteristická volnější formou a nemusí být pouze tkaná. Tapisérie je nástěnná textilie ruční výroby. Ručně tkaný nástěnný obraz, tedy gobelín, byl až do 20. století reprodukcí malované předlohy.¹⁰⁰

⁹⁸ ARSENJEVOVÁ, Zuzana. WOLFOVÁ, Eva. *Tkaní*. CP Books, a. s. 2005. Vydání první. ISBN 80-251-0301-3. s. 7.

⁹⁹ ARSENJEVOVÁ, Zuzana. WOLFOVÁ, Eva. *Tkaní*. CP Books, a. s. 2005. Vydání první. ISBN 80-251-0301-3. s. 7-8.

¹⁰⁰ ARSENJEVOVÁ, Zuzana. WOLFOVÁ, Eva. *Tkaní*. CP Books, a. s. 2005. Vydání první. ISBN 80-251-0301-3. s. 10.

Současné tkaní

V České republice se zachovaly dvě gobelínové dílny. Jedna z nich je ve Valašském Meziříčí a druhá v Jindřichově Hradci. Ve Valašském Meziříčí je Moravská gobelínová manufaktura, která se věnuje ručnímu tkaní gobelínů, koberců, uměleckých tapisérií a restaurování historických textilií. V roce 1994 Moravská gobelínová manufaktura navázala spolupráci s českými textilními výtvarníky a vznikl projekt Actual Textil Art.¹⁰¹

V Jindřichově Hradci se zachovala dílna Ateliéry Tapisérií, s.r.o., která má dlouholetou tradici. „*Jindřichohradecká dílna byla založena v roce 1910 Marií Hoppe Teinitzerovou.*“¹⁰² V současnosti se dílna zaměřuje na výrobu ručně tkaných textilií a restaurování historických textilií. V Jindřichově Hradci se nachází Dům gobelínů, ve kterém je možné se s historií a současností tkaní seznámit. „*Vysoká kvalita našeho řemesla byla též oceněna Evropskou unií přidělením grantu pro jeho zachování a rozvoj. Díky tomuto grantu byla začátkem roku 2010 zahájena rekonstrukce tzv. nového pivovaru v centru Jindřichova Hradce, kde má od roku 2012 sídlo instituce pod názvem „Dům gobelínů“.* Zde si může návštěvník prohlédnout expozice připomínající světové, evropské i domácí úspěchy jindřichohradeckých gobelínářek a restaurátorek.“¹⁰³

Za důležité považuji uvést jména předních textilních výtvarníků, kteří v dílně působili. František Kysela spolupracoval na cyklu osmi tapisérií s názvem „Řemesla“, která roku 1925 získala hlavní ocenění a Zlatou medaili na mezinárodní výstavě moderního dekorativního a industriálního umění v Paříži.¹⁰⁴ Významnou osobností působící v textilní dílně byl textilní výtvarník a ak. mal. Josef Müller, který studoval u prof. Antonína Kybala.

Ve 20. století se textil objevuje i u netextilních umělců, ale převážně jenom jako médium. „*Především v 60. letech prodělalo textilní umění vpravdě revoluční vývoj, v němž se rozloučilo nejen s tradičními technikami, materiálem a základními formami textilního díla, nýbrž i s dosud platným statutem, který textilnímu dílu do té doby vymezoval místo*

¹⁰¹ Moravská gobelínová manufaktura. [online]. [cit. 2018-09-20]. Dostupné z: <http://www.gobelin.cz/cs/>

¹⁰² Ateliéry Tapisérií, s.r.o. [online]. [cit. 2018-09-20]. Dostupné z: <http://atelierytapiserii.cz/o-nas/soucasnost-a-historie/>

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Tamtéž.

v oblasti uměleckořemeslné produkce, kde mu přináležel zcela jiný kontext nežli dílu takzvaného volného umění. ¹⁰⁵

V současnosti ale přichází opět zájem o tradiční textilní techniky, tedy i tkaní. Bohužel se dostávají do konfliktu dvou přístupů. Ruční textilní techniky jsou časově náročné a pracné, ale současný život a přístup k němu je v rychlosti, virtualitě či digitalitě.¹⁰⁶

„Práce s textilem a textilními technikami, řemeslo a textilní materiál jako smyslová, archetypální a kulturní hodnota se stávají univerzálním dědictvím bez ohledu na svou původní úlohu a jsou jakýmsi protipólem vyspělé technické společnosti a do jisté míry i dematerializovaného konceptuálního umění i převahy nových médií. ¹⁰⁷

Ve spojitosti s tkaním a textilní tvorbou bych ráda zmínila Sheilu Hicks, současnou textilní výtvarnici, kterou bychom mohli označit za vůdčí osobnost v textilní tvorbě. Ve své rané tvorbě využívala techniky tkaní. Jednalo se o experiment ve tkaní. V současných dílech převažuje barevnost, objem, materiál, a hlavně volnost v tvorbě s textilní materiálem. Stejně tak, jako bylo vidět ve vystaveném díle na Benátském Bienále 2017.

Obrázek 22: Sheila Hicks, Escalade Beyond Chromatic Lands, 2016-2017. Kombinované techniky z přírodních a syntetických vláken. Benátské bienále 2017.

¹⁰⁵ Kolektiv autorů. *Sheila Hicks*. Vydává UPM ve spolupráci s nakladatelstvím OSWALD, 1992. ISBN 80-7101-015-4, s. 4.

¹⁰⁶ ŠTEIGLOVÁ, Taťána. Česká textilní tvorba 2. poloviny 20. století. [online]1. vydání, Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4636-3. s. 105. Dostupné z: <https://docplayer.cz/32215369-Ceska-textilni-tvorba-2-poloviny-20-stoleti.html>

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 105.

2.3.2 Současné projevy volného umění v přírodě

Jak můžeme rozumět volnému umění a proč se vlastně používá toto slovní spojení. S uměním se spojuje několik ekvivalentů, se kterými jsme se mohli setkat v předchozím textu diplomové práce.

Pojem „volný“ Český etymologický slovník spojuje s volností a svobodnou vůlí.¹⁰⁸

Znamená to tedy, že umělec využívá ve své tvorbě svou svobodnou vůli? Využívá volnosti a svobody, která utváří výslednou tvůrčí činnost umělce něčím jedinečným a novým. Umělec vychází z naučených a osvojených výtvarných a řemeslných prostředků, které transformuje do jiných obsahů, forem a experimentů. Volné umění vnímám jako umění „*bez hranic*“.

Diplomová práce představuje čtyři současné umělce, kteří ji jsou blízké svou tvorbou. Každý z umělců tvoří v kontextu přírody, ale jinými způsoby a cíli. Někteří využívají nejtýpčtější košíkářský materiál vrbové proutí. Pro někoho má důležitost tvořit ve vztahu s přírodou a vybraným místem, které má pro umělce osobní hodnotu. Jiní se snaží poukazovat na ekologické problémy.

¹⁰⁸ REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001. ISBN 80-85927-85-3. s. 759.

2.3.2.1 David Nash „Celoživotní dílo v přírodě“

Britský land-artový umělec David Nash pro svou tvorbu využívá dřevo a stromy, ze kterých vytváří prostorové objekty. Dřevo opracovává nebo pálí. Stromy tvaruje a nenásilně deformuje nebo navzájem spojuje. Jeho nejznámější a asi i nejstarší dílo je Ash Dome (Jasanová kupole), které realizoval v roce 1977. Na chráněném a tajném místě v jeho vlastním lese někde v severské Walesu, vysadil 22 jasanů do kruhu tak, aby v průběhu let vytvořili uzavřenou kupoli.¹⁰⁹ Dočetla jsem se, že pokud David Nash někomu dovolí místo navštívit a vyfotografovat, doprovází a vede ho okružní a spletitou cestou o několik kilometrů delší, než je potřeba.

Poslední zprávy o jeho díle ze dne 22. června 2018 uvádějí, že jasanové stromy jsou napadeny a umírají. David Nash je samozřejmě zklamán, ale přijímá to jako přirozenou skutečnost přírody a její síly. S touto možností musel počítat a brát ji v úvahu jako součást původního pojetí.¹¹⁰

111

Obrázek 23: David Nash a Ash Dome. Foto Rob Fraser

¹⁰⁹ *Artnet: David Nash*. [online]. [cit. 2018-09-27]. Dostupné z: <http://www.artnet.com/artists/david-nash/>

¹¹⁰ *Artnet-news: David Nash*. [online]. [cit. 2018-09-27]. Dostupné z: <https://news.artnet.com/art-world/artist-living-sculpture-starts-dying-david-nash-stoical-life-death-ash-dome-1307201>

¹¹¹ Tamtéž.

112

Obrázek 24: David Nash a zasazování jasanů do kruhu- Ash Dome, 1977. Foto poskytl umělec na základě rozhovoru o umírání jeho životního díla.

113

Obrázek 25: David Nash, Ash Dome, 1977- po současnost.

¹¹² *Artnet-news: David Nash.* [online]. [cit. 2018-09-27]. Dostupné z: <https://news.artnet.com/art-world/artist-living-sculpture-starts-dying-david-nash-stoical-life-death-ash-dome-1307201>

¹¹³ Tamtéž.

2.3.2.2 Lizzie Farey „Košikářka bez hranic“

Umělkyně, designérka a košíkářka Lizzie Farey hledá inspiraci pro svou tvorbu v okolní přírodě svého domova ve Skotsku. Využívá přírodní materiály, převážně vrbové proutí, které je pro ni představuje interakci s přírodou, kterou považuje za hluboce osobní. Čerpá i z ostatních domácích skotských přírodních materiálů, ze kterých tvoří prostorové objekty do interiéru i exteriéru.¹¹⁴

Pro realizaci objektů využívá tradiční techniku košíkářského řemesla. Věnuje se hlavně experimentální tvorbě, která hranice tradičních technik přesahuje. Její interiérová tvorba se stala jedním inspiračním východiskem výtvarného úkolu.

115

Obrázek 26: Lizzie Farey, "Spirit of Air" (volně přeloženo jako „Duch vzduchu“)

¹¹⁴ Lizzie Farey. [online]. [cit. 2018-10-10]. Dostupné z: <http://www.lizziefarey.co.uk/About/about.htm>

¹¹⁵ Lizzie Farey. [online]. [cit. 2018-10-10]. Dostupné z: <http://www.lizziefarey.co.uk/Archive/archive01.htm>

116

Obrázek 27: Lizzie Farey, „Živá vrbová koule v létě“. Průměr 2,5 metru.

117

118

Obrázek 28: Lizzie Farey, „Vlaštovky“.

Obrázek 29: Lizzie Farey, „Na křídle I a II“.

¹¹⁶ Lizzie Farey. [online]. [cit. 2018-10-10]. Dostupné z: <http://www.lizziefarey.co.uk/Archive/archive01.htm>

¹¹⁷ Lizzie Farey. [online]. [cit. 2018-10-10]. Dostupné z: <http://www.lizziefarey.co.uk/Commissions/lfph41x.htm>

¹¹⁸ Lizzie Farey. [online]. [cit. 2018-10-10]. Dostupné z: <http://www.lizziefarey.co.uk/Commissions/lfph41x.htm>

2.3.2.3 Jan Tyrpekl „Experimentální architektura“

Jan Tyrpekl je architekt, který se zaměřuje na udržitelnou architekturu.

Roku 2015 ve svém rodném městě Stránčice zrealizoval projekt nazvaný „Hnízdo“. Tento projekt vznikl z čisté touhy po experimentu. Jde o pokus s materiálem, prostorem a neobvyklými podmínkami. Realizace tohoto díla byla zorganizována jako workshop, kterého se zúčastnili studenti i absolventi FUA TUL, ale i FA VUT, FA z ČVUT nebo UMPRUM. Inspirací mu byla zkušenost s uměleckou stavbou z proutí o rozměrech asi 40x10x10m, kterou realizoval finský architekt Marc Casagrande.¹¹⁹

„Hnízdo“ se nachází v parku a přes den je volně přístupné. Je zavěšené v koruně stromu, která utváří kulovitý tvar hnízda. Do „Hnízda“ je možné vejít, je v něm nechaný úzký průlez. Zátěž hnízda je vyzkoušená a má maximální nosnost 250 kg.¹²⁰

121

Obrázek 30: Jan Tyrpekl, Hnízdo, 2015. Pohled do parku.

¹¹⁹ Jan Tyrpekl. *Hnízdo*. [online]. [cit. 2018-10-07]. Dostupné z: <https://tyrpekl.wixsite.com/portfolio/project04>

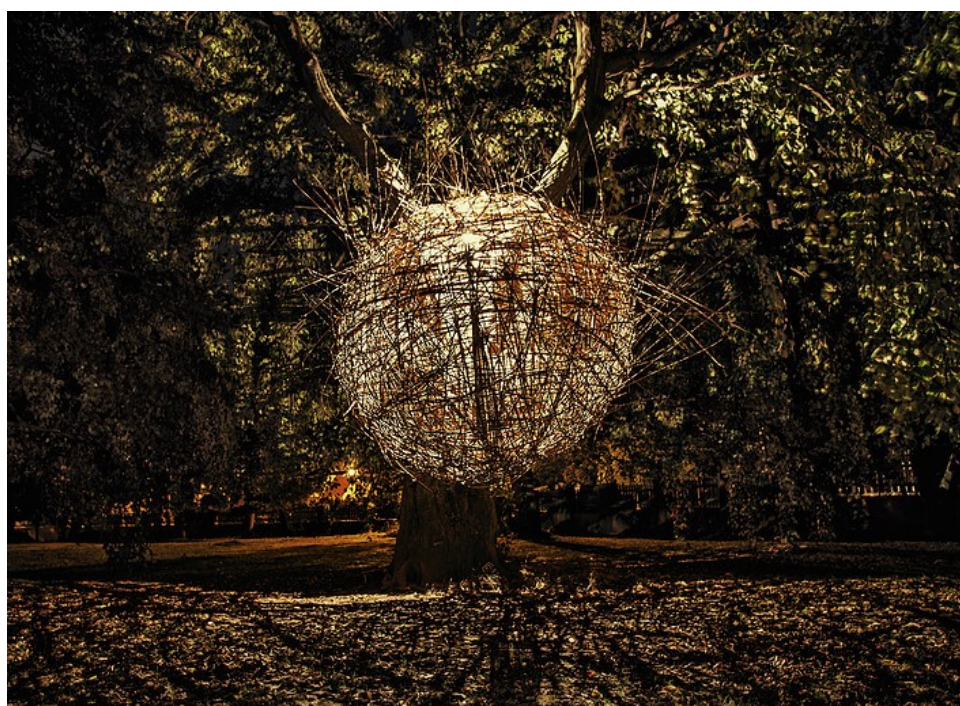
¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ Jan Tyrpekl. *Hnízdo*. [online]. [cit. 2018-10-07]. Dostupné z: <https://tyrpekl.wixsite.com/portfolio/project04?lightbox=dataItem-j9cwbff0u>

122

Obrázek 31: Jan Tyrpekl, vnitřní pohled do hnízda. 2015

123

Obrázek 32: Jan Tyrpekl, Hnízdo tma a světlo. 2015. Prosvícení vytváří další dimenzi projektu.

¹²² Jan Tyrpekl. *Hnízdo*. [online]. [cit. 2018-10-07]. Dostupné z: <https://tyrpekl.wixsite.com/portfolio/project04?lightbox=dataItem-j9cwbff0u4>

¹²³ Jan Tyrpekl. *Hnízdo*. [online]. [cit. 2018-10-07]. Dostupné z: <https://tyrpekl.wixsite.com/portfolio/project04?lightbox=dataItem-j9cwbff0u7>

2.3.2.4 Barbara Benish „Reakce na soužití kultury a přírody“

Umělkyně Barbara Benish je česko-amerického původu. Střídavě žije v České republice a Americe. U nás žije poblíž Horažďovic na Šumavě, kde provozuje i umělecké a ekologické centrum Červený mlýn. Její tvorba je zaměřená na aktuální problémy současné společnosti, ekologické problémy, ženská práva a sociální oblast.¹²⁴

Barbara Benish je umělkyní-aktivistkou, která ve svých dílech rozvíjí, i mimo jiných zajímavých témat, také téma vztahu přírody a kultury. Kombinuje ve svých instalacích malbu, kresbu, fotografii, video a různé objekty. Rozvíjí téma vzájemného působení vzpomínky a prožitku. Zajímá se o historii daného prostředí nebo místa, ve kterém se snaží identifikovat jeho atmosféru a podobu. Svou tvorbu staví na konkrétní inspiraci prostředím, příběhem a přítomných objekty.¹²⁵

Například instalace *The Miller's Wife* (Paní mlynářka), 2006, se věnuje počtě původní obyvatelce Červeného mlýna paní Navrátilové. Instalace obsahovala mimo jiné fotografie kupek sena, pořízené v okolí mlýna.¹²⁶

127

Obrázek 33: Barbara Benish, Kupky sena, fotografie manipulovaná xeroxem, 2001.

¹²⁴ *Radio 1: Galerijní laboratoř - Barbara Benish.* [online]. [cit. 2018-11-29]. Dostupné z: <https://www.radio1.cz/clanek/rozhovory/7262-galerijni-laborator-barbara-benish>

¹²⁵ *Artlist-Centrum pro současné umění Praha: Barbara Benish.* [online]. [cit. 2018-11-29]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/barbara-benish-332/>

¹²⁶ *Artlist-Centrum pro současné umění Praha: Barbara Benish.* [online]. [cit. 2018-11-29]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/dila/the-bride-in-the-enclosed-garden-nevsta-v-uzavrene-zahrade-335/>

¹²⁷ *Artlist-Centrum pro současné umění Praha: Barbara Benish.* [online]. [cit. 2018-11-29]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/dila/haystacks-kupky-sena-457/>

V minulém roce se věnovala problému plánované stavbě ropovodu Bakken, která má vést přes území původních indiánských obyvatel Ameriky v Severní Dakotě, jejich tradičním územím Standin Rock, kde mají svá rituální pohřebiště.¹²⁸ „Plánovaná stavba nejen, že je z hlubšího pohledu neetická, ale také ohrožuje místní zdroje pitné vody a její dopad lze vnímat negativně i v kontextu změny klimatu či možnosti zamoření území surovou ropou.“¹²⁹

Výstava s názvem Mni Wiconi/ Voda je život, v kapli sv. Jana Křtitele v Praze, v Galerijní Laboratoři, ve které reaguje Barbara Benish na problémy doby, problémy, které pociťují v současnosti všichni a všude po celém světě. Expozice obsahuje sklenice a džbán naplněný vodou levitující ve prostoru. Jejím cílem je položit divákovi otázky ekologického kontextu ve smyslu chápání reality, zodpovědnosti k přírodním zdrojům a současného stavu na Zemi.¹³⁰ „Jaká je skutečná cena čistého vzduchu a vody?“¹³¹

Obrázek 34: Plakát na výstavu, s fotografií zachycující území indiánů Standin Rock. 2017.

¹²⁸ ArtMap: Barbara Benish. [online]. [cit. 2018-11-29]. Dostupné z: <http://www.artmap.cz/barbara-benish-mni-wiconi-voda-je-zivot-pramen>

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Tamtéž.

3 VLASTNÍ TVORBA V PŘÍRODĚ

„Vrba,

kolik tajemného se skrývá ve starém stromu na vodním břehu. Celé generace ptačího rodu hnízdili v její koruně. Pod kořeny dávala bezpečí rakům, rybám. Co poutníků odpočívalo v jejím stínu. Kolik píšťal a pomlázek dalo vrbové proutí. Pořád je to ten starý kmen. Zjizvený, vrásčitý, skýtající útočiště nesčetným broukům. Svými kořeny držela dravý proud jarní vody, košatá koruna dávala stín a závětrí pasáčkům. Práchnivý kmen podržel jiskřičky životadárného ohně. Tolik krásy a užitku z jednoho stromu, který nás provází od proutěné kolébky celým životem.“¹³³

Marie Vyličilová

Báseň o Vrbě, na začátku kapitoly, se nachází v knize o košíkářství. Popisuje a charakterizuje život a možnosti, které nám vrba poskytuje. Zmiňuje také vrbové proutí, ze kterého se dají plést pomlázky, ale i mnoho dalšího.

Vytvořit vlastní tvorbu v přírodě, která se má vztahovat k tématu diplomové práce Košíkářství ve výtvarné výchově v environmentálních kontextech, nebyl snadný úkol. Výhodou se stal vztah k nejrozšířenějšímu košíkářskému materiálu, k vrbovému proutí, tedy vrbě samotné. Říká se o ní, že dokáže růst skoro všude, s ohledem na odrůdu a klimatické podmínky. Vztah k vrbě byl u mě vytvořený naučením se košíkářského řemesla. Od té doby pozoruji přírodu, a aniž bych si to kolikrát uvědomovala, vyhledávám přítomnost vrby. Převážně kvůli získání nového a barevně zajímavého vrbového proutí pro pletení košíků.

Pokud se zaměříme na vnitřní potřeby, patří k nim můj vztah k přírodě. Přírody si vážím a snažím se k ní chovat tak, abych měla dobré svědomí. Příroda je pro mě zdroj pozitivní nálady, zklidnění a uvolnění. Nabíjí mě nápady pro košíkářské řemeslo, poskytuje mi přírodní materiál, který pro realizaci košíků vyhledávám a potřebuji. Obdivuji na ni její vnitřní i vnější sílu, dlouhodobost, ale také její proměny ovlivněné přírodními cykly.

¹³³ JURIGA, Peter a kolektiv. *Košikárstvo-premeny vrbového prútia*. Ústredie ľudovej umeleckej výroby. 2007. ISBN 978-8088852-50-6. s. 246.

3.1 Inspirační východiska

Východiskem pro vlastní autorskou tvorbu v přírodě se stala vrba a její proutky. Cílem bylo jí věnovat trochu více pozornosti, než je mým zvykem. Pro vrbové proutky byla vybrána místa v přírodě, ke kterým mám osobní vztah. Vztah k přírodnímu prostoru je vybudovaný od mého dětství, na které mohu vzpomínat v dobrém. K přírodě a trávení času s ní jsem byla vychovávána. Ať už to byly procházky nebo hraní si v lese, sbírání brambor, práce na poli nebo zahradě. Mám tyto místa v paměti a při každé příležitosti a cestě domů, z Prahy, je stále a ráda navštěvuji. Na konec byla vybrána dvě místa v přírodě. První místo se nachází v Jižních Čechách v Chýnově, blízko města Tábor. Bydlí tam má rodina, a já s nimi. Druhé místo je propojené s mojí širší rodinou a to prarodiči, u kterých jsem trávila mnoho času o prázdninách, ale i při pomoci v hospodářství a zemědělství. Nachází se na Vysočině v malé vesničce Všebořice. Pro přiblížení místa, nedaleko vesnice je známá vodní nádrž Švihov na řece Želivce.

Velmi mě zaujala tvorba Davida Nashe, britského sochaře a umělce, který využívá stromy, dřevo a přírodní materiály. S jeho tvorbou jsme se mohli seznámit v teoretické části diplomové práce. I on při své tvorbě využívá prostor v přírodě, ke kterému má vybudovaný vztah.

Inspirací se stali i autoři, kteří tvoří objekty, různých velikostí, z proutí v přírodním prostoru. Jejich práce jsou monumentálnějších rozměrů, ke kterým nebyly pro mou tvorbu možnosti ani chůč. Čím více jsem přemýšlela nad košíkářskou technikou, kterou bych mohla zapojit, tím více jsem měla pocit, že bych měla dát živým (zakořeněným) proutkům prostor a volnost. Nechat je růst tak, jak oni sami budou potřebovat. Ovlivnila mě tvorba Davida Nashe, který stromy zdeformoval pomocí lidské síly. Začalo mě zajímat, jakou deformaci dokáže síla přírody.

Velký zájem vzbudil symbol kruhu, kterým se vlastní autorská tvorba začala více zabývat. *„Symbolika má však další, stejně důležitou, byť neurčitější stránku věci – tu, která se vztahuje k naší psychice a duchovnímu světu. V tomto vnitřním světě může symbol představovat jakousi hlubokou intuitivní moudrost, která obchází přímé vyjádření.“*¹³⁴

¹³⁴ FONTANA, David. *Tajemný jazyk symbolů. Názorný klíč k symbolům a jejich významům*. Paseka 1994. ISBN 80-85192-91-8. s. 8.

Symbol kruhu je mnohokrát obsažen i v tvorbě umělců. Při skicování a navrhování byl kruh častým zobrazením. Sama jsem se nad symbolikou kruhu zamýšlela, a vytvářela k němu své definice. Symbolika kruhu pro mě znamená:

- Uzavřenost
- Celistvost
- Cyklus
- Nekonečnost
- Přirozenost
- Harmonii
- Klid
- Nenásilnost
- Bezpečnost

V umění i životě mají symboly své místo. „*V rané historii se kruh stal symbolem mužského božství, aby se později objevil ve formě svatozáře nad hlavami andělů. Nemáje začátku ani konce, představuje **nekonečnost**, dokonalost a věčnost. Často je používán jako symbol Boha.*“¹³⁵ V této citaci se objevuje stejný pojem k symbolice kruhu, který byl na samém začátku tvorby kruhu přiřazen intuitivně.

Cyklus v přírodě se stále opakuje. Mohli bychom napsat, že život na zemi tvoří koloběh. Lidé i zvířata se rodí i umírají. Rostliny rostou a plodí v určitých cyklech. „*Jedním ze symbolických významů kruhu je také stálý koloběh změn, jak je to graficky znázorněné na buddhistickém kole života.*“¹³⁶

Po shrnutí inspiračních bodů, skládající se z vrbových prutů, míst v přírodě, ke kterým mám vybudovaný dlouhodobý vztah, a tvaru kruhu, přišly na řadu myšlenky a nápady pro vlastní autorskou tvorbu, o kterých se dočtete v následující kapitole.

¹³⁵ FONTANA, David. *Tajemný jazyk symbolů. Názorný klíč k symbolům a jejich významům*. Paseka 1994. ISBN 80-85192-91-8. s. 54.

¹³⁶ Tamtéž, s. 56.

3.2 Realizace autorské tvorby v přírodě

Záměrem vlastní autorské tvorby v přírodě bylo co nejméně do prostoru v přírodě zasahovat, obzvlášť s využitím strojů nebo jiného nářadí. Největším tvůrcem se ve výsledku stala sama příroda a její síla. Dalo by se také napsat, že to nebyla příroda, ale zasázené vrbové proutky, které museli bojovat o své místo v přírodě, nebo naopak boj vzdát.

Těžištěm tvorby je prostor v přírodě, ve kterém se realizuje autorská tvorba. Vztah k přírodnímu prostředí je popsán v předchozí kapitole o inspiračních východiscích. Toto téma jsem si vybrala právě kvůli tomu, abych více podpořila svůj osobní vztah k místům v přírodě. Uskutečňovala jsem to návštěvami, trávením volného času, fotografováním nebo i četbou knih na mých oblíbených místech v přírodě.

Tento proces začínající hledáním a výběrem míst začal na jaře roku 2017 a končí podzimním obdobím 2018. Na začátku bylo důležité se s místy více seznámit. Pro zobrazení seznámení s místy, které proběhlo před samotným vysazením vrbových proutků, byla využita fotografie, dále frotáže tužkou, ale i přírodními materiály jako je hlína nebo tráva. Následuje i několik nalepených přírodnin nacházející se na oblíbených místech. Tyto záznamy obsahuje *Deník vrby*. Podrobnou fotodokumentaci deníku naleznete v přílohách (viz. Příloha č. 1).

Deník vrby je médiem, který zobrazuje svědectví o procesuální tvorbě v přírodním prostředí. „*Jde o druh výtvarného projevu, kdy jsou věci nebo také lidé na rozdíl od umění akce pouze sledování v průběhu určitého času na určitých místech. Dílo je pak vydáním svědectví o sociální dimenzi jejich chování (například ve formě deníkového záznamu).*“¹³⁷ V této tvorbě není sledování zaměřené na věci nebo lidi, ale na růst vysazených proutků do kruhu, které jsou umístěné na třech různých místech. Celkový čas sledování jsou necelé dva roky. Vrbové kruhy zažili dvakrát jarní, letní a podzimní období v roce 2017 a 2018. Zimní období vrbové kruhy při mém pozorování zažili pouze jednou na přelomu roků 2017/2018.

¹³⁷ STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana. *Rituál, umění a výchova*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-3029-1. s. 234.

Výsledkem vlastní autorské tvorby se staly vysázené tři kruhy z živého vrbového proutí. Každý kruh se skládá z osmi proutků. Sazení probíhalo za celkem teplého a jarního počasí. Dokonce jsem se trochu obávala, jestli už není pozdě na uchycení proutků do země. U vysazování prvních dvou kruhů v Chýnově pozdě nebylo, ale ve Všebořicích byly jiné podmínky, protože jsem se tam dostala o týden později a vrba začala rašit a už byla v jarní míze. To nejsou ideální podmínky pro zasazování proutků do země. Stále jsem ale doufala, že si s tím příroda poradí. A také poradila, po svém. K sazení jsem využívala kovovou tyč, kterou jsem si vytvořila díru do země, hlubokou asi 30 centimetrů. Do připravené díry se zapichovaly vrbové pruty mnohem snadněji. Celý tento proces probíhal rychle. Ohledně vrbových proutků, které jsou vysázené do kruhu, bych ještě zmínila, že jsem je získala z vrb, které se nacházejí nedaleko oblíbených míst.

Obrázek 35: zasazování vrbových proutků do kruhu pomocí kovové tyče, která vytvořila prostor pro lepší zapichování prutů

Obrázek 36: vrbový kruh č. 1 z 8 proutků

Obrázek 37: zasázený druhý kruh (proutky se sami křížily, proto jsem je v křížení svázala kvůli jejich reakci, která byla pozorována)

Obrázek 38: zasazování vrbových proutků do třetího kruhu na Vysočině o týden později

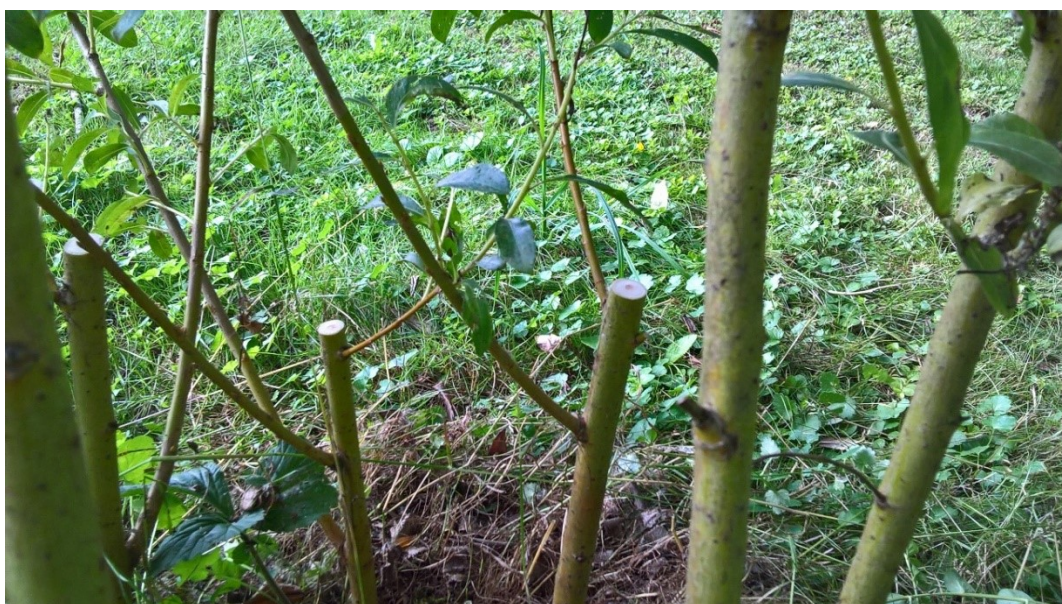
Obrázek 39: proutky byly už olistěné a v jarní míze, toto nejsou ideální podmínky pro vysazování (teplejší klimatické podmínky než v Jižních Čechách)

Další tvoření a tvarové možnosti proutků jsem nechala na paní přírodě, která převzala tento úkol. Chtěla jsem se stát pouhým pozorovatelem přírodních možností a síly. Na konec tomu tak nemohlo zůstat a musela jsem zasáhnout lidskou rukou, aby alespoň některý z vrbových kruhů přežil. Poprvé proutky nezvládly návštěvu jarních mrazů a pár proutkům pomrzly špičky. Druhou překážkou pro klidný růst bylo napadení škůdci, a tedy poničení listů i proutů. Z těchto důvodů byly proutky odštířeny a odstraněny. Ve Všebořicích, kde se nacházel třetí vrbový kruh, vysázený později, se bohužel proutky neuchytily do země a všechny uschly. Dokonce jejich konce v zemi byly uhnílé. Potvrdily se mé obavy, že je pro vysazení proutků, které jsou už olistěné, pozdě. Další z možností, proč proutky nezakořenily, je velmi stojatá podzemní voda, která se v jarním období

na místě nacházela. Vrba všeobecně vodu potřebuje, ale spíše jí vyhovuje prostor kolem rybníků a potoků. Kruh č. 2 nacházející se v Chýnově u potoka k sobě během léta nikoho nepustil. Toto místo je možné navštěvovat pouze v zimním a jarním období, protože je jinak přístupová cesta zarostlá kopřivami. Vše o dlouhé cestě všech tří vrbových kruhů je také zobrazeno v *Deníku vrby*, který se stal médiem pro zachycení vlastní tvorby.

Obrázek 40: jarní, nové, zelené a nepoškozené listy na kruhu č. 1

Obrázek 41: odstranění poškozených a napadených proutků (rovným a hladkým řezem) na kruhu č. 1

Obrázek 42: kruh č. 2 zarostlý kopřivami

Obrázek 43: návštěva kruhu č. 2 u potoka v zimě

Obrázek 44: kruh č. 3 se stal pouhou podporou pro popínavou rostlinu, vrbové proutky v kruhu jsou hnědé a uschlé

Obrázek 45: uhnílý a nezakořeněný proutek z kruhu č. 3

Závěrečnou fází jsou lineární kresby, které zaznamenávají mou poslední návštěvu za jediným vrbovým kruhem, který přežil a měla jsem k němu přístup. Můžeme na něm pozorovat, jak se mladé proutky táhnou za sluncem, tedy jižní stranou. Je zde krásně vidět, jak rostliny potřebují denní světlo. Další výsledek pozorování je změna zbarvení listů i proutků na základě ročního období. Na jaře jsou listy jasně zelené, během léta až tmavě zelené. Na podzim se začínají zbarvovat do světlejší zelené, oranžové a lehce hnědé. V zimě pod vrbou najdeme už jen tmavě hnědé opadané listí.

Vrbové proutky se natahují za sluncem, jak zmiňuji výše. Je zajímavé pozorovat tento boj mladých a nových proutků, které bojují za to, aby se jim dobře rostlo. Tento jev je zachycen i fotografiemi, ale pro můj vlastní prožitek i uchování si vzpomínky jsem zvolila i studijní kresbu, ve které je zakreslen proutek po proutku. Na fotografiích můžeme také zpozorovat, jak se ohýbají stromy. I jejich větve se táhnou za sluncem.

Obrázek 46: poslední zachycení vrby a její cesta za sluncem

Obrázek 47: nejen vrba, ale i koruna stromu vyhledává slunce

Obrázek 48: kresba vrby a jejích proutků ze dvou pohledů

Obrázek 49: rozdělaná lineární kresba, zachycující směr růstu nových proutků

Obrázek 50: pohled na vrbu ze západní strany

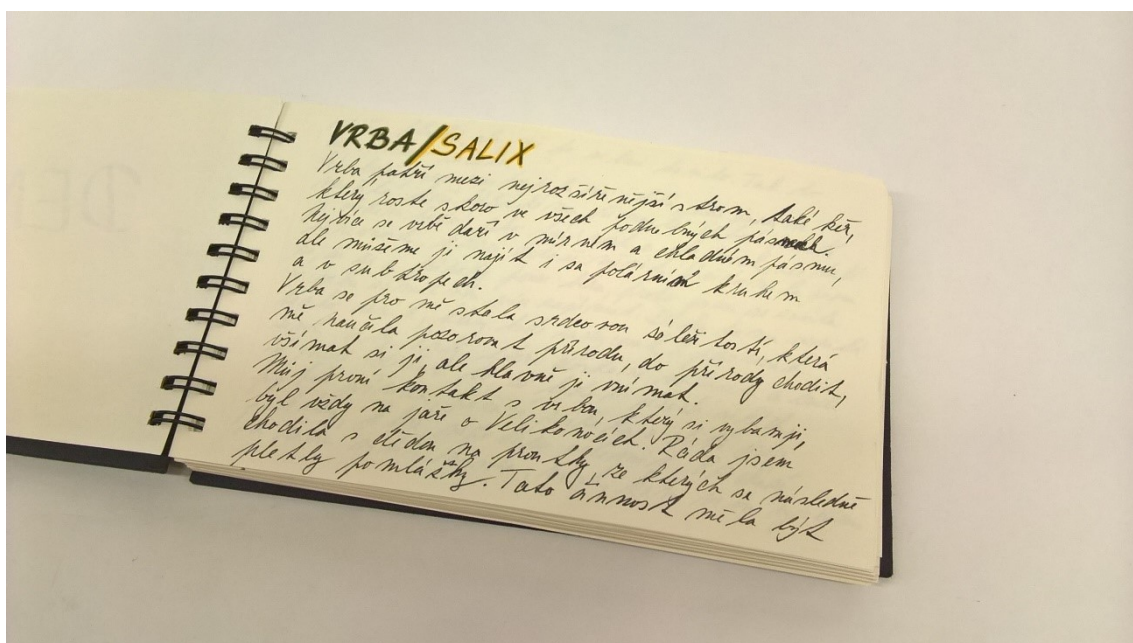
Deník vrby i kresby formátu A1 jsou součástí diplomové práce a můžete je vyhledat v podrobné fotodokumentaci v přílohách (viz. Příloha č. 1 a Příloha č. 2).

Na závěr bych ještě připsala pár posledních vět z Deníku vrby.

„Tento deník zaznamenává cestu, spíše život, 3 vrbových kruhů ve volné přírodě. První záznam je z 25. 3. 2017, dne, který nás seznamuje s jedním z oblíbených míst v mém životě. Popisuje jejich cestu od samého začátku. Snažila jsem se poskytnout vrbovým proutkům volnost. Navštěvovala jsem je tak často, jak bylo v mých možnostech. Poslední návštěva byla dne 13. 10. 2018 v Chýnově. To znamená, že se jedná o necelé dva roky života, ve kterých jsem pozorovala a zaznamenávala proměny přírody a vrby. Touto zkušeností jsem získala větší trpělivost. Všechno potřebuje svůj čas a prostor. Jak lidé, tak příroda. Všechno se nedá naplánovat a někdy musíme přijmout změny, možná i překážky, se kterými se musíme vyrovnat. Ve výsledku to pro nás mohou být zkušenosti...“

Obrázek 51: Deník vrby, desky s aplikací (listy vrby)

Obrázek 52: úvodní text o vrbě

Obrázek 53: oblíbené místo v přírodě

Obrázek 54: malba trávou nacházející se na oblíbeném místě

Obrázek 55: pohled do deníku-záznam z 1.6.2017

Obrázek 56: fotografie napadených listů škůdci a usušené poškozené listy

Obrázek 57: kompozice z listů

4 DIDAKTICKÁ ČÁST

Součástí diplomové práce je koncepce výtvarných úkolů, které se zaměřují na přírodní materiály, navázání vztahu k přírodě a vlastní tvorbě, která přírodu doplňuje, obohacuje. Cílem úkolů bylo, aby žáci objevili možnosti, které jim příroda může poskytnout. A zároveň, aby si uvědomovali, co mohou přírodě poskytnout oni. Výtvarné úkoly se zaměřují na pozorování přírody, vnímání pomocí smyslů a skupinovou i individuální práci.

Všechny tři výtvarné úkoly byly realizované v souvislé oborové praxi z výtvarné výchovy. První výtvarný úkol, s názvem *Návrat ptactva z jižních krajů*, byl realizován na Základní škole Petřiny-sever, Praha. Další dva výtvarné úkoly, *Relaxační koberec a Posad'te se prosím*, byly realizované na Střední umělecké škole textilních řemesel, Praha.

Inspiračním východiskem výtvarných úkolů se stala nejvíce příroda sama, jak bylo zmíněno výše. Dalším inspiračním zdrojem pro přípravu výtvarných úkolů byli samotní umělci, kteří pracují s přírodním materiálem nebo s přírodou samotnou. V prvním úkolu, *Návrat ptactva z jižních krajů*, to byla umělkyně Lizzie Farey, která pomocí jednoduché práce s proutím zachycuje, ve stylizované formě, let ptactva. Pro druhý výtvarný úkol, *Relaxační koberec*, se jím stal Ivan Kafka. *Posad'te se prosím*, poslední výtvarný úkol, byl inspirovaný tvorbou Pavla Ryšky, Nielse Uda, Dagmar Šubrtové a Jana Tyrpelka.

4.1 Výtvarný úkol č. 1 Návrat ptactva z jižních krajů

Výtvarný úkol *Návrat ptactva z jižních krajů*, který byl realizován na základní škole u žáků druhého stupně, se zaměřuje na migraci ptactva. **Migrace** je proces, o kterém jsme se snažili společně se žáky přemýšlet a vést o ni dialog. Zajímalo mě, jestli žáci v jarních měsících zaznamenávají zpěv ptactva, jejich větší výskyt a přítomnost kolem nás.

Právě **jaro** samo o sobě bylo bohatou inspirací pro přípravu výtvarného úkolu. Jaro a s ním spojení nových životů rostlin a zvířat. Nejen, že se většina zvířat rodí na jaře, ale některá se vrací do svých domovů, které museli kvůli svému přežití na zimu opustit. Můj zájem upoutali **ptáci** a jejich energie ve zpěvu. Při cestě na autobus v brzkých ranních hodinách mě doprovázel přímo orchestr. Zpěv ptáků byl až příliš výrazný, aby ho mohl někdo ignorovat a nevnímat. Teda pokud si hned doma před odchodem nenasadí sluchátka, nepustí hudbu a uzavře se před okolním světem.

Jarní období je také spojené s velikonočními svátky a tradicemi. Já je mám spojené s osobními zážitky. Od dětství s dědou chodím na sklizeň vrbového **proutí**, ze kterého mě naučil plést pomlázky. A dnes mě tento **přírodní materiál** obklopuje skoro denně. Přírodní materiál nám nabízí mnoho možností, jak s ním pracovat. Je velmi ohebný a pružný, a pomocí technik košíkářských a tkaných dokáže být i prostorovým objektem.

Současná tvorba z přírodního materiálu Lizzie Farey, která je zmíněna výše v teoretické části v kapitole o současném košíkářství, byla úžasným východiskem k propojení jarních inspirací. Tedy ptactvo, jejich návrat zpět k nám, a přírodní materiál, konkrétně vrbové proutí.

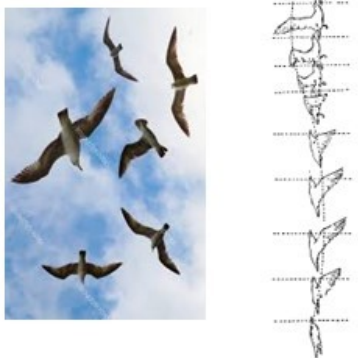
Žákům před samotnou realizací byly poskytnuty obrazové ukázky zachycující let ptactva a tvorbu umělkyně. Bohužel nebylo možné zrealizovat jednu vyučovací hodinu mimo budovu školy, pouze jsme mohli společně vyjít ven na zahradu, ale z časových důvodů, jsme na zahradě mohli strávit jen několik málo minut. Žáci museli tedy čerpat z rychlého pozorování, z poskytnuté dokumentace a svých vlastních vzpomínek.

NÁVRAT PTAČTVA Z JIŽNÍCH KRAJŮ MYŠLENKOVÁ MAPA VÝRVARNÉHO ÚKOLU

ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA, JARO A JEHO VNÍMÁNÍ, ROZMANITOST INSPIRAČNÍCH ZDROJŮ - PŘÍTOMNOST PTAČTVA A JEJICH ZPĚV, PROBOUZENÍ PŘÍRODY

MIGRACE PTAČTVA, POZOROVÁNÍ CHARAKTERISTICKÝCH PRVKŮ - ZACHYCENÍ LETU, POHYBU KŘÍDEL, TVARU ZOBÁKU - STUDIJNÍ KRESBY

OBRÁZOVÉ UKÁZKY TVORBY UMĚLKYNĚ A KOŠIKÁŘKY LIZZIE FAREY, SEZNÁMENÍ S MATERIÁLEM - VRBOVÉ PROUTÍ

Zachycení návratu ptactva z jižních krajů studijními kresbami, využití charakteristických a základních linek v kresbě.
VRBOVÉ PROUTÍ NAHRADÍ KRESBU, POMOCÍ VRBOVÝCH PRUTŮ MOHOU ŽÁCI VYTVOŘIT PROSTOROVÉHO PTÁKA ZACHYCENÉHO V LETU.

Obrázek 58: myšlenková mapa k výtvarnému úkolu č. 1

4.1.1 Příprava na výuku

Námět hodiny: Návrat ptactva z jižních krajů

Cílová skupina: žáci na 2. stupni ZŠ

Vzdělávací program: RVP ZV, 2. stupeň

Časová dotace úkolu: 4 x 45 minut

Pomůcky: papír, tužka, vrbové proutí, lýko, jutový provázek, zahradnické nůžky

Učivo (vzdělávací obsah):

*„**Rozvíjení smyslové citlivosti** – prvky vizuálně obrazného vyjádření, uspořádání objektů do celků v ploše, objemu, prostoru a časovém průběhu; reflexe a vztahy zrakového vnímání ke vnímání ostatními smysly; smyslové účinky vizuálně obrazných vyjádření.“¹³⁸*

*„**Uplatňování subjektivity** – prostředky pro vyjádření emocí, pocitů, nálad, fantazie, představ a osobních zkušeností; typy vizuálně obrazných vyjádření; přístupy k vizuálně obrazným vyjádřením.“¹³⁹*

*„**Ověřování komunikačních účinků** – osobní postoj v komunikaci; komunikační obsah vizuálně obrazných vyjádření; proměny komunikačního obsahu.“¹⁴⁰*

Vzdělávací cíle výtvarného úkolu ve smyslu očekávaných výstupů RVP ZV (pozn. vybrané očekávané výstupy s komentáři):

- *„Žák vybírá, vytváří a pojmenovává co nejširší škálu prvků vizuálně obrazných vyjádření a jejich vztahů; uplatňuje je pro vyjádření vlastních zkušeností, vjemů, představ a poznatků; variuje různé vlastnosti prvků a jejich vztahů pro získání osobitých výsledků“¹⁴¹ (žák volí tvarové a barevné možnosti materiálu jako výrazového prostředku;*

¹³⁸ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. RVP ZV. [online]. Praha: MŠMT. 2017. s. 90. [cit. 2018-11-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/43792/>.*

¹³⁹ Tamtéž, s. 90.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 91.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 89.

žák zaznamenává vlastní tvarový objekt, vjemy z přírody, poznatky o umění Lizzie Farey; žák kombinuje a tvaruje materiály do vzájemných vztahů s cílem vytvořit létající objekt inspirovaný letem ptactva)

- „Žák užívá vizuálně obrazná vyjádření k zaznamenání vizuálních zkušeností, zkušeností získaných ostatními smysly a k zaznamenání podnětů z představ a fantazie“¹⁴² (žák zaznamenává vizuální zkušenost z přírody, z letu ptáků, jejich charakteristické prvky, stopy, které po sobě zanechávají; žák zaznamenává představy vybraného druhu ptactva s charakteristickými prvky)
- „Žák vybírá, kombinuje a vytváří prostředky pro vlastní osobité vyjádření; porovnává a hodnotí jeho účinky s účinky již existujících i běžně užívaných vizuálně obrazných vyjádření“¹⁴³ (vzniká osobitý létající objekt tvořený návratem ptáků z teplých krajů)
- „Žák rozliší působení vizuálně obrazného vyjádření v rovině smyslového účinku, v rovině subjektivního účinku a v rovině sociálně utvářeného i symbolického obsahu“¹⁴⁴ (v sociální spolupráci, při práci ve dvojicích)
- „Žák interpretuje umělecká vizuálně obrazná vyjádření současnosti i minulosti; vychází při tom ze svých znalostí historických souvislostí i z osobních zkušeností a prožitků“¹⁴⁵ (žákovská práce se vztahuje k dílu umělkyně Lizzie Farey)
- „Žák ověřuje komunikační účinky vybraných, upravených či samostatně vytvořených vizuálně obrazných vyjádření v sociálních vztazích; nalézá vhodnou formu pro jejich prezentaci“¹⁴⁶ (žáci vedli dialog při výběru vhodných materiálů a technik, při navrhování létajícího objektu; svou práci následně verbálně představili spolužákům a instalovali na zahradě školy za účelem prezentace formou výstavy)

¹⁴² *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. RVP ZV [online]. Praha: MŠMT. 2017. s. 89. [cit. 2018-11-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/43792/>.

¹⁴³ Tamtéž, s. 89.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 89.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 90.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 90.

Průřezové téma environmentální výchovy ve výtvarné výchově:

„Poskytuje mnoho příležitostí pro zamýšlení se nad vztahy člověka a prostředí, k uvědomování si přírodního i sociálního prostředí jako zdroje inspirace pro vytváření kulturních a uměleckých hodnot a přispívá k vnímání estetických kvalit prostředí.“¹⁴⁷

Žáci se zamýšlejí nad svým vztahem k přírodnímu i sociálnímu prostředí, ve kterém žijí. Uvědomují si koloběh přírody, konkrétně příchod jara, migraci a přítomnost ptáků, a celkové probouzení okolní přírody a zvířat. Tyto skutečnosti odehrávající se v jejich přítomnosti jsou zdrojem inspirace pro zpracování výtvarného úkolu. Žáci se seznamují s umělci, kteří využívají pro svou tvorbu přírodní materiály nebo v přírodním prostředí přímo tvoří. Jejich tvorba je v souladu a harmonii s okolní přírodou, ze které čerpají inspiraci. Úkol se snaží o navázání většího a hlubšího vztahu žáků k přírodě a prostředí, ve kterém žijí.

¹⁴⁷ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. RVP ZV [online]. Praha: MŠMT. 2017. s. 136. [cit. 2018-11-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/43792/>.

4.1.2 Realizace výtvarného úkolu

V této kapitole se čtenář může hlouběji seznámit se samotnou realizací výtvarného úkolu, která obsahuje fázi přípravnou a motivační. Následuje formulace zadání učitelem, realizační fáze a závěrečná fáze obsahující reflexi a hodnocení.

Přípravná fáze:

Příprava obrazových ukázek, na kterých byli zachyceni ptáci v letu, dále fotografie tvorby umělkyně Lizzie Farey a nakonec příprava pomůcek a výtvarného materiálu (vrbové proutí, zahradnické nůžky, lýko, jutový provázek).

Motivace žáků:

Na začátku hodiny pokládám žákům otázku „*Vnímáte při cestě do školy nové zvuky, které se příchodem jara objevují? Slyšíte pronikavý zpěv ptactva v ranních hodinách?*“ Následuje rozhovor o migraci ptáků, jejich návratem z jižních krajů zpět k nám do České republiky (odkázání k zážitkům z naší každodennosti, ptactvo kolem nás a jejich návrat na jaře).

Následuje krátká návštěva školní zahrady, kde se žáci snaží zpozorovat přítomnost ptactva. Po návratu do třídy jsou žákům poskytnuty obrazové ukázky s létajícím ptactvem, probíhá dialog s žáky nad ukázkami, pozorování charakteristických prvků určitých druhů. Navazují s fotografiemi tvorby umělkyně Lizzie Farey, která s motivem ptactva pracuje. Vedeme s žáky dialog o materiálu, který pro svou tvorbu umělkyně využívá.

Nakonec žáky seznámím s vrbovým proutím, k čemu se proutí využívá dnes a k čemu se využívalo dříve, vedeme s žáky dialog o vrbových proutcích, kde se s nimi můžeme setkat. Důležitá vlastní haptická zkušenost žáků s materiálem, vyzkouší si možnosti ohýbání a tvarování materiálu.

Formulace zadání výtvarného úkolu učitelem:

- 1) *„Vytvořte kresebné skici, ve kterých se pokuste zachytit let ptactva, jejich tvarové možnosti těla, pohyb a tvar křídel, tvary zobáků. Pokuste si vzpomenout a vybavit zážitek, při kterém jste si naposledy uvědomili přítomnost ptáků kolem Vás.*

Zapojte i své vlastní vzpomínky, co Vás například upoutalo při pozorování ptáků? Vzpomenete si na oblíbený druh ptáka, který vás něčím upoutal pro svou jedinečnost? Například při procházce v parku, cestou do školy, při čekání na autobus atd. Zapojte své vzpomínky a představy. Pro inspiraci můžete využít obrazové ukázky, které jsou ve třídě k dispozici, nebo se můžete podívat i z okna.“

- 2) „Vytvořte dvojice, ve kterých se pokusíte na základě Vašich kresebných skic, navrhnout a zrealizovat prostorového ptáka z přírodního materiálu. Využijte Vaše skici, ve kterých hledejte základní linie, které se pokusíte nahradit proutím. Spolupracujte a pomáhejte si při realizaci.“*

Průběh realizace úkolu:

- 1) Zadání výtvarné práce, kresebné skici zachycující let ptactva a jejich charakteristické prvky (let, pohyb, křídla, zobák).
- 2) Vytvoření dvojic, ve kterých zachycují důležité linie ptáka tužkou na papír (na základě kresebných skic). Domluva a spolupráce ve dvojicích.
- 3) Realizace proutěného ptáka ve dvojicích. Proutí nahradí kresbu a tím vytvoří prostorový objekt. Důležité rozdělení rolí ve dvojicích.

Hodnocení:

Na konci vyučovací hodiny jsme s žáky vedli **reflexivní dialog**, ve kterém hodnotili dnešní hodinu výtvarné výchovy. Hodnotila se výsledná práce a jak se jim pracovalo ve dvojicích. Nejvíce žáci hodnotili, jak se jim povedl zrealizovat výtvarný záměr, tedy proutěný pták, podle kresebného návrhu. Žáci také hodnotili kresebnou fázi, skici, které jim měli pomoci při hledání základních linií. Zjišťovala jsem otázkou, jak se jim pracovalo s vrbovými proutky, jestli by volili raději jiný materiál a proč. Dále žáci sdělovali své pocity, nálady a prožitky, které během výuky zaznamenali.

Následně probíhala **prezentace formou výstavy** na zahradě školy, která byla realizovaná po výuce. Žáci při samotné instalaci nebyli přítomni, ale později jsme měli příležitost objekty z proutí pozorovat o velké přestávce z okna. Okolo chodili ostatní žáci školy, kteří byli velmi zvědaví a svých spolužáků se informovali na to, co to ve výuce vytvářeli.

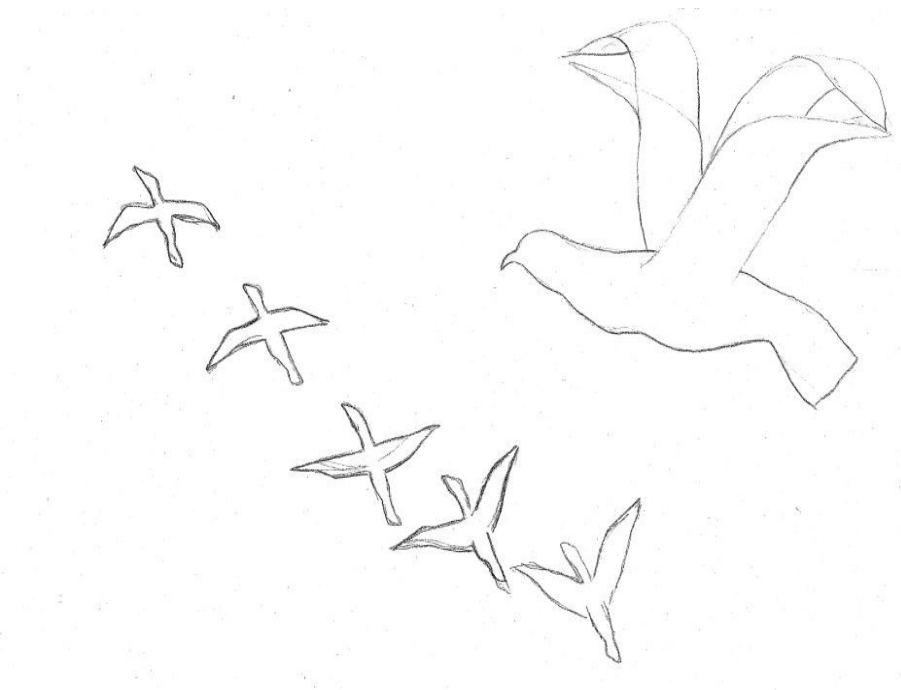
4.1.3 Fotodokumentace výtvarného úkolu č. 1

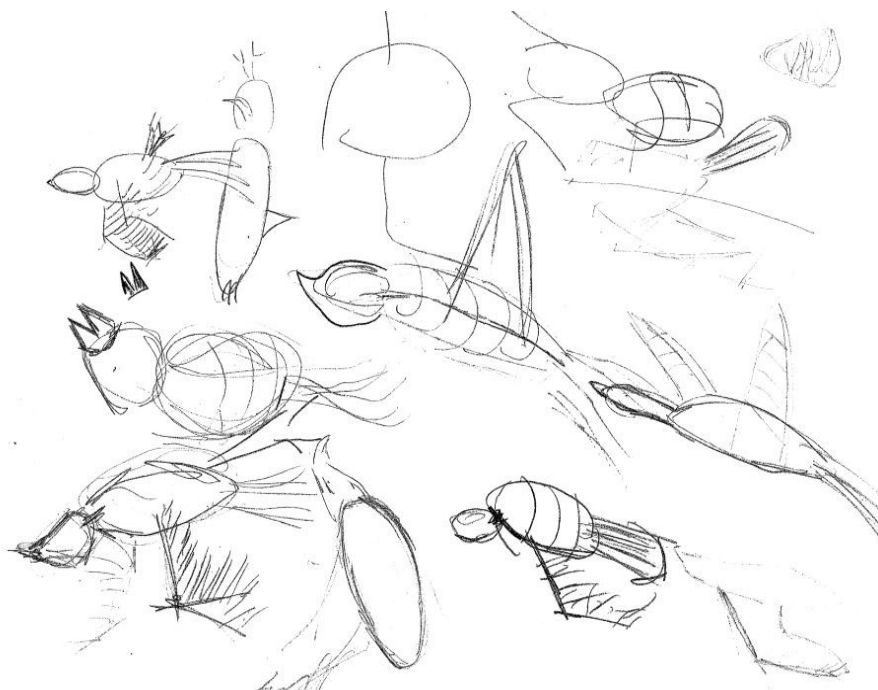
Obrázek 59: žáci při kresebném skicování

Obrázek 60: žáci pomocí kresby zachycují základní linie při letu ptactva

Obrázek 61: kresebná skica zachycující pohyb křídel

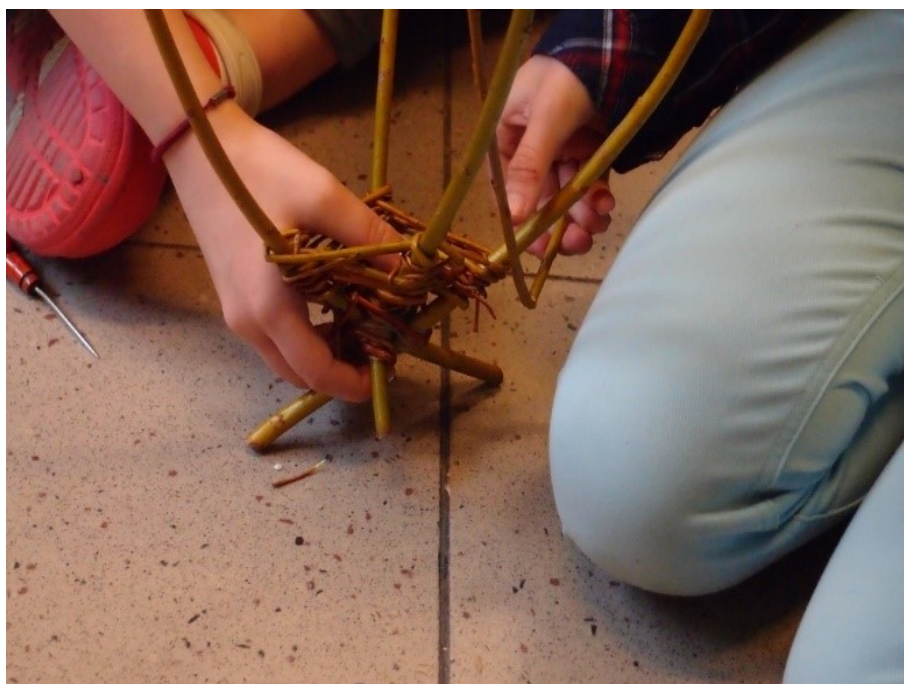
Obrázek 62: skica hledající základní linie

Obrázek 63: realizace z proutí, spolupráce

Obrázek 64: spolupráce při realizaci těla ptáka

Obrázek 65: spojování oplétáním (snaha o košíkářskou techniku)

Obrázek 66: linie křídla z proutí

Obrázek 67: výstava realizovaných ptáků na stromě ve školní zahradě

Obrázek 68: realizovaný pták z proutí, zachycený v letu

Obrázek 69: linie z proutí vystihující hlavu, tělo i křídla

Obrázek 70: prostorový objekt ptáka

4.1.4 Reflektivní dialog se žáky

V této kapitole diplomové práce si můžete přečíst vybrané citované odpovědi žáků ze Základní školy Petřiny – sever, na otázky položené učitelem. Prosím, omluvte nespisovnost některých slov, ale myslím, že je důležité zanechat autentičnost výpovědí.

Vybrané otázky učitele:

1) *„Pracovali jste někdy před touto zkušeností s vrbovými proutky?“*

„S proutím jsem nikdy nepracovala, nenapadlo mě, že se dá ohýbat. Pomlázky znám ty, co prodávají v obchodáku, jsou už suchý jako klacek.“

„Já jsem jednou pletla pomlázku, na takovém velikonočním trhu, co sme byli s rodičema, takže jo.“

2) *Uvědomovali jste si aktuální přítomnost ptáků a jejich návrat zpět k nám?*

„Asi moc ne, nevím. Jako možná trochu.“

„Já docela teď jo, nejvíc ráno. To je slyším. Ale že bych se po nich dívala, to ne.“

3) *Jak se Vám pracovalo ve dvojici?*

„Byla jsem ráda, že jsme mohly pracovat ve dvojici, sama bych to asi nezvládla. Ty proutky jsou jak živý.“

4) *Přinesla Vám tato hodina něco nového?*

„Bylo to fajn, taková jiná hodina, pracujeme ve výtvarce s materiálem, ale spíš s látkami, nebo pletivem, papírem.“

„Nejdřív jsem nevěřila, že z těch proutků můžu vyrobit nějaké zvíře, přišlo mi to divné. Díky týhle hodině jsem poznala další umělkyni, o které jsem neměla ponětí.“

4.1.5 Reflexe učitele

Hodina probíhala v přátelské atmosféře. Ve třídě jsem měla nakonec pouze dívky. Výtvarné třídy jsou rozděleny na polovinu, aby měli žáci možnost prostoru při své tvorbě. Dívky spolupracovaly, vnímaly zadání a inspirační východiska. Kresebné skici zachycují let ptáků dívky konzultovaly. Zajímaly se o tvarové možnosti proutí, které jsem jim na začátku hodiny předvedla. Celkově je vrbové proutí zaujalo, byly až nedočkavé začátku samotné realizace.

Uvědomila jsem si v průběhu kresebných skic zachycujících let ptáků, že jsem málo zdůraznila v zadání, že se mají snažit o **stylizaci** letícího ptáka. Při kresbě jsem svou chybu napравила, a vysvětlila, že by šlo velmi těžko vyplést např. tak realistickou hlavu, křídla atd. *Tvorba, motivovaná okolním světem, realitu jen naznačuje, protože ji nelze plně vystihnout – linearita a plošnost věrné podání skutečnosti neumožňuje. Spontánní plastický přenos vlastností věcí či jevů do tvárných materiálů vede dítě ke stylizaci, ke zkratkám nebo k nadsázce, která předmětnému světu dává pozměněnou podobu.*¹⁴⁸

Nenapadlo mě, že by na základě skic, které měly zaznamenat pohyb těla, křídel a letu, měli žáci potřebu realizovat z proutí konkrétní detaily. Skici a jejich zvýraznění základních linií těla a křídel, měly již jistou míru stylizace.

Úkol dívky stihly, ale bohužel nám nezbyl čas na společnou instalaci v zahradě. Bylo pro mě ale důležité, aby své dílo dokončily v rámci možností. V hodině proběhl pouze reflektivní dialog.

Po výuce jsem za pomoci kolegyně vytvořené proutěné ptáky instalovala na školní zahradě. Proutěné ptactvo jsem zavěsila na větvě stromů, mezi které zapadalo a nepůsobilo provokativně. Následující den praxe se naskytla příležitost o velké přestávce, při setkání s žákyněmi, podruhé ohodnotit výtvarný úkol. Byly z instalace nadšené, a celkem i překvapené. Na zahradu školy je vidět skoro ze všech chodeb, a proto na to reagovali i ostatní žáci, kteří autorkám pokládali otázky různého typu týkající se objektů zavěšených na stromech. V tichosti jsem pozorovala jejich reakce, které byly průměrné. Spolužákům svou tvorbu dokázaly prezentovat. Pro mě jako učitelku

¹⁴⁸ ROESELVÁ, Věra. *Prostorová tvorba ve výtvarné výchově pro základní školu*. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2006. ISBN 80-7290-254-7. s. 28.

to byla důležitá zpětná vazba, při které jsem si uvědomila důležitost prezentace vytvořených prací žáků. Opravdu není zbytečné výtvarné práce vystavovat a hodnotit. I pro žáky je to další zkušenost, jak obhájit a reflektovat svoji práci.

4.2 Výtvarný úkol č. 2 Relaxační koberec

Výtvarný úkol nazvaný *Relaxační koberec* byl realizován s žáky na Střední umělecké škole textilních řemesel Praha 1. Opírá se o Rámcově vzdělávací program pro obor vzdělání Textilní výtvarnictví. Na umělecké škole není předmět výtvarná výchova, ale výtvarná příprava. Výtvarná příprava obsahuje zaměření na techniky kresby a malby zátiší nebo figurální kreslení. Pro žáky 2. ročníku byly mé přípravy výtvarných úkolů nové. Nebyly pouze zaměřené na zvládnutí technik, ale hlavně na prožitek, fantazii, tvořivost a zážitek.

Inspiračním východiskem výtvarného úkolu byla **podzimní příroda**, konkrétně například podzimní barvy, přírodní materiály, struktura přírodních materiálů a rozmanitost barev. Výtvarný úkol také čerpal ze současné tvorby umělců **land artu**. Za zmínku stojí tvorba v přírodě Ivana Kafky nebo také tvorba Pavla Ryšky, který přírodní materiál ve své rané tvorbě využíval. Pro žáky byla důležitá prezentace konkrétních děl land artu a konkrétních umělců. Důležité bylo vysvětlení, jaké principy a rysy tvorby budeme využívat pro realizaci zadaného výtvarného úkolu. Tento úkol dále obsahuje prvky artefiletiky, která se zaměřuje na osobní zkušenost, prožitek, emoční a sociální rozvoj žáků. „*Artefiletická koncepce staví na uplatnění zvláštního zřetele k osobním zkušenostem žáků a ne na heuristicky pojatém vzdělávání. Metodicky je artefiletika založena na psycho-didaktickém využití dvou navzájem spjatých aktivit: (a) exprese výrazového tvůrčího projevu, (b) reflexe-náhledu na to, co bylo zažito a vytvořeno*“¹⁴⁹

Východiskem je výtvarný zážitek, v němž se žák intimně setkává s námětem, který se k němu vrací v nespočetných obměnách, a s volně uplatněnou výtvarnou formou. Artefiletika tak v sobě nese poselství, které je určeno každému učiteli. Předkládá mu harmonicky vyvážené otázky výchovy a vzdělávání, z nichž lze bohatě výtvarně čerpat, aniž by bylo nutné uplatňovat všechny artefiletické metody.“¹⁵⁰

¹⁴⁹ SLAVÍK, Jan. *Umění zážitku, zážitek umění: teorie a praxe artefiletiky*. 1. díl. Vyd. 2. (ekonomické). Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2011. ISBN 978-80-7290-498-3. s. 12.

¹⁵⁰ ROESELLOVÁ, Věra. *Proudy ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 2000. ISBN 80-902267-3-6. s. 18.

Obrázek 71: myšlenková mapa k výtvarnému úkolu č. 2

4.2.1 Příprava na výuku

Námět hodiny: Relaxační koberec

Cílová skupina: studenti 2. ročníku SŠ

Vzdělávací program: RVP pro obor vzdělání 82-41-M/14 Textilní výtvarnictví

Časová dotace úkolu: 4 x 45 minut + 2 x 45 minut (návštěva parku)

Pomůcky: sololitové desky, tavná pistole, tekuté lepidlo – hercules, papír, tužka, košíky, nasbíraný přírodní materiál z procházky (šišky, mech, jehličí, tůje, traviny, klacíky, kaštiny, bobule, písek, hlína, kůra atd.)

Učivo:

„Historie výtvarné kultura a vývoje společnosti – výtvarná kultura a výtvarné umění; periodizace a charakteristika společenskohistorického vývoje výtvarné kultury; vývojové etapy výtvarné kultury, jejich společensko-historické souvislosti; základní trendy současného výtvarného umění; historický vývoj a současné tendence výtvarné tvorby v příslušném oboru“¹⁵¹

„Morfologie a syntax výtvarné tvorby – výrazové možnosti a kompoziční vztahy základních vyjadřovacích prostředků; věcné studie přírodních, živočišných aj. motivů, vystižení charakteristiky tvaru, struktury apod.; základní prostředky výstavby, využívání škály jejich možností při tvorbě různých typů kompozice; charakter koncepčního řešení a jeho výtvarného vyjádření z hlediska potřeb studovaného oboru resp. zaměření“¹⁵²

„Analýza uměleckých děl – základní charakteristika uměleckého díla, rozbor“¹⁵³

¹⁵¹ Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání 82-41-M/14 Textilní výtvarnictví. [online] Vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy dne 29. 5. 2008 čj. 6 907/2008-23. s. 48. [cit. 2018-11-05] Dostupné z: <http://zpd.nuov.cz/RVP/ML/RVP%208241M14%20Textilni%20výtvarnictvi.pdf>

¹⁵² Tamtéž, s. 48.

¹⁵³ Tamtéž, s. 49.

Výsledky vzdělávání (pozn. vybrané očekávané výstupy s komentáři):

- *Žák rozezná významné představitele jednotlivých historických slohových období i současného výtvarného umění a jejich typická díla¹⁵⁴ (žák se seznamuje s uměním land artu, typickými umělci a díly)*
- *Žák pracuje se škálou výtvarných pomůcek a materiálů, využívá výrazové možnosti jednotlivých výtvarných prvků v jejich různých kombinacích a vzájemných souvislostech při výstavbě kompozice¹⁵⁵ (žák pracuje s přírodním materiálem, který komponuje na základě svého vnímání na sololitové desky a vytváří relaxační koberec)*
- *Žák tvoří věcné kompoziční studie (tvarové, strukturní, barevné atd.), ovládá postupy stylizace a abstrakce a možnosti posunu reálných tvarů¹⁵⁶ (žák vytváří kompoziční návrhy relaxačního koberce na základě barvy a struktury přírodního materiálu, vnímá kompoziční barevnost, která se vytváří kompozicí tvárovou a strukturní)*
- *Žák používá specifický výtvarný jazyk, výtvarně myslí¹⁵⁷ (žák využívá svůj specifický výtvarný jazyk pro charakteristiku společného díla, výtvarně při realizaci myslí a své myšlenky aplikuje při společné tvorbě, zapojuje do svého výtvarného myšlení zkušenosti vyvolané na základě hmatového zážitku a prožitku)*
- *Žák charakterizuje a hodnotí teoretický a praktický význam obsahu a formy děl volného a užitého umění, posuzuje jednotu výrazu¹⁵⁸ (žák hodnotí teoretický i praktický význam obsahu a formy volného a užitého umění v přírodě nebo přírodního materiálu, charakterizuje a hodnotí společnou volnou tvorbu z přírodních materiálů – relaxační koberec a posuzuje na základě svých myšlenek význam společné tvorby)*

¹⁵⁴ *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání 82-41-M/14 Textilní výtvarnictví.* [online] Vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy dne 29. 5. 2008 čj. 6 907/2008-23. s. 48. [cit. 2018-11-05] Dostupné z: <http://zpd.nuov.cz/RVP/ML/RVP%208241M14%20Textilni%20výtvarnictvi.pdf>

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 48.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 48.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 48.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 49.

Průřezové téma člověk a životní prostředí ve výtvarné přípravě:

„Environmentální vzdělávání a výchova poskytuje žákům znalosti a dovednosti potřebné pro pochopení principu udržitelnosti, podněcuje aktivní integrovaný přístup k realitě a ovlivňuje etické vztahy k prostředí. V souvislosti s jejich odborným vzděláváním poukazuje na vlivy pracovních činností na prostředí a zdraví a využívání moderní techniky a technologie v zájmu udržitelnosti rozvoje.“¹⁵⁹

Žáci si pomocí tohoto úkolu upevňují vztah k přírodě. Mají příležitost porovnat kontrasty trávení času v rušné části města, městském parku a tichého lesa. Ekologicky přemýšlí nad osobním etickým vztahem k prostředí. Při realizaci využívají dostupný, ekologicky nezávadný, přírodní materiál. Žáci si uvědomují působení přírody na jejich vnímání okolního prostředí, důležitost udržitelnosti a ochrany životního prostředí. Dále vnímají pozitivní vliv na jejich zdraví a psychiku.

¹⁵⁹ *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání 82-41-M/14 Textilní výtvarnictví.* [online] Vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy dne 29. 5. 2008 čj. 6 907/2008-23. s. 56-57. [cit. 2018-11-05] Dostupné z: <http://zpd.nuov.cz/RVP/ML/RVP%208241M14%20Textilni%20vytvarnictvi.pdf>

4.2.2 Realizace výtvarného úkolu

Realizace výtvarného úkolu, s námětem Relaxační koberec, je v této kapitole rozdělena do několika postupně na sebe navazujících fází, se kterými se čtenář může podrobněji seznámit.

Přípravná fáze:

Příprava obrazových ukázek tvorby land artu a tvůrců. Nakonec příprava pomůcek a výtvarného materiálu (sběr a seskupení nasbíraného přírodního materiálu v lese, v parku, cestou do školy).

Motivace:

Nejdříve se v motivaci zaměřím na teoretická východiska, ve kterých studenti mohou shlédnout obrazové ukázky umění land artu a tvorbu konkrétních umělců. Následovat bude dialog o tom, co vedlo autory tvorby k tomu, aby využívali konkrétního prostoru v přírodě a následné využívání nalezených přírodních materiálů. Ukážeme si možnosti tvorby v přírodě, budeme vést dialog věnovaný tomu, co je a není přirozená a nenarušující tvorba v přírodě?

Motivační fázi nejvíce zaměřím na žáky, ve kterých se pokusím vzbudit zájem o hledání inspirace a přemýšlení nad přírodou. Vyvolat v žácích určitý zážitek, který v nich zanechá různé pocity. Využiji k tomu otázky, nad kterými se budou muset zamyslet. Po otázkách přijde samotný zážitek, který bude vyvolán procházkou s košíky přes centrum Prahy a cílem dojít do podzimního parku, ve kterém budou sbírat různé přírodní materiály. Tento zážitek má žáky motivovat k tomu, aby sami v týdnu vyrazili do přírody a nasbírali další materiál. Budou jim položeny tyto otázky, o kterých mohou během naší společné cesty přemýšlet. Otázky zní „*Jaký můžete vnímat rozdíly chůze v parku a v rušné ulici?*“, nebo „*Jak vám je příjemné jít s košíkem v centru Prahy, všimli jste si něčeho divného?*“

Před samotnou realizací bude následovat poslední fáze motivace, vyvolaná hmatovým zážitkem po slepu. V této části se budu snažit o klidnou a tichou atmosféru, ve které budou moci žáci vnímat struktury různých přírodních materiálů. Každému bude do dlaní vložen předmět (přírodní materiál), který se pokusí charakterizovat (chlad, teplo, jemnost, lehkost, trnitost).

Formulace zadání výtvarného úkolu učitelem:

- 1) Seskupte všechny nasbíraný materiál na stůl. Pohodlně se usadte, zavřete oči a nastavte dlaně. Materiál po hmatovém zážitku rozdělte do „relaxačních zón“, podle toho, co ve Vás materiál evokoval. Pokuste se zóny vedle sebe uspořádat, a jejich uspořádání objasnit. Rozdělte si práci, kdo jakou část bude realizovat. Spolupracujte mezi sebou, komunikujte o tom, co děláte.*
- 2) Vytvořte „relaxační koberec“ pomocí Vašeho nasbíraného materiálu. Využívejte prožitky a pocity, které ve Vás materiál evokoval. Ve skupině komunikujte, spolupracujte, zapojujte se a zároveň odůvodňujte své nápady.*

Průběh realizace úkolu:

- 1) Příprava nasbíraného materiálu (přírodniny).
- 2) Dialog nad procházkou v centru Prahy a parku, která probíhala před týdnem. Žáci mluvili o svých zážitcích a pocitech. Jejich odpovědi si můžete přečíst v kapitole Reflektivní dialog žáků na straně 108.
- 3) Vnímání přírodnin po slepu pomocí hmatu a čichu.
- 4) Zadání výtvarné práce.
- 5) Třídění materiálů podle smyslového vnímání (hmat i čich, podpořen zavřenýma očima) do „relaxačních zón“. Pojmenování „relaxačních zón“.
- 6) Skicování relaxační cesty na papír, uspořádání „relaxačních zón“ vedle sebe.
- 7) Společné lepení a upevňování přírodního materiálu na sololitovou desku pomocí lepidel. Vytvoření relaxačního koberce z přírodního materiálu. Rozdělení rolí ve skupině.
- 8) Zkouška „funkčnosti“ relaxačního koberce, která obstála. Chůze na boso. Vyzkoušení všech „relaxačních zón“.

Hodnocení:

Probíhal **reflektivní dialog žáků** a **dialog s učitelem** další výuku po procházce centrem Prahy a parku. Závěrečný reflektivní dialog nad výslednou prací. Hodnocení skupinové práce, zdařilost záměru výtvarného úkolu. Reflexe zážitků a prožitků žáků.

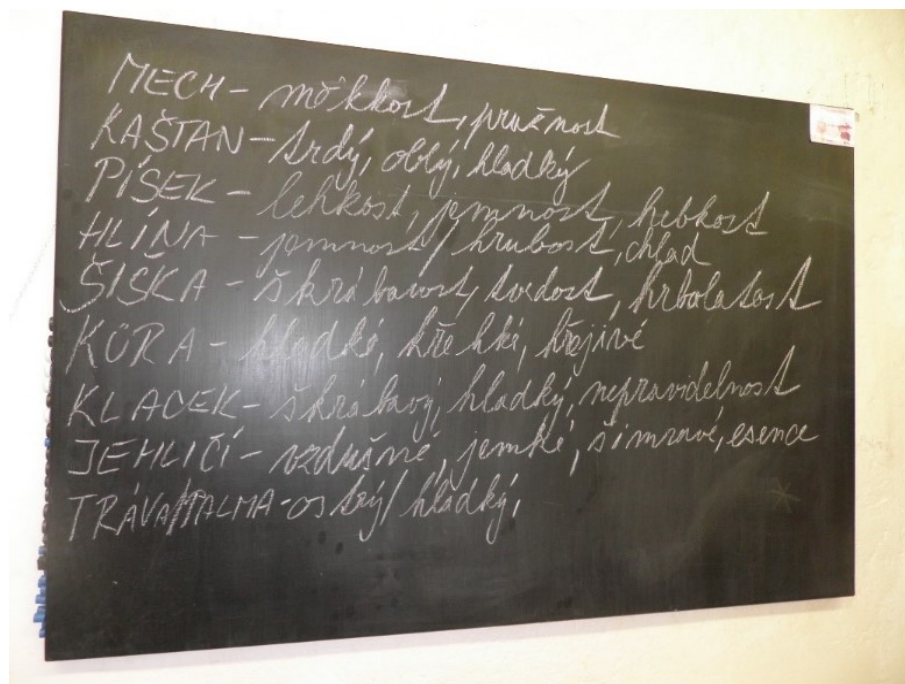
4.2.3 Fotodokumentace výtvarného úkolu č. 2

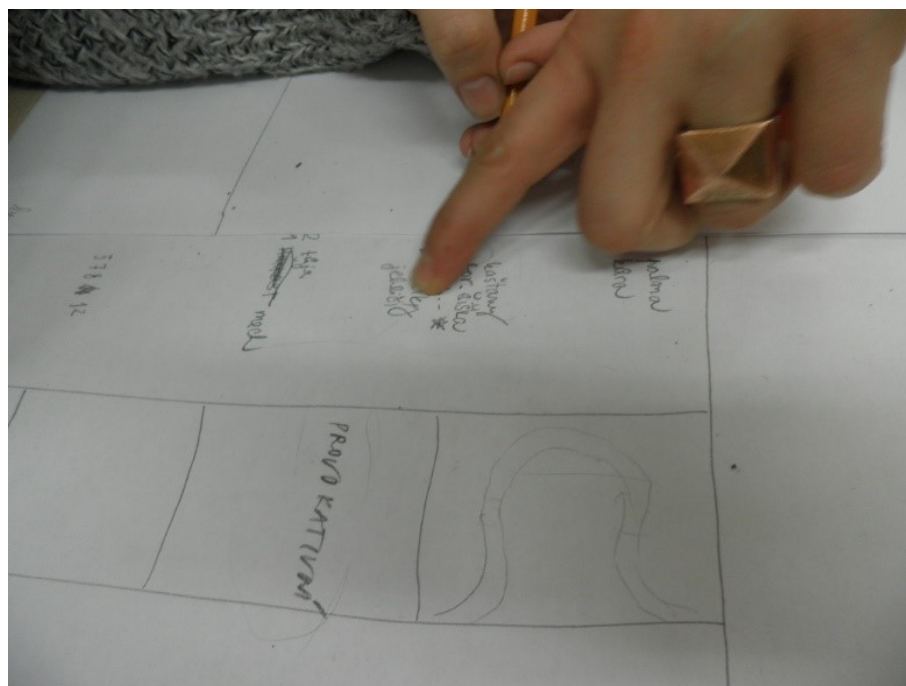
Obrázek 72: žáci v parku při hledání přírodního materiálu (další sběr přírodnin ve volném čase žáků nejvíce v lese)

Obrázek 73: žáci při hmatovém vnímání přírodního materiálu

Obrázek 74: přírodní materiál si žáci vypsali na tabuli, a následně k němu dopisovali jeho charakteristiku

Obrázek 75: skicování koberce, žáci řeší, jaké relaxační zóny kam umístí, aby cesta byla opravdu relaxační a ne příliš náročná

Obrázek 76: třídění přírodního materiálu podle charakteristik žáků

Obrázek 77: rozdělení do „relaxačních zón“

Obrázek 78: průběh realizace, lepení na sololitové desky

Obrázek 79: dokončování realizace relaxačního koberce

Obrázek 80: chůze na bosu po přírodním relaxačním koberci, přechod z šišek na kůru stromů

Obrázek 81: relaxační zóny a vnímání struktury materiálů díky chůzi na bosu

4.2.4 Reflektivní dialog se žáky

Diplomová práce se v didaktické části zabývá výukou výtvarné výchovy, která se snaží o navázání kontaktu s přírodou a využívání materiálů, který nám poskytuje. Nejde až tak o výuku, jako o žáky, kteří výuku přijímají. Podstatné by pro nás měli být výpovědi, zážitky a názory žáků, které si v této kapitole můžete přečíst.

První část citovaných odpovědí se vztahuje k procházce s proutěnými košíky přes centrum Prahy a parkem. Tato procházka v žácích zanechala stopy a zážitky, které jsou v textu psané **tmavě zelenou barvou**. **Černý text** zachycuje odpovědi se závěrečného dialogu nad výslednou prací výtvarného úkolu. „*Dialog, který se rozvíjí kolem výrazových projevů a nalézá v nich svou motivaci, přináší řadu možností k reflektivnímu poznávání a přemýšlení.*“¹⁶⁰

„Připadala jsem si divně s tím košíkem, když jsme všichni šli přes náměstí Republiky. Lidi se po nás ohlíželi. A pak ten komentář těch holek z toho auta, jsem jako nepochopila.“
(cestou do parku na přechodu po žácích pokřikovali ženy, dívky, z okénka auta
„Vesničaná, jste si spletli cestu, tady žádný les nenajdete. Tady jste v Praze!“)

„Tak mě se to naopak líbilo, ať se lidi koukaj, co je na tom, že jdu s košíkem, a říkat si taky můžou co chtěj. Ty holky byly blbý a stupidní.“

„Škoda, že bylo fakt podzimní počasí, málo jsme se oblíkla, byla mi pak už zima, úplně mi ten chlad zalezal pod kabát. Ale super bylo, že jsme nemuseli sedět ve škole, je fakt, že to ve mně zanechalo vzpomínku na podzim, a to pořádnu.“

„Třeba já jsme strašně vnímala ten rozdíl jak v tý ulici je hroznej chaos a hluk, chtěla jsem to rychle projít, aniž bysme museli. A co to v tom parku byl najendou takový klid, občas v dálce bylo slyšet auto, ale nevytrhlo mě to z hledání nákych tich přírodnin. A hlavně jsme najendou nikam nechvátali, šli jsme pomalu. To se mi líbilo.“

„Mě osobně nikdy nenapadlo vnímat rozdíl mezi procházkou v parku a lese. Ten park co jsme byli společně měl vyasfaltovaný cesty. Navádělo mě to vlastně kudy mám jít, proto

¹⁶⁰ SLAVÍK, Jan. *Umění zážitku, zážitek umění: teorie a praxe artifiletiky*. 1. díl. Vyd. 2. (ekonomické). Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2011. ISBN 978-80-7290-498-3. s. 12.

sem taky asi měla pocit, že nemůžu najít žádný ten materiál, jak jste po nás chtěla. V lese to bylo úplně jiný, ta svoboda a zároveň nejistota kam vlastně jdu, a najednou na co jsem šlápla, to jsem mohla hned sebrat do košíku, co jsem našla na chalupě.“

„Mě to bavilo ale když ste řekla, co máme dělat, myslela jsem, že to nikdy nestihneme, to mě samotnou překvapilo. Nejhorší mezi náma je hlavně ta domluva. Snažila jsem se, aby každej věděl co má dělat, ale stejně se pak někdo jako vždy nezapojoval. To mi přijde nefér.“

Reakce na tento komentář:

A: „Já vím že je to narážka na mě pani učitelko, ale holky jsou hrozně impulzivní, hned se cpou dopředu a všechno organizujou. A mě to prostě odradilo, nedokázala jsme se zapojit a vlastně jsme ani nechtěla, abych náhodou zase neudělala něco špatně. A stejně je můj názor nezajímá.“

B: „Tak je ale zase fajn, že to někdo organizuje, aby se vědělo co kdo má dělat. Jinak by to nešlo. K tý skice mohl říct každý něco, tvůj problém, že ses nezapojila. Já jsem se snažila pomáhat a hlavně s ostatníma komunikovat. Ty si raději jen stala a koukala.“:

A: „To není pravda, nejdřív jsem lepila, ale prej sem to dělala špatně.“

B: „Jo, ale proto po nás asi chtěla učitelka tu skicu, abychom každej věděl, jak to máme pak lepit. Nemůžeš si to pak dělat po svém.“

Po ukončení tohoto konfliktu mezi žáky následovalo přemístění do průchodu, kde se žáci mohli po svém koberci projít na bosu.

„To bylo super, nejdřív jsme se bála, abych to nezničila, ale v pohodě.“

„Trochu mě to bolelo chvilka, ještě že jsme udělali ty zóny proházeně mezi sebou. Jako že chvíli něco příjemného jako třeba ten mech, ale ty šišky, to jsem teda nedala.“

„Nenapadlo mě, že budu ve škole chodit bosa po takový lesní cestě. Ten koberec chci domů. To nikdo jako fakt asi nemá.“

4.2.5 Reflexe učitele

U žáků se projevil nesoulad ve spolupráci. Každý má své výtvarné cítění a vnímání celkem ukotvené a nebylo pro ně jednoduché se domluvit na společném a jediném zpracování. Nastal komunikační problém, který se po společné reflexi dostal až k osobnímu konfliktu mezi několika žákyněmi. V žácích se na konci této práce projevíly emoce, a mnoho věcí si mezi sebou vyříkávali. Do jejich rozhovoru jsem jim nechtěla zasahovat. Ve stádiu, ve kterém jsem zpozorovala, že se pouze opakují, jsem jejich debatu ukončila.

Popravdě jsem byla ráda, že měli možnost vyzkoušet si spolupráci a toleranci, při které se každý trochu více projevil. Každý o sobě něco zjistil. Jsou zvyklí své úkoly, které jsou převážně řemeslné, zpracovávat samostatně a individuálně. Tento úkol pro ně nebyl jednoduchý. Na začátku byli žáci ze zadání výtvarného úkolu nadšeni. Chtěli si vyzkoušet něco nového, ale při realizaci by raději každý ze žáků měl svou desku a materiál a vytvořil vlastní relaxační koberec.

Žáci během realizace vyžadovali zpětnou vazbu, neustále se ujišťovali, jestli mohou takto postupovat. Vyžadovali ode mě, že je budu organizovat a rozdělovat jim role. Myslím, že na to, aby dokázali mezi sebou komunikovat a respektovat názory a nápady druhých, věk měli. Neřekla bych, kdyby to byli žáci na základní škole, ale úkol realizovali žáci střední školy. Pro mě vzniklo ponaučení, že i středoškolákům se musí rozdělit role ve skupině, nebo je alespoň korigovat. Věřila jsem, že to zvládnou mezi sebou sami, ale bohužel.

Výuku celkově hodnotím pozitivně. Žáci byli rádi za novou zkušenost. Po realizaci relaxačního koberce mi přišlo důležité, aby žáci vyzkoušeli jeho „funkčnost“. Opět měli možnost navázat určitým způsobem kontakt s přírodou. A to i v budově školy.

4.3 Výtvarný úkol č. 3 Sedněte si prosím

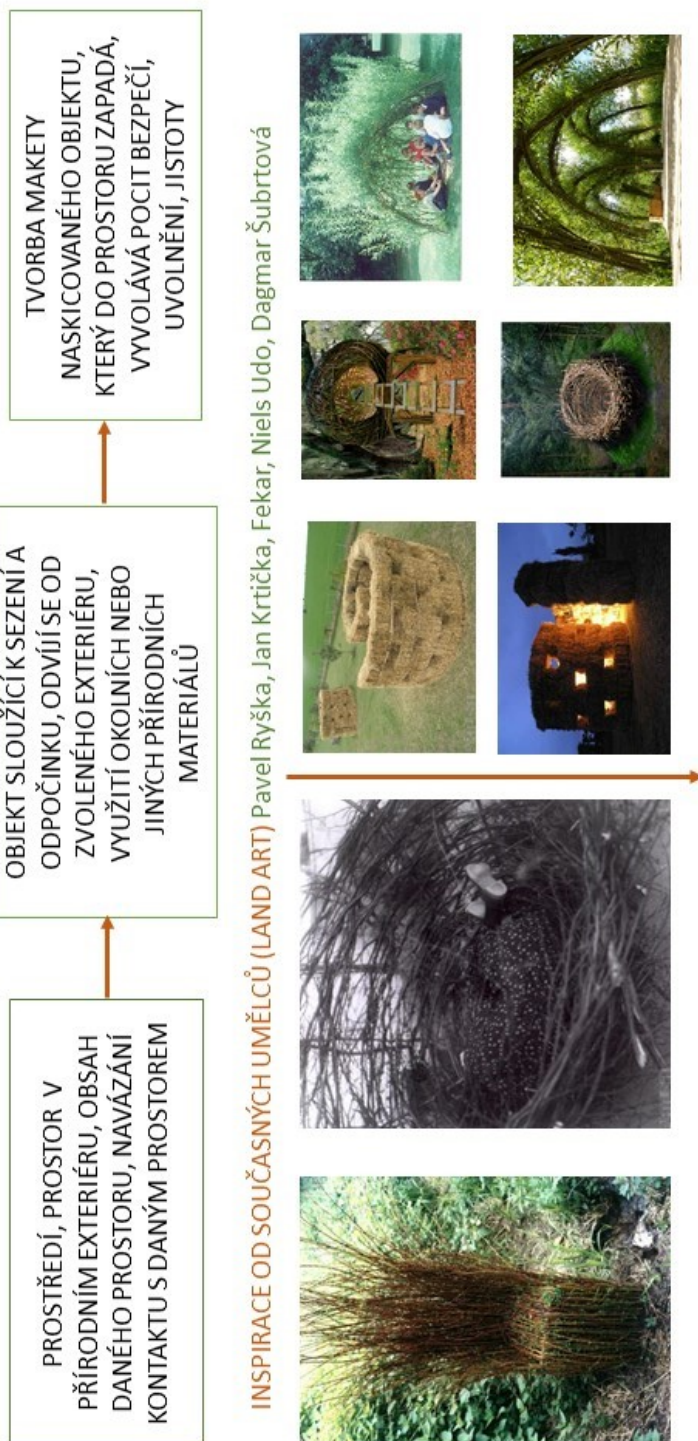
Sedněte si prosím, byl druhý úkol realizovaný na Střední umělecké škole v Praze s jinou skupinou žáků druhého ročníku. Znovu se v inspiračních východiscích objevuje **příroda**, její prostor a prostředí. Úkol je zaměřen na oblíbené místo v přírodě, které žák rád navštěvuje, ať už za účelem procházek, volnočasových aktivit nebo také společně tráveného času s blízkými osobami.

Výtvarný úkol se opírá o Rámcově vzdělávací program pro obor vzdělávání Textilní výtvarnictví, podle kterého je tvořen ŠVP, se zapojením průřezového tématu Člověk a životní prostředí. Obsahuje seznámení s land artem, stopami v krajině, a s umělci zabývající se s tématem přírody.

Pro realizaci v hodinách byla stěžejní prezentace žáků, ve které nás ostatní seznamovali se svým oblíbeným místem. Byla jim zadána domácí práce, při které byli vyzváni, aby navštívili své oblíbené místo v přírodě. Při návštěvě místa měli co nejvíce vnímat a pozorovat prostředí, ve kterém se nacházeli. Pomocí výtvarných technik, jako je skica, kresba, malba, ale také různé otisky, frotáže, muchláže a sběr přírodnin, které jsou pro místo typické, měli své oblíbené místo zobrazit. Měli za úkol místo zdokumentovat i pomocí fotografie, se kterou bylo dále pracováno v počítačovém programu Photoshopu.

K přípravě výtvarného úkolu mě opět inspiroval kontakt s přírodou samotnou a tvorba umělců land artu (Ivan Kafka, Pavel Ryška, Niels Udo nebo dílo Jana Tyrpekla).

SEDNĚTE SI PROSÍM MYŠLENKOVÁ MAPA VÝTVARNÉHO ÚKOLU

PREZENTACE „MÉHO OBLÍBENÉHO MÍSTA V PŘÍRODĚ“ POMOCÍ KRESEB, MALEB, FROTÁŽÍ, FOTOGRAFIÍ, NABÍRANÉHO MATERIÁLU → REALIZACE MINIATUR OBJEKTU NA SEZENÍ.
OBJEKTY MINIATUR SE NAFOTÍ, A NÁSLEDNĚ SE POMOCÍ PHOTOSHOPU VLOŽÍ DO ZVOLENÉHO EXTERIÉRU.

TRANSFER

Reakce na uspěchanou dnešní dobu. Snaha vnést do ulic měst prostor, který by vše zpomalil a zároveň dodal potřebnou energii. Využití opět photoshopu.

Obrázek 82: myšlenková mapa k výtvarnému úkolu č. 3

4.3.1 Příprava na výuku

Námět hodiny: Sedněte si prosím

Cílová skupina: studenti 2. ročníku na SŠ

Vzdělávací program: RVP pro obor vzdělání 82-41-M/14 Textilní výtvarnictví

Časová dotace úkolu: 4 x 45 minut + 1 x 45 minut (úvodní hodina)

Pomůcky: Prezentace a fotodokumentace oblíbeného prostoru v exteriéru přírody, papír, tužka, vodové barvy, přírodní a různé materiály (klacíky, pedig, proutí, modelovací hlína, plátno, lepidlo, špejle, zbytkové materiály), počítač s programem photoshop

Učivo:

„Historie výtvarné kultura a vývoje společnosti – výtvarná kultura a výtvarné umění; periodizace a charakteristika společenskohistorického vývoje výtvarné kultury; vývojové etapy výtvarné kultury, jejich společensko-historické souvislosti; základní trendy současného výtvarného umění; historický vývoj a současné tendence výtvarné tvorby v příslušném oboru“¹⁶¹

„Morfologie a syntax výtvarné tvorby – výrazové možnosti a kompoziční vztahy základních vyjadřovacích prostředků; věcné studie přírodních, živočišných aj. motivů, vystižení charakteristiky tvaru, struktury apod.; základní prostředky výstavby, využívání škály jejich možností při tvorbě různých typů kompozice; charakter koncepčního řešení a jeho výtvarného vyjádření z hlediska potřeb studovaného oboru resp. zaměření“¹⁶²

„Analýza uměleckých děl – základní charakteristika uměleckého díla, rozbor“¹⁶³

¹⁶¹ Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání 82-41-M/14 Textilní výtvarnictví. [online] Vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy dne 29. 5. 2008 čj. 6 907/2008-23. s. 48. [cit. 2018-11-05] Dostupné z: <http://zpd.nuov.cz/RVP/ML/RVP%208241M14%20Textilni%20vytvarnictvi.pdf>

¹⁶² Tamtéž, s. 48.

¹⁶³ Tamtéž, s. 49.

Výsledky vzdělávání (pozn. vybrané očekávané výstupy s komentáři):

- *Žák rozezná významné představitele jednotlivých historických slohových období i současného výtvarného umění a jejich typická díla¹⁶⁴* (žák rozezná umění land artu, typická díla a představitele)
- *Žák využívá všech dostupných zdrojů pro získávání informací a aplikuje je při samostatné práci¹⁶⁵* (žák si sám hledá informace o umění land artu, typické a současné umělce pro inspiraci vlastní tvorby)
- *Žák pracuje se škálou výtvarných pomůcek a materiálů, využívá výrazové možnosti jednotlivých výtvarných prvků v jejich různých kombinacích a vzájemných souvislostech při výstavbě kompozice¹⁶⁶* (žák využívá základní výtvarné techniky a možnosti pro zachycení svého oblíbeného místa, využívá techniky kresby, malby, frotáže, ale i fotografie, kompozičně toto zachycení uspořádává do formátu A2)
- *Žák tvoří věcné kompoziční studie (tvarové, strukturní, barevné atd.), ovládá postupy stylizace a abstrakce a možnosti posunu reálných tvarů¹⁶⁷* (žák tvoří kompoziční studie objektů na sezení či odpočinek do oblíbeného místa v přírodě, řeší tvar objektu, materiál a jeho strukturu a barevnou harmonii s přírodou)
- *Žák uplatňuje vztah mezi výtvarným řešením zadaného úkolu a technologickými postupy a technikami používanými v rámci studovaného oboru¹⁶⁸* (žák uplatňuje vztah mezi výtvarným zpracováním objektu-makety a naučené postupy při vnášení objektu do přírodního prostoru pomocí počítačového programu)
- *Žák charakterizuje a hodnotí teoretický a praktický význam obsahu a formy děl volného a užitého umění, posuzuje jednotu výrazu¹⁶⁹* (žák charakterizuje a hodnotí volné a užitě umění v přírodě, posuzuje jeho výraz ale i výraz své tvorby i tvorby svých spolužáků)

¹⁶⁴ *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání 82-41-M/14 Textilní výtvarnictví.* [online] Vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy dne 29. 5. 2008 čj. 6 907/2008-23. s. 48. [cit. 2018-11-05] Dostupné z: <http://zpd.nuov.cz/RVP/ML/RVP%208241M14%20Textilni%20výtvarnictvi.pdf>.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 48.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 48.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 48.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 48.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 49.

Průřezové téma člověk a životní prostředí ve výtvarné přípravě:

„Environmentální vzdělávání a výchova poskytuje žákům znalosti a dovednosti potřebné pro pochopení principu udržitelnosti, podněcuje aktivní integrovaný přístup k realitě a ovlivňuje etické vztahy k prostředí. V souvislosti s jejich odborným vzděláváním poukazuje na vlivy pracovních činností na prostředí a zdraví a využívání moderní techniky a technologie v zájmu udržitelnosti rozvoje.“¹⁷⁰

Žáci si při realizaci výtvarného úkolu vytvářejí a upevňují svůj vztah k přírodě. Uvědomují si důležitost udržitelnosti životního prostředí. Svého oblíbeného místa v přírodě si váží a záleží jim na jeho budoucnosti. Tím si uvědomí důležitost budoucnosti přírody a okolního prostředí. Pracují ekologicky s ohledem na použité materiály při realizaci makety, ale i při zachycení oblíbeného místa v přírodě pomocí kresby, malby či fotografie. Vnímání důležitosti přírodního prostředí pro udržování si zdravého životního stylu. Prohlubují si etický vztah k přírodě.

Pobývání v krajině nabízí prožívání pocitů, uvědomování si barev, povrchů, objemů, zvuků, vůní a pozorování přírody, které mohou žáci zaznamenávat pomocí vzorků, frotáží, kreseb i psané textu.¹⁷¹

¹⁷⁰ *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání 82-41-M/14 Textilní výtvarnictví.* [online] Vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy dne 29. 5. 2008 čj. 6 907/2008-23. s. 56-57. [cit. 2018-11-05] Dostupné z: <http://zpd.nuov.cz/RVP/ML/RVP%208241M14%20Textilni%20vytvarnictvi.pdf>

¹⁷¹ ROESELVÁ, Věra. *Prostorová tvorba ve výtvarné výchově pro základní školu.* 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2006. ISBN 80-7290-254-7. s. 44.

4.3.2 Realizace výtvarného úkolu

Výtvarný úkol obsahuje realizační fáze, které na sebe ve výuce navazují. Realizace byla rozdělena do několika vyučovacích hodin. První hodina byla přípravná fáze, ve které se žáci seznámili s námětem výtvarného úkolu, inspiračními východisky, která jsou pro žáky součástí motivace. Pro samotnou realizaci v hodině jsou podstatné domácí přípravy, které si žáci navzájem prezentují. Na základě nich vytváří maketu prostorového objektu na sezení ze zvolených materiálů.

Přípravná fáze:

Zadání výtvarného úkolu – charakteristika oblíbeného místa v prostoru exteriéru. Příprava obrazových ukázek land artu a umělců. Prezentace a charakteristika oblíbeného místa žáků na formát A2 (fotografie, kresby, malby, frotáže atd.), příprava pomůcek.

Motivace žáků:

Na začátku úvodní hodiny žákům prezentuji tvorbu land artu a vybraných umělců. Po seznámení s tvorbou žákům pokládám otázku „*Máte své oblíbené místo v přírodě, které rádi navštěvujete?*“. Po této otázce byl žákům zadán domácí úkol na téma – charakteristika mého oblíbeného místa pomocí výtvarných technik a digitálních přístrojů, formát A2.

Druhá motivační část směřovala k prezentaci oblíbeného místa v přírodě a rozhovor nad tím, co na místech žáci prožívají a proč si místo zvolili.

Závěrečná motivace se opět vrátila k tvorbě umělců, kteří vytvořili ve volném prostoru přírody objekty (sochy), určené k odpočinku nebo pouze jako navázání kontaktu s přírodním prostorem, vytvoření vztahu s prostorem.

Formulace zadání výtvarného úkolu učitelem (pozn. s využitím sloves):

- 1) „*Najděte si ve svém oblíbeném parku, lese nebo i zahradě prostor, který je Vám příjemný, cítíte se zde příjemně, v bezpečí. Místo nafotěte, a fotku si doneste. Mějte*

ji i v digitální podobě. Odůvodněte a sami přemýšlejte nad tím, proč jste si vybrali právě tohle místo.“

- 2) *„Na základě fotky a Vaší osobní návštěvě a prožitku na oblíbeném místě v přírodě, navrhnete exteriérový objekt k sezení nebo odpočinku. Vaše oblíbené místo by měl objekt k relaxaci a odpočinku vystihovat a s okolním prostorem komunikovat.“*
- 3) *„Vytvořte maketu exteriérového objektu z připravených dostupných výtvarných materiálů.“*
- 4) *„Objekt zaznamenejte do digitální podoby (fotografie) a následně vnesete pomocí a s využitím programu Photoshop, na vaše oblíbené místo v přírodě, které jste si zvolili.“*

Průběh realizace úkolu:

- 1) Prezentace a charakteristika oblíbeného místa v přírodě.
- 2) Skici a návrhy objektu k odpočinku či relaxaci, které by žák na svém místě rád měl a chybí mu tam.
- 3) Realizace makety objektu. Fotodokumentace makety.
- 4) Práce na počítači v programu Photoshop. Zanesení objektu do exteriérového prostoru.

Hodnocení:

Hodnocení probíhalo formou reflektivního dialogu nad závěrečnou prací. Žáci hodnotili zadání výtvarného úkolu a zdařilost výtvarného úkolu. Nejvíce se žáci věnovali hodnocení, které odkrývalo jejich prožitky, zážitky a pocity.

Následovalo hodnocení učitele z hledisek přístupu ke zpracování výtvarného úkolu a jejich dílčím částím (návštěva oblíbeného místa, jeho zaznamenání, forma prezentace, skici objektu a jeho odůvodnění). Součástí bylo průběžné individuální hodnocení žáků.

4.3.3 Fotodokumentace výtvarného úkolu č. 3

Obrázek 83: oblíbené místo žákyně zachycené kresbou a fotografií, žákyně nejvíce vnímá stromy, které ji poskytují stín, také ticho od rušného města a výhled na Prahu

Obrázek 84: skica objektu, zavěšená ulita mezi stromy poskytující soukromí, útulno a výhled přímo na nebe

Obrázek 85: práce na photoshopu, pohled na oblíbené místo se závěsnou ulitou

Obrázek 86: pohled z jiného úhlu směrem do parku

Obrázek 87: kresby, frotáže i přírodnina z oblíbeného místa

Obrázek 88: houpačka pod vrbovou bránou,
k odpočinku a vnímání okolí

Obrázek 89: další z oblíbených míst prezentované na formátě A2

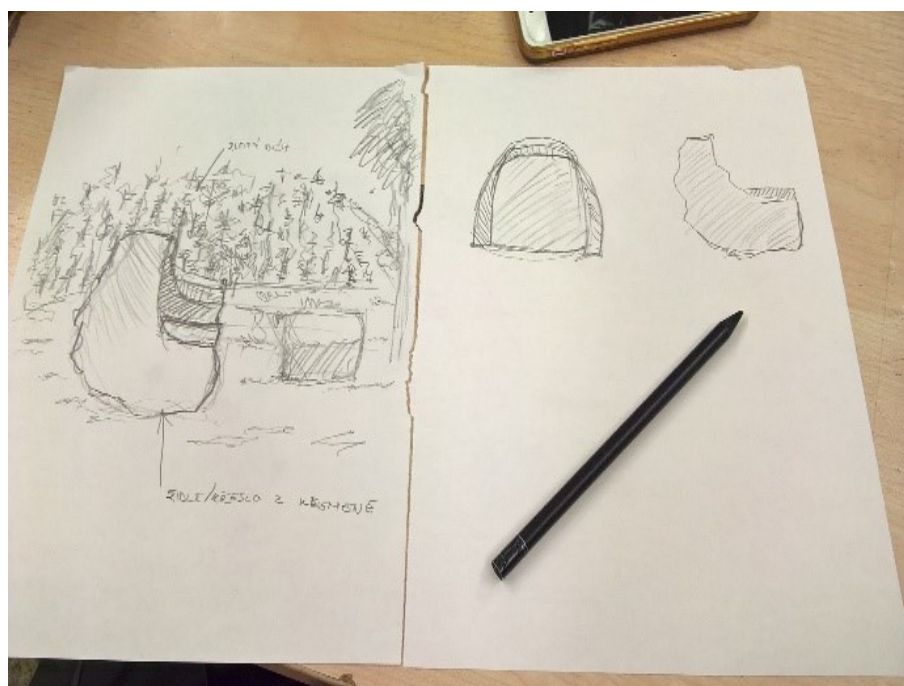
Obrázek 90: oblíbené místo s lavičkou inspirována listy magnolie,
která se na místě nachází

Obrázek 91: hledání místa v přírodě, žákyně ho objevila při procházce podél Vltavy

Obrázek 92: zachycení oblíbeného místa v přírodě kresebnou skicou

Obrázek 93: skica objektu, pro který by byl využitý kámen

Obrázek 94: fotografie místa a objektu z modurytu, umístění pomocí photoshopu

Obrázek 95: oblíbené místo na chalupě pod starým stromem mezi poli

Obrázek 96: přírodní týpí poskytující úkryt

4.3.4 Reflektivní dialog se žáky

Jak jste vnímali zadání výtvarného domácí úkolu?

1. *„Byl to oddych, podle mě ten úkol nebyl normální úkol. Musela jsem tomu vyhradit čas a hlavně jít ven. Řekla bych, že to byl úkol neúkol, protože jsem to dělala s chutí.“*
2. *„Taková Škola hrou, dostalo mě to někam jinam a to ven. Donutilo mě to na moje oblíbené místo vyrazit do přírody.“*
3. *„Originální, něco úplně jiného než jsem zvyklá. Neměla jsem své oblíbené místo, ale uvědomila jsem si, že ho máme hned vedle sebe a to naší zahradu.“*
4. *„Strašně jsem se těšila, že opět sednu na vlak, kterým jsem jela sama na své oblíbené místo v přírodě. Vlastně jsem měla takový čas sama pro sebe, při tomhle úkolu. Rodiče mi nevěřili, že jedu dělat úkol do školy na výtvarku.“*
5. *„Hned po vašem zadání, jsme to mezi sebou řešili. Vyvolalo to ve třídě celkem radostné rozhovory mezi námi. Hlavně jsme se strašně těšili a byli zvědaví, proč to po nás chcete. Teď to vnímám jako velkou motivaci k realizaci výtvarného úkolu.“*
6. *„Co budu dělat? Uvědomila jsem si, že nikam nechodím, jen do školy a na kroužky. Musela jsem jít ven, prostě jen tak a vnímat okolí... Hlavně hledat místo kde mi bude dobře a budu se moci v té rychlosti zastavit. Jsem zvyklá furt něco dělat. Je pro mě těžké se zastavit. Hned řeším, že jsem za tu dobu mohla udělat tohle a tohle. Bylo to pro mě těžké. Doma to tak prostě máme nastavené. Při hledání nějakého zajímavého místa v přírodě mě doprovázela máma. Byla jsem po dlouhé době pouze s mámou a to sama. Furt jsme mluvily, jako už strašnou dobu ne. Je furt jen v práci a vůbec na sebe nemáme čas.“*

Dále jsou uvedené vybrané citované komentáře žáků, jak popisovali své oblíbené místo v přírodě.

1. *„Na svém oblíbeném místě mám ráda, že si můžu sednout do trávy. Praha je pode mnou a působí tak tiše. Chodím tam odpočívat a relaxovat je tam klid a krásně. Cítím se tam šťastně.“*

2. *„Vybrala jsem místo, kde máme chalupu. Nachází se u staré lípy, kam chodí celá naše rodina. Rádi tam trávíme svůj volný čas. Když jsem místo navštívila, bylo krásně teplo. Byla jsem tam sama hezky izolovaná od okolního světa.“*
3. *„Moje oblíbené místo se nachází na Stromovce úplně vzadu. Všude okolo jsou vrby. Tohle místo jsem vybrala, protože tam chodím už několik let. Je tam ticho, ráda tam trávím svůj volný čas a ráda si tam chodím kreslit. Také tam hodně vnímám zpěv ptáků.“*
4. *„Moje oblíbené místo se nachází na Štvanici u Hlávkova mostu. Všude okolo je strašně moc kytěk a stromů. Mohu pozorovat město, co se tam děje, ale přitom jsem na ostrově sama. Vždy když se tam zastavím, uvědomuji si hektický život kolem nás. Proto chodím na toto místo relaxovat. Cítím se tam hezky, mohu pozorovat i Pražský hrad. Prahu mám moc ráda.“*
5. *„Je to místo, kam chodím s kamarádkami a také velmi často se svým psem. Můžete vidět zámecký park, ve kterém jsem vybrala boční zahradu. Jsou tam plůtky s růžemi, strom magnolie a záhonek se čtyřmi buxusy.“*

Na závěr několik záznamů z reflektivního dialogu.

1. *„Mě nejvíc bavila ta část s domácím úkolem, že jsem mohla jít ven a tam si kreslit.“*
2. *„Na své místo jsem začala chodit častěji, dobře se mi tam přemýšlí.“*
3. *„Tento úkol prospěl hlavně mojí mámě a našemu vztahu. Víc si se mnou povídá, a dokonce mě nebere už jen na nákupy, ale třeba se jdeme projít do parku a tak, kde si povídáme.“*
4. *„Líbila se mi realizace miniaturní, vzpomněla jsem si, když jsem si sama vyráběla různé zmenšeniny nábytku.“*
5. *„Ten objekt si vyrobím, jednou. Potřebuji ho tam mít, abych měla na čem sedět a vnímat okolí a hlavně si řešit svoje věci.“*

4.3.5 Reflexe učitele

Žáci dostali přesné zadání domácího výtvarného úkolu. Úvodní vyučovací hodinu, která byla realizovaná týden před samotnou realizací výtvarného úkolu, byla věnovaná motivační fázi. Vnímala jsme tuto hodinu jako podstatnou, pro další realizaci. Povídali jsme si o tom, proč mít oblíbené místo v přírodě a kam chodíme trávit svůj volný čas. Proč na některá místa chodíme raději a častěji než ostatní.

Žáci měli své místo charakterizovat na formát A2 pomocí vybraných výtvarných technik tak, aby divák místo mohl poznat a vcítit se do role návštěvníka. Cílem bylo vyvolat v divákovi pocit, že se na místě nachází. Žáci se úkolu ujali s velkým nadšením a očekáváním.

Mě jako učitelku nejvíce překvapila jejich reakce na zadání. Necháпали, že je po nich žádáno, aby šli ven a věnovali trochu času jen sami sobě. Chtěla jsem, aby zapomněli na stres a povinnosti, kterých mají kolem sebe dostatek. „*A to je opravdu domácí úkol?*“, bylo slyšeno z lavic. Brali to spíše jako donucení k tomu, aby chvíli zapomněli na učení, testy a úkoly. Domácí přípravu zpracovali velmi pečlivě, na úkolech jsem mohla zpozorovat nadšení a zároveň touhu, aby své místo charakterizovali co možná nejlépe. Nechyběli ani textové popisky.

Zadání se každý ujal podle své fantazie a představ. Žáci pracovali s nadšením a nasazením v navrhování. Zkoušeli si, co jaký materiál zvládne s kombinací s jiným materiálem. Líbilo se mi, že se nebáli pracovat s přírodním materiálem. Čekala jsem otázku, proč nemohou objekt na sezení pouze nakreslit a vnášet do prostoru kresbu. Maketa objektu je na celém úkolu zaujala průměrně, podle jejich hodnocení. Práce na počítači pro některé nebyla jednoduchá, ale ujali se toho s odhodláním to dokončit.

Hodnocení probíhalo v hodinách individuálně. Žáci se mnou své nápady konzultovali, ptali se na možnosti realizace makety, které následně zkoušeli. Někteří žáci by rádi svou práci zrealizovali ve skutečném měřítku, ale na to bohužel nebyla časová kapacita.

4.4 Zhodnocení výtvarných úkolů

Didaktická část zaměřená na výtvarné úkoly je inspirovaná přírodou a volnou tvorbou v ní. Příroda nám poskytuje výběr obdivuhodných přírodních materiálů, které je možné využít pro tvorbu volného i užitého umění. Cílem výtvarných úkolů bylo v žácích základní a střední umělecké školy, vyvolat zájem o vztah k přírodě.

Výtvarné úkoly zároveň zjišťují dnešní vztah žáků k přírodě. Podle odpovědí většiny žáků si troufám říci, že se žáci k přírodě a okolnímu prostředí snaží chovat ohleduplně. Jejich vztah k prostředí je průměrný, někdo ho vytvořený má, někdo bohužel. Pravděpodobně se to odvíjí od stylu života celé rodiny. Poprvé jsem se osobně setkala s osobou, která nechodí na procházky ven do lesa ani parku. Život rodiny je zaměřený na výkon v práci nebo ve škole. Ano, jsou tu prázdniny, při kterých odjíždí ven z Prahy, ale tato „návštěva“ přírody je podle mého neosobní, a nemůže stačit.

Všechny tři výtvarné úkoly se podařilo zrealizovat podle přípravy na hodinu. Samotná realizace probíhala v klidné atmosféře. Reflexe žáků vždy klidná a bez emocí nebyla. Odučené hodiny pro mě byly velkou zkušeností a lekcí, při které jsem se setkala s reálnými reakcemi a otázkami žáků v hodině. Úkoly byly připravené na základě mého vlastního zájmu a o to více mě těšilo, že skoro většina žáků mělo velký zájem o zpracování úkolu podle zadání.

Dovolím si hodnotit tento zájem o úkoly malým zapojením přírody a přírodních materiálů do hodin výtvarné výchovy na školách, kde jsem měla možnost praxi odučit. Problematiku ekologie a životního prostředí probírají v teoretických předmětech, proto jsem se více zaměřovalo na osobní vztah k přírodě. Na střední škole, které jsem učila, jezdí studenti na týdenní kreslení v plenéru, které je podle jejich slov „super“. Opustí budovu školy, která se nachází v centru Prahy. Upevňuje to jejich kolektiv, ale také hlavně jejich vztah k přírodnímu prostředí. Mají možnost kreslit, ale také tvořit v přírodě. Vytvářejí objekty inspirované uměním land artu. Pro některé žáky je plenér v přírodě zážitkem. Sama jsem školní výlety nebo akce v přírodě nepovažovala za nic zvláštního. Pro mě je to součást života. Už jako děti jsme stavěly domečky v lese, vytvářely celé vesnice. A večer před spaním

jsme si představovaly, jaké zvíře nebo skřítek se do domečku z mechu, kamínků a klacíků nastěhuje.

Ve výtvarných úkolech je zapojené průřezové téma Environmentální výchova (na základní škole) a Člověk a životní prostředí (na střední škole). Tyto témata rozvíjejí osobnost žáka, zaměřují se na to, aby si žáci vážili života na naší planetě, starali se o přírodní prostředí a udržovali ho. Věřím, že se podařilo žákům pootevřít dveře do této problematiky. Cílem úkolů bylo navázání, vytvoření a upevňování vztahu k přírodě. Žáci na úkoly reagovali pozitivně. Zamýšleli se nad svým přístupem k přírodnímu prostředí i ve svých osobních myšlenkách. Měli možnost strávit několik hodin v okolním prostředí přírody a využívat její přírodní materiály pro zpracování úkolů. Kontakt s lidmi, ale i přírodou je pro každého z nás velmi důležitý. Získáváme tím někdy více, než si uvědomujeme.

Výtvarná praxe byla novou a velkou zkušeností. Vyzkoušela jsem si učit žáky, dostala jsme se do kontaktu se školním prostředím a kolegy vyučující výtvarnou výchovu, kteří byli vstřícní a ochotní. Mé přípravy jsem s nimi mohla před výukou probrat, oni mi na základě nich poskytli cenné rady i ohledně některých žáků. Za to vše jim moc děkuji.

5 ZÁVĚR

Diplomová práce Košíkářství ve výtvarné výchově v environmentálních kontextech se věnovala v teoretické části aktuálním přístupům k přírodě. Přístupy se zaměřovaly na vztah k přírodě, environmentální výchovu v Rámcových vzdělávacích programech a výtvarnou výchovu. Teoretická část mapovala environmentální a ekologické náměty či koncepty současného umění, ale zároveň se také zajímala o postavení tradičních řemesel košíkářství a tkaní v užitém umění a volné tvorbě. Vlastní autorskou tvorbu představuje Deník vrby, který je doprovázen lineárními skicovými kresbami vrbového kruhu číslo 1. Vlastní tvorba měla za cíl prohloubit vztah autora k přírodnímu prostoru, ale především seznámit se s reakcemi vrbových prutů na okolní prostředí během časového úseku necelých dvou let. Završením práce je koncepce výtvarných úkolů, které se opírají o průřezová témata Environmentální výchova a Člověk a životní prostředí. Cílem výtvarných úkolů bylo oživit a prohloubit u žáků základních a středních škol vztah k přírodnímu prostředí především pomocí realizací a kontaktem s přírodními materiály a principy košíkářského řemesla.

Témata přírody a tradičních řemesel v těchto souvislostech přitahují pozornost lidí, hledající náplň a smysl svého života. Z okolí je zpozorován větší zájem o tradiční ruční práce, které jsou originální, designová, a hlavně tvorba vlastnoručně vyrobená. Témata recyklace materiálů v současné volné tvorbě, ale i při výuce výtvarné výchovy stále stoupají. V těchto souvislostech s tématem pracují také umělci, teoretici a pedagogové. Pozornost tohoto tématu také přitahuje konzumenty umění, diváky a návštěvníky galerií a muzeí.

Práce upozorňuje na pouhé nahlédnutí do teoretických východisek, protože téma je opravdu široké a zdaleka ne vyčerpané. Jednotlivým teoretickým kapitolám by mohla být věnovaná celá diplomová práce. Diplomová práce Košíkářství ve výtvarné výchově v environmentálních kontextech je spíše zaměřená na subjektivní přístup a mapování tématu.

Při vypracování diplomové práce se odhalilo, že téma Košíkářství ve výtvarné výchově v environmentálních kontextech je v těsné souvislosti zejména s výtvarným uměním a výtvarnou výchovou, protože jejich témata námětů se věnují přírodě, životnímu prostředí a ekologickým problémům. Tedy i průřezovému tématu v RVP, Environmentální výchově, které tyto pojmy obsahuje.

Toto tvrzení potvrzuje teoretická, autorská, a především didaktická část diplomové práce. V autorské části vzniklo nové procesuální dílo zaměřené na tematiku vztahu s přírodou a vztahu k přírodnímu materiálu-vrbovému proutí. Proces byl zachycován fotografiemi, které obsahuje záznamový Deník vrby. Autorská tvorba se stala zároveň zdrojem pro tvorbu námětů ve výuce výtvarné výchovy. Reflektivní bilance žáků a realizace výtvarných úkolů v didaktické části potvrdily některé obavy ale hlavně očekávání z přístupů žáků k přírodě. Obava se týkala nezájmu o přírodu, neuvědomování si jejího významu pro spokojený budoucí život. Naštěstí tuto obavu potvrdily pouze výjimky žáků ve třídách. Dnešní žáci základních a středních škol jsou vedeni k zájmu o přírodu v teoretických a praktických předmětech, i ve školních projektech. Výtvarné úkoly, zaměřené na přírodu a přírodní materiály, byly pro žáky obohacením pro jejich osobní rozvoj.

Diplomová práce byla vypracována jako příspěvek ke košíkářství ve výtvarné výchově, a tak by mohla být v tomto kontextu i malou, snad obohacující, inspirací pro pedagogy výtvarné výchovy zaměřující se na environmentální téma, a „umělce a pedagogy košíkáře“. Svůj význam diplomová práce vidí v utváření kladného vztahu k přírodě a v předávání tradičních ručních řemesel. Toto utváření a předávání je reakcí na dnešní mladou generaci vyrůstající v technologické, digitální a rychlé době.

Výsledkem diplomové práce je velké obohacení pro samotnou autorku, která prostudovala možné návaznosti jiných prací s podobnou tematikou. Rozpracování diplomové práce je v návrhu dalších námětů tohoto tématu pro výuku výtvarné výchovy, který autorka bude ve své praxi dále ověřovat. Už kvůli svému přesvědčení o důležitosti udržování rovnováhy mezi dnešní rychlou digitální dobou a přirozeností, citlivostí, vnímavostí a trpělivostí, kterou nám nabízí příroda.

Seznam použitých informačních zdrojů

- ARSENJEVOVÁ, Zuzana. WOLFOVÁ, Eva. *Tkaní*. CP Books, a. s. 2005. Vydání první. ISBN 80-251-0301-3.
- BARAN, Ludvík. STAŇKOVÁ, Jitka. *Tradiční textilní techniky*. Grada Publishing, a.s., 2008. ISBN 978-80-247-2035-7.
- BLÁHA, Jaroslav a Jan SLAVÍK. *Průvodce výtvarným uměním V*. Praha: SPL - Práce, 1997. Pomocné knihy pro učitele a žáky. ISBN 80-208-0432-3.
- BUTCHER, Mary. *Contemporary International Basketmaking*. Crafts Council. Merrell Holberton Publishers London. 1999. ISBN 1 85894 078 8
- CÍLEK, Václav. *Co se děje se světem?: kniha malých dobrodíní v časech velké proměny Země*. Praha: Dokořán, 2016. ISBN 978-80-7363-761-3.
- ČERVINKA, Pavel. JANOUŠKOVÁ, Svatava. *Ekologie a životní prostředí*. Nakladatelství Fortuna, Praha 2010. ISBN 978-80-7373-085-7.
- FONTANA, David. *Tajemný jazyk symbolů. Názorný klíč k symbolům a jejich významům*. Paseka 1994. ISBN 80-85192-91-8.
- FULKOVÁ, Marie. *Diskurs umění a vzdělávání*. Jinočany: H&H, 2008. ISBN 978-80-7319-076-7.
- FULKOVÁ, Marie. *Výtvarná výchova pro 8. a 9. ročník základní školy a víceletá gymnázia*. Praha: Fortuna, 1997. Základní škola. ISBN 80-7168-382-5.
- HAZUKOVÁ, Helena, Karla CIKÁNOVÁ, Marie FULKOVÁ a Jan SLAVÍK. *Výtvarná výchova a její teorie v českých zemích ve světových kontextech*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1998. ISBN 80-86039-70-6.
- JURIGA, Peter a kolektiv. *Košikárstvo-premeny vrbového prútia. Ústredie ľudovej umeleckej výroby*. 2007. ISBN 978-8088852-50-6.

KOHÁK, Erazim. *Oheň a hvězdy: filosofická zamýšlení nad morálním smyslem přírody*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2016. ISBN 978-80-7419-236-4.

Kolektiv autorů. *Sheila Hicks*. Vydává UPM ve spolupráci s nakladatelstvím OSWALD, 1992. ISBN 80-7101-015-4.

Kolektiv autorů. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Vydala Acadamea, nakladatelství AV ČR, vydání 3., opravené, 2003. ISBN 80-200-1080-7.

Kolektiv autorů. *Universální lexikon umění*. Grafoprint Neubert- 1996. Knižní klub. ISBN 80-85785-46-3 Grafoprint-Neubert. ISBN 80-7176-393-4 Knižní klub.

KRATOCHVÍL, Zdeněk. *Filosofie živé přírody*. Praha: Herrmann, 1994.

KŘÍŽOVÁ, Valerie. *Ruční tkaní*. Státní pedagogické nakladatelství Praha. 1983. 7432. 14-378-83.

LEŠTINA, Vladimír a Pavel ŠAMŠULA. *Výtvarná výchova v 7. a 8. ročníku: metodická příručka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982. Metodické příručky.

MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. Fotoreprint podle 3. vydání z roku 1971. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-048-7.

MARKOVÁ, Gabriela. *Košikářství*. Vydala Grada Publishing, a.s., Praha, 2005. ISBN 80-247-0876-0.

NOVOTNÁ, Marie a Marie FULKOVÁ. *Výtvarná výchova pro 6. a 7. ročník základní školy a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. Praha: Fortuna, 1999. Základní škola. ISBN 80-7168-591-7.

NOVOTNÝ, Jaroslav a Ladislav BENYOVSZKY. *Člověk mezi rozprostraněností a krajinou: studie k rozmanitosti chápání prostoru*. Praha: TOGGA, 2008. Vita intellectiva. ISBN 978-80-87258-04-0.

POHNEROVÁ, Marta. *Duchovní a smyslová výchova*. Díl 1. Polička: Fantisk, 1992. ISBN 80-901438-2-2.

REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001. ISBN 80-85927-85-3.

ROESELLOVÁ, Věra. *Prostorová tvorba ve výtvarné výchově pro základní školu*. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2006. ISBN 80-7290-254-7.

ROESELLOVÁ, Věra. *Proudy ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 2000. ISBN 80-902267-3-6.

SLAVÍK, Jan. *Umění zážitku, zážitek umění: teorie a praxe artifiletiky*. 1. díl. Vyd. 2. (ekonomické). Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2011. ISBN 978-80-7290-498-3.

STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana. *Rituál, umění a výchova*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-3029-1.

ŠMÍD, Jan. *Výtvarná výchova v environmentálním vzdělávání: příručka k projektu Alma Mater Studiorum*. V Praze: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7290-443-3.

VYLÍČILOVÁ, Marie. *Pěstování, sklizeň a úprava proutí*. Vydal Institut výchovy a vzdělávání ministerstva zemědělství ČR v Praze pro služební potřebu. 1991. ISBN 80-7105-025-3.

ZHOŘ, Igor. *Výtvarná výchova v projektech 2: pracovní sešit pro 8. a 9. ročník*. 2. vyd. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 1997. ISBN 80-85808-49-8.

Elektronické zdroje:

Alan Sonfist. Landscapes. [online]. [cit. 2018-11-26]. Dostupné z: http://www.alansonfist.com/landscapes_time_landscape_description.html

Artlist-Centrum pro současné umění Praha: Barbara Benish. [online]. [cit. 2018-11-29]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/barbara-benish-332/>

Artlist-Centrum pro současné umění Praha: Barbara Benish. [online]. [cit. 2018-11-29]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/dila/the-bride-in-the-enclosed-garden-nevesta-v-uzavrene-zahrade-335/>

Artlist-Centrum pro současné umění Praha: Ivan Kafka. [online]. [cit. 2018-11-30]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/ivan-kafka-946/>

Artlist-Centrum pro současné umění Praha: Pavel Ryška [online]. [cit. 2018-11-30]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/pavel-ryska-185/>

Artemuseum. Joseph Beuys. [online]. [cit. 2018-11-15]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=156

Artnet: David Nash. [online]. [cit. 2018-09-27]. Dostupné z: <http://www.artnet.com/artists/david-nash/>

Artnet-news: David Nash. [online]. [cit. 2018-09-27]. Dostupné z: <https://news.artnet.com/art-world/artist-living-sculpture-starts-dying-david-nash-stoical-life-death-ash-dome-1307201>

Ateliéry Tapisérii, s.r.o. [online]. [cit. 2018-09-20]. Dostupné z: <http://atelierytapiserii.cz/o-nas/soucasnost-a-historie/>

Časopis National Geographic: Místo léků do lesa! Skotští lékaři začali pacientům předepisovat pobyt v přírodě. [online]. [cit. 2018-09-07]. Dostupné z: <https://www.national-geographic.cz/clanky/misto-leku-do-lesa-skotstsi-lekari-zacali-pacientum-predepisovat-pobyt-v-prirode-20181010.html>

Český portál ekopsychologie, O vztahu k přírodě a životnímu prostředí: Stručné představení charakteristik vztahu k přírodě a životnímu prostředí. [online]. [cit. 2018-09-07]. Dostupné z: <http://www.ekopsychologie.cz/citarna/clanky/psychologie-vztahu-k-prirode/>

Jan Tyrpekl. Hnízdo. [online]. [cit. 2018-10-07]. Dostupné z: <https://tyrpekl.wixsite.com/portfolio/project04>

KITZBERGEROVÁ, Leonora. *Didaktika výtvarné výchovy.* [online] Ústav profesního rozvoje pracovníků ve školství, Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. 2014. ISBN 978-80-7290-667-3. s. 7. [cit. 2018-11-01]. Dostupné z: https://uprps.pedf.cuni.cz/UPRPS-353-version1-didaktika_vytvarne_vychovy.pdf

Kreatívne vzdelávanie [online]. 1. vyd. KVK PdF UMB : Banská Bystrica, 2017. 331 s. ISBN 978-80-557-1374-8. Dostupné na: www.kreativnevzdelavanie.sk

Lizzie Farey. [online]. [cit. 2018-10-10]. Dostupné z: <http://www.lizziefarey.co.uk/About/about.htm>

Mary Butcher: work. [online]. [cit. 2018-11-30]. Dostupné z: <http://www.marybutcher.net/slides/slide03.htm>

Ministerstvo životního prostředí. Legislativa. [online]. [cit. 2018-11-26]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/www/platnalegislativa.nsf/5B17DD457274213EC12572F3002827DE/%24file/Z%2017_1992.pdf

Moravská gobelínová manufaktura. [online]. [cit. 2018-09-20]. Dostupné z: <http://www.gobelin.cz/cs/>

Radio 1: Galerijní laboratoř - Barbara Benish. [online]. [cit. 2018-11-29]. Dostupné z: <https://www.radio1.cz/clanek/rozhovory/7262-galerijni-laborator-barbara-benish>

Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání 82-41-M/14 Textilní výtvarnictví. [online] Vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy dne 29. 5. 2008 čj. 6907/2008-23. s. 56-57. [cit. 2018-11-05] Dostupné z: <http://zpd.nuov.cz/RVP/ML/RVP%208241M14%20Textilni%20vytvarnictvi.pdf>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. RVP ZV [online]. Praha: MŠMT. 2017. s. 135-136. [cit. 2018-11-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/43792/>.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Kapitoly z didaktiky výtvarné výchovy.* [online] Vydala a vytiskla Univerzita Palackého v Olomouci. 2006. ISBN 80-244-1469-4. s. 7. [cit. 2018-11-20] Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/47043197_Kapitoly_z_didaktiky_vytvarne_vychovy

ŠTEIGLOVÁ, Taťána. *Česká textilní tvorba 2. poloviny 20. století.* [online]. 1. vydání, Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4636-3. s. 105. Dostupné z: <https://docplayer.cz/32215369-Ceska-textilni-tvorba-2-poloviny-20-stoleti.html>

Textilní škola: Mgr. Petra Czupalová. [online]. [cit. 2018-11-29]. Dostupné z: <http://textilniskola.cz/sbirka/?tx=78>

Textilní škola: Mgr. Petra Czupalová: zahajovací text školní galerie Emilie Paličkové, 28. 11. 2008. [online]. [cit. 2018-11-29]. Dostupné z: <http://textilniskola.cz/sin/?tx=80>

The Basketmakers' Association. [online]. [cit. 2018-11-22]. Dostupné z: <http://basketmakersassociation.org.uk/about-us/>

Vrbíčky. 2018. [online]. [cit. 2018-11-22]. Dostupné z: <http://vrbicky.net/#onas>

VRŠKOVÁ, Olga. *Ekologické kontexty v teorii a praxi výtvarné výchovy* [online]. 2008 [cit. 2018-12-05]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/125083>. Vedoucí práce Marie Fulková.

Seznam obrázků

Pokud není uvedeno jinak, fotografie pocházejí z vlastních zdrojů.

- Obrázek 1:** Nepřirozená stopa v krajině I. Jan Šmíd. (ŠMÍD, Jan. Výtvarná výchova v environmentálním vzdělávání: příručka k projektu Alma Mater Studiorum. V Praze: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7290-443-3. s. 46.) 32
- Obrázek 2:** Nepřirozená stopa v krajině II. Jan Šmíd. (ŠMÍD, Jan. Výtvarná výchova v environmentálním vzdělávání: příručka k projektu Alma Mater Studiorum. V Praze: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7290-443-3. s. 47.) 32
- Obrázek 3:** Přirozená stopa v krajině I. Jan Šmíd. (ŠMÍD, Jan. Výtvarná výchova v environmentálním vzdělávání: příručka k projektu Alma Mater Studiorum. V Praze: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7290-443-3. s. 48.) 33
- Obrázek 4:** Přirozená stopa v krajině II. Jan Šmíd. (ŠMÍD, Jan. Výtvarná výchova v environmentálním vzdělávání: příručka k projektu Alma Mater Studiorum. V Praze: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7290-443-3. s. 48.) 33
- Obrázek 5:** Člověk v krajině, proces proměny v přírodě-cykly. Jan Šmíd. (ŠMÍD, Jan. Výtvarná výchova v environmentálním vzdělávání: příručka k projektu Alma Mater Studiorum. V Praze: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7290-443-3. s. 49.) 33
- Obrázek 6:** Ateliér v přírodě 2014. Revitalizace prostředí I. (BIARINCOVÁ, Patricia. 2017. *Ateliér v prírode – sučasť výtvarného vzdelávania. In Kreativne vzdelavanie.* [online]. 1. vyd. KVK PdF UMB : Banská Bystrica, 2017. ISBN 978-80-557-1374-8. s 134. [cit. 2018-12-01] Dostupné na: www.kreativnevzdelavanie.sk) 35
- Obrázek 7:** Ateliér v přírodě 2014. Revitalizace prostředí II. (BIARINCOVÁ, Patricia. 2017. *Ateliér v prírode – sučasť výtvarného vzdelávania. In Kreativne vzdelavanie.* [online]. 1. vyd. KVK PdF UMB : Banská Bystrica, 2017. ISBN 978-80-557-1374-8. s 134. [cit. 2018-12-01] Dostupné na: www.kreativnevzdelavanie.sk) 35
- Obrázek 8:** Ateliér v přírodě, 2015. Přemodelování části v krajině, prostoru v přírodě. (BIARINCOVÁ, Patricia. 2017. *Ateliér v prírode – sučasť výtvarného vzdelávania. In Kreativne vzdelavanie.* [online]. 1. vyd. KVK PdF UMB : Banská Bystrica, 2017. ISBN 978-80-557-1374-8. s 135. [cit. 2018-12-01] Dostupné na: www.kreativnevzdelavanie.sk) 35
- Obrázek 9:** Ateliér v přírodě, 2015. Doplnění revitalizovaného prostředí textilním materiálem. (BIARINCOVÁ, Patricia. 2017. *Ateliér v prírode – sučasť výtvarného vzdelávania. In Kreativne vzdelavanie.* [online]. 1. vyd. KVK PdF UMB : Banská Bystrica, 2017. ISBN 978-80-557-1374-8. s 136. [cit. 2018-12-01] Dostupné na: www.kreativnevzdelavanie.sk) 35
- Obrázek 10:** Ateliér v přírodě, 2015. Technika obalování textilním odpadem. (BIARINCOVÁ, Patricia. 2017. *Ateliér v prírode – sučasť výtvarného vzdelávania. In*

<i>Kreatívne vzdelávanie</i> . [online]. 1. vyd. KVK PdF UMB : Banská Bystrica, 2017. ISBN 978-80-557-1374-8. s 137. [cit. 2018-12-01] Dostupné na: www.kreativnevzdelavanie.sk).....	35
Obrázek 11: Ateliér v prírodě, 2016. Vyzarování a pletení trávy. (BIARINCOVÁ, Patricia. 2017. <i>Ateliér v prírode – súčasť výtvarného vzdelávania</i> . In <i>Kreatívne vzdelávanie</i> . [online]. 1. vyd. KVK PdF UMB : Banská Bystrica, 2017. ISBN 978-80-557-1374-8. s 139. [cit. 2018-12-01] Dostupné na: www.kreativnevzdelavanie.sk).....	36
Obrázek 12: Ateliér v prírodě, 2016. Fantazijní bytost, kombinovaná technika. (BIARINCOVÁ, Patricia. 2017. <i>Ateliér v prírode – súčasť výtvarného vzdelávania</i> . In <i>Kreatívne vzdelávanie</i> . [online]. 1. vyd. KVK PdF UMB : Banská Bystrica, 2017. ISBN 978-80-557-1374-8. s 141. [cit. 2018-12-01] Dostupné na: www.kreativnevzdelavanie.sk.).....	36
Obrázek 13: Alan Sonfist, Time Landscape, 1978. (<i>Alan Sonfist. Time Landscape</i> . [online]. [cit. 2018-11-26]. Dostupné z: http://www.alansonfist.com/landscapes_time_landscape_nomenu.html).....	39
Obrázek 14: Joseph Beuys, 7000 dubů v Kasselu v Německu, 1982. (<i>Wikipedia</i> . [online]. [cit. 2018-11-15]. Dostupné z: https://cs.m.wikipedia.org/wiki/Soubor:Kassel-beuys-7000-eichen-wegmann-v-o.jpg).....	40
Obrázek 15: Ivan Kafka, Lesní koberec pro náhodného houbaře I. Barevné listy stromů, 1500 x 1500 cm. Realizace 18. - 19. října 1993, Stromovka. Autor fotografie Petr Zhoř. (<i>Artlist-Centrum pro současné umění Praha: Ivan Kafka</i> [online]. [cit. 2018-11-30]. Dostupné z: https://www.artlist.cz/dila/lesni-koberec-pro-nahodneho-houbare-i-1875/).....	42
Obrázek 16: Ivan Kafka, Lesní koberec pro náhodného houbaře II. Barevné listy stromů, 1 500 x 1 500 cm. Realizace 24. – 26. října 1994, Stromovka. Autor fotografie Petr Zhoř. (<i>Artlist-Centrum pro současné umění Praha: Ivan Kafka</i> [online]. [cit. 2018-11-30]. Dostupné z: https://www.artlist.cz/dila/lesni-koberec-pro-nahodneho-houbare-ii-1876/).....	42
Obrázek 17: Pavel Ryška, Křeslo z vrbového proutí, 1994. Autor fotografie: archiv autora. (<i>Artlist-Centrum pro současné umění Praha: Pavel Ryška</i> [online]. [cit. 2018-11-30]. Dostupné z: https://www.artlist.cz/dila/kreslo-z-vrboveho-prouti-3497/).....	43
Obrázek 18: rybářská vrš z proutí na chytání ryb. (JURIGA, Peter a kolektiv. <i>Košikárstvo-premeny vrbového prútia. Ústredie ľudovej umeleckej výroby</i> . 2007. ISBN 978-8088852-50-6. s. 16.).....	48
Obrázek 19: Painted Newspaper, Ed Rossbach, newspaper and spraypaint. (Brownrotta- international art textiles, mixed media & dimensional art: Ed Rossbach. [online]. [cit. 2018-11-20]. Dostupné z: http://www.browngrotta.com/Pages/rossbach.php).....	49
Obrázek 20: Mary Butcher, Floating Vessel („Plovoucí loďka“), Willow (vrba), Pairing and Assembly (párování a volná technika-asambláž), 2011. Photo Jonathan Lynch. (Mary Butcher: work. [online]. [cit. 2018-11-30]. Dostupné z: http://www.marybutcher.net/slides/slide03.htm).....	50
Obrázek 21: Živý tunel pro děti v zimě a na jaře. Proměna živé stavby. (Vrbičky. 2018. [online]. [cit. 2018-11-22]. Dostupné z: http://vrbičky.net/zive-stavby/).....	51

Obrázek 22: Sheila Hicks, Escalade Beyond Chromatic Lands, 2016-2017. Kombinované techniky z přírodních a syntetických vláken. Benátské bienále 2017.....	55
Obrázek 23: David Nash a Ash Dome. Foto Rob Fraser. (Artnet-news: David Nash. [online]. [cit. 2018-09-27]. Dostupné z: https://news.artnet.com/art-world/artist-living-sculpture-starts-dying-david-nash-stoical-life-death-ash-dome-1307201).....	57
Obrázek 24: David Nash a zasazování jasanů do kruhu- Ash Dome, 1977. Foto poskytl umělec na základě rozhovoru o umírání jeho životního díla. (Artnet-news: David Nash. [online]. [cit. 2018-09-27]. Dostupné z: https://news.artnet.com/art-world/artist-living-sculpture-starts-dying-david-nash-stoical-life-death-ash-dome-1307201).....	58
Obrázek 25: David Nash, Ash Dome, 1977- po současnost. (Artnet-news: David Nash. [online]. [cit. 2018-09-27]. Dostupné z: https://news.artnet.com/art-world/artist-living-sculpture-starts-dying-david-nash-stoical-life-death-ash-dome-1307201).....	58
Obrázek 26: Lizzie Farey, "Spirit of Air" (volně přeloženo jako „Duch vzduchu“). (Lizzie Farey. [online]. [cit. 2018-10-10]. Dostupné z: http://www.lizziefarey.co.uk/Archive/archive01.htm)	59
Obrázek 27: Lizzie Farey, „Živá vrbová koule v létě“. Průměr 2,5 metru. (Lizzie Farey. [online]. [cit. 2018-10-10]. Dostupné z: http://www.lizziefarey.co.uk/Archive/archive01.htm)	60
Obrázek 28: Lizzie Farey, „Vlaštovky“. (Lizzie Farey. [online]. [cit. 2018-10-10]. Dostupné z: http://www.lizziefarey.co.uk/Commissions/lfph41x.htm)	60
Obrázek 29: Lizzie Farey, „Na křídle I a II“. (Lizzie Farey. [online]. [cit. 2018-10-10]. Dostupné z: http://www.lizziefarey.co.uk/Commissions/lfph41x.htm)	60
Obrázek 30: Jan Tyrpekl, Hnízdo, 2015. Pohled do parku. (Jan Tyrpekl. Hnízdo. [online]. [cit. 2018-10-07]. Dostupné z: https://tyrpekl.wixsite.com/portfolio/project04?lightbox=dataItem-j9cwb0u)	61
Obrázek 31: Jan Tyrpekl, vnitřní pohled do hnízda. 2015. (Jan Tyrpekl. Hnízdo. [online]. [cit. 2018-10-07]. Dostupné z: https://tyrpekl.wixsite.com/portfolio/project04?lightbox=dataItem-j9cwb0u4)	62
Obrázek 32: Jan Tyrpekl, Hnízdo tma a světlo. 2015. Prosvícení vytváří další dimenzi projektu. (Jan Tyrpekl. Hnízdo. [online]. [cit. 2018-10-07]. Dostupné z: https://tyrpekl.wixsite.com/portfolio/project04?lightbox=dataItem-j9cwb0u7)	62
Obrázek 33: Barbara Benish, Kupky sena, fotografie manipulovaná xeroxem, 2001. (Artlist-Centrum pro současné umění Praha: Barbara Benish. [online]. [cit. 2018-11-29]. Dostupné z: https://www.artlist.cz/dila/haystacks-kupky-sena-457/)	63
Obrázek 34: Plakát na výstavu, s fotografií zachycující území indiánů Standin Rock. 2017. (ArtMap: Barbara Benish. [online]. [cit. 2018-11-29]. Dostupné z: http://www.artmap.cz/barbara-benish-mni-wiconi-voda-je-zivot-pramen).....	64
Obrázek 35: zasazování vrbových proutků do kruhu pomocí kovové tyče, která vytvořila prostor pro lepší zapichování prutů	69
Obrázek 36: vrbový kruh č. 1 z 8 proutků.....	70
Obrázek 37: zasázený druhý kruh (proutky se sami křížili, proto jsem je v křížení svázala kvůli jejich reakci, která byla pozorována)	70
Obrázek 38: zasazování vrbových proutků do třetího kruhu na Vysočině o týden později.....	71

Obrázek 39: proutky byli už olistěné a v jarní míze, toto nejsou ideální podmínky pro vysazování (teplejší klimatické podmínky než v Jižních Čechách)	71
Obrázek 40: jarní, nové, zelené a nepoškozené listy na kruhu č. 1	72
Obrázek 41: odstranění poškozených a napadených proutků (rovným a hladkým řezem) na kruhu č. 1	72
Obrázek 42: kruh č. 2 zarostlý kopřivami	73
Obrázek 43: návštěva kruhu č. 2 u potoka v zimě	73
Obrázek 44: kruh č. 3 se stal pouhou podporou pro popínavou rostlinu, vrbové proutky v kruhu jsou hnědé a uschlé	73
Obrázek 45: uhnílý a nezakořeněný proutek z kruhu č. 3	73
Obrázek 46: poslední zachycení vrby a její cesta za sluncem	74
Obrázek 47: nejen vrba, ale i koruna stromu vyhledává slunce	74
Obrázek 48: kresba vrby a jejích proutků ze dvou pohledů	75
Obrázek 49: rozdělaná lineární kresba, zachycující směr růstu nových proutků	75
Obrázek 50: pohled na vrbu ze západní strany	75
Obrázek 51: Deník vrby, desky s aplikací (listy vrby)	76
Obrázek 52: úvodní text o vrbě	77
Obrázek 53: oblíbené místo v přírodě	77
Obrázek 54: malba trávou nacházející se na oblíbeném místě	78
Obrázek 55: pohled do deníku-záznam z 1.6.2017	78
Obrázek 56: fotografie napadených listů škůdci a usušené poškozené listy	79
Obrázek 57: kompozice z listů	79
Obrázek 58: myšlenková mapa k výtvarnému úkolu č. 1	82
Obrázek 59: žáci při kresebném skicování	88
Obrázek 60: žáci pomocí kresby zachycují základní linie při letu ptactva	88
Obrázek 61: kresebná skica zachycující pohyb křídel	89
Obrázek 62: skica hledající základní linie	89
Obrázek 63: realizace z proutí, spolupráce	90
Obrázek 64: spolupráce při realizaci těla ptáka	90
Obrázek 65: spojování oplétáním (snaha o košíkářskou techniku)	91
Obrázek 66: linie křídla z proutí	91
Obrázek 67: výstava realizovaných ptáků na stromě ve školní zahradě	92
Obrázek 68: realizovaný pták z proutí, zachycený v letu	92
Obrázek 69: linie z proutí vystihující hlavu, tělo i křídla	93
Obrázek 70: prostorový objekt ptáka	93
Obrázek 71: myšlenková mapa k výtvarnému úkolu č. 2	98
Obrázek 72: žáci v parku při hledání přírodního materiálu (další sběr přírodnin ve volném čase žáků nejvíce v lese)	104
Obrázek 73: žáci při hmatovém vnímání přírodního materiálu	104
Obrázek 74: přírodní materiál si žáci vypsali na tabuli, a následně k němu dopisovali jeho charakteristiku	105
Obrázek 75: skicování koberce, žáci řeší, jaké relaxační zóny kam umístí, aby cesta byla opravdu relaxační a ne příliš náročná	105
Obrázek 76: třídění přírodního materiálu podle charakteristik žáků	106
Obrázek 77: rozdělení do „relaxačních zón“	106

Obrázek 78: průběh realizace, lepení na sololitové desky	106
Obrázek 79: dokončování realizace relaxačního koberce	106
Obrázek 80: chůze na boso po přírodním relaxačním koberci, přechod z šišek na kůru stromů	107
Obrázek 81: relaxační zóny a vnímání struktury materiálů díky chůzi na boso	107
Obrázek 82: myšlenková mapa k výtvarnému úkolu č. 3	112
Obrázek 83: oblíbené místo žákyně zachycené kresbou a fotografií, žákyně nejvíce vnímá stromy, které ji poskytují stín, také ticho od rušného města a výhled na Prahu	118
Obrázek 84: skica objektu, zavěšená ulita mezi stromy poskytující soukromí, útulno a výhled přímo na nebe	118
Obrázek 85: práce na photoshopu, pohled na oblíbené místo se závěsnou ulitou	119
Obrázek 86: pohled z jiného úhlu směrem do parku.....	119
Obrázek 87: kresby, frotáže i přírodnina z oblíbeného místa	120
Obrázek 88: houpačka pod vrbovou bránou, k odpočinku a vnímání okolí	120
Obrázek 89: další z oblíbených míst prezentované na formátě A2.....	121
Obrázek 90: oblíbené místo s lavičkou inspirová listy magnolie, která se na místě nachází	121
Obrázek 91: hledání místa v přírodě, žákyně ho objevila při procházce podél Vltavy	122
Obrázek 92: zachycení oblíbeného místa v přírodě kresebnou skicou	122
Obrázek 93: skica objektu, pro který by byl využitý kámen.....	123
Obrázek 94: fotografie místa a objektu z modurytu, umístění pomocí photoshopu ...	123
Obrázek 95: oblíbené místo na chalupě pod starým stromem mezi poli	124
Obrázek 96: přírodní týpí poskytující úkryt.....	124

Seznam tabulek

Tabulka 1: Environmentální výchova v RVP ZV 19

Tabulka 2: Člověk a životní prostředí v RVP pro obor vzdělání Textilní výtvarnictví 23

Seznam příloh

Příloha č. 1: Deník vrby

Příloha č. 2: Lineární kresba vrbových prutů přírodním uhlím, formát A1.